

VSEBINA.

	Stran
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	641
Anton Medved: Šibre. 25., 26., 27.	651
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	652
Anton Medved: Srce samotno	657
Svetosl. Premrou: Dvojno knjigovodstvo in njegove oblike. (Dalje) . .	658
Anton Medved: Vernih duš večer	663
Anton Medved: V koranu	663
Lea Fatur: Vilemir. Romantiška povest izza turških bojev. (Dalje) .	664
Silvin Sardenko: Nagelj z bratove gomile	686
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje in konec)	689
Ivan Podlesnik: Telovadba in športi. (Dalje)	699
Fr. Ks. Steržaj: Ob Bohinjskem jezeru. Fantazija	703
Jož. Vandot: Tam za morjem	704
J. K. Rodbinski priimki iz rastlinskih imen. (Dalje)	705
Književnost	707
To in ono	716

SLIKE.

Pri mrliču. † Fr. Dobnikar. — Samotni potnik. Fr. Tratnik. — Pro patria. Jurij Šubic. — V klubu ruskih nihilistov. V. G. Makovsky. — Palača Noblovega instituta v Stokholmu. — Kap Arkona s starim Vendskim obkopom — Pavel Bourget. — Rodbinski prepir pred mirovnim sodnikom. V. G. Makovsky. — Razdelitev dedščine. V. K. Maksimov. — Iz cesarske konjušnice v Lipici na Krasu: Na pašo. — Ruski ministrski predsednik Stolypin. — Kruppove tovarne za jeklo v Essenu.

Več cenjenih naročnikov kljub našim opominom še ni obnovilo naročnine ne za letos kakor tudi ne za lansko leto. Opetovano prosimo naj to nemudoma storé, ker drugače bi bili primorani zastanek iztirjati in list ustaviti.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“.

PRI MRLIČU.

† FR. DOBNIKAR.

FR. S. FINŽGAR :

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

XXI.

(DALJE.)

Tisto noč je slonel Epafrodit pod trožarnim kandelabrom, naslonjen ob mizo, na kateri je bila grmada računov. Za njim je stal Melhior. Večkrat je že obrnil zvesti Melhior peščeno uro, ki je bila postavljena na alabastrovem stebriču. Toda Epafrodit se ni utrudil. Njegove oči so se vtopile v številke, pergament za pergamentom se je plazil skozi suhe prste; včasih se je pomudil, izpregovoril besedo polglasno, nato pa delal dalje. Silenciarij mu je podajal preko mize s tresočo roko vedno novih listin in čakal s strahom, kdaj postavi Epafrodit suhi prst na račun in zamrmra: „Pomota!“ Toda trgovec se ni oglasil, kup listin se je manjšal, dokler si ni za beležil Epafrodit zadnje številke na tablico.

„Končano!“ je rekel z resnim glasom. „Pojdi!“

Silenciarij se je globoko poklonil in zapustil sobo.

„Koliko noči je preteklo, Melhior?“

„Nastopile so že polnočne straže, prejasni gospod!“

„Pojdi na vrt k morju do oljičnega gaja in se skrij. Kadar vidiš, da plôvejo trije čolni od brega, pridi mi naglo povedat! Luč ugasni!“

Epafrodit je odšel takoj v spalnico.

V smaragdinem steklu je živela drobna lučka in motno, fantastično razsvetljevala sobo. Trgovec je legel vznak na dragoceni perzijski divan, del sklenjene roke pod glavo in se zamislil.

Vse njegovo življenje - same suhe številke. Celo hipodrom ga ni razburkal — gledal je tekmo kvadrig — in računil s stavami. Kockal je pozne noči na Teodozijem foru — pa ni bil strasten igravec, bil je samo mrzli računar. In sedaj na siva leta se mu zapletejo krog nog niti razburkanega življenja, vrvice, ki jih plete človeška strast. Ironično se je nasmehnil njegov obraz. Srce

se mu ni razburilo. Ostal je miren in čakal drame, ki se ima razviti ob večeru njegovega življenja . . . Zaklopil je oči in čakal Melhiora.

Ta se je kmalu vrnil in naznanil, da so barčice odrinile na morje.

Epafrudit je takoj vstal in stopil k oknu. Noč je bila toliko jasna, da je zlahka zagledal tri temne lise, ki so tiho drsele po mirni Proponti. Naslonil se je na okno in čakal . . . Dočakal je krik Irenin, pluskanje vode, udarce, poraz sovražnega čolna in beg drobne ladjice.

Epafrudit ni bil več miren. Kakor bi se sam boril, je zamahnil parkrat po zraku, pripogibal se čez okno, v grlu mu je tičal krik: „Udarite, morite lopove! Iztok, drži se! Otmi Ireno!“

Ko so pobegnili čolni in se vračali na obrežje njegove vile, je začutil v duši neizmerno radost. Prevezla ga je zavest, da je premagal samo Teodoro in ji spretno odbil izstreljeno pušico. V njem se je vzbudilo nekaj mladostnega. Kakor bi mu odvezel kdo leta s pleč, je hitel skozi sobe v peristilij in od tam na vrt v sami lahki tuniki. Ni bilo zlata, za katero bi ga zadnja leta kdo izvabil o polnočni uri na hladni zrak brez gorke volnene halje. Nocoj pa je zakipelo po njegovih žilah.

Brez sužnja, brez spremljevalca je prihitel k Iztokovemu stanu. Pred vrati je stal Numida. Ko je zagledal Epafrudita, je pokleknil in mu pričel poljubljati sandale.

„Presvetlost tvoja, oj, junak je Iztok! Lopovi so mu hoteli ugrabiti lepo devojkjo! In je niso! Zakaj velik je Iztok. Lopovi, na dnu morja jim je postlal!“

Epafrudit se ni ozrl nanj, rahlo je odprl vrata. Zadehtelo mu je po rožah in po nardi. Vesela lučka je plapolala v srebrnem čolnu. Na otomanu je slonela Irena, blede kakor bisus, desnico je imela ovito krog Iztokovega vratu in glavo je naslanjala na njegove prsi. Pri nogah je klečala Cirila in ihtela.

Ko je trgovec ugledal Ireno, je ostrmel. Njegovo, sicer računov vajeno, trgovsko oko se je odprlo pod grškim nebom in je iz

klasičnega vzduha vsrkalo vase globoko spoznanje lepote. Čul je govoriti o lepi dvorjanici Ireni, videl jo je mimogrede v hipodromu, tudi na dvoru, ko je privedel Iztoka pred Teodoro. Ali on se ni zanimal, ni opazoval. Toda nocoj, ko je ležala odeta z mehkim bisom v žaru rdečkastega plamenčka sredi rož, kakor beli limbar, ki se dvigne sredi vrta iznad cvetja, nocoj je spoznal, da ni dleta, ki bi mogel posneti divoto teh potez, in ni marmorja, ki bi mogel dati svoj prelestni sneg, da bi se vanj vpodobilo to bitje.

Nekaj hipov je stal za vratmi neopažen. Irena je odprla oči in s suhimi ustnicami zaprosila vode. Iztok je segel po školjki, ki je bila s srebrom okovana, Cirila je privzdignila vrč in natočila studenčnice. Tedaj je Iztok zapazil Epafrudita. Tudi Irena ga je zagledala, njena roka je zdrsnila z Iztokovega vrata in preplašena je motrila nepoznanega prišleca.

„Mir z vami, prejasna dvorjanica! Hvala Kristu, da ste oteti pogibeli.“

„Moj predobri gospod, Epafrudit, ki mi je dal sužnjeve, da smo te obvarovali. Ne boj se, Irena!“

„Hvala Kristu, hvala tebi, gospod! Despojni povem o tolovajih. Nagradi te, Epafrudit, in palatinske straže zasedejo obrežje.“

Irena je izpila školjko vode in se dvignila pokrepčana na otomanu. Iztok in Epafrudit sta se pogledala in razumela. Sirota ni slutila, od koga je bil izvršen napad.

„Prejasna dvorjanica, resnico ste govorili. V Bizancu niso varni pošteni ljudje in treba je boljših straž. Hvala Kristu, da ni trpelo vaše zdravje.“

„Preplašila sem se grozno. Ali odleglo mi je. Kako bi nazaj v palačo? Mudi se.“

„Dovolite, da se domeniva z Iztokom.“ Epafrudit in Iztok sta odšla iz sobe.

„Nebeška je lepota tvoje Irene, Iztok! Umetniki z Akrokorinta bi strmeli nad njo.“

Starec se je razvnel navdušenja in Iztoku se je radosti žarilo lice, ko je slišal slavo svoje predrage iz Epafruditovih ust.

„Kakor drobna lastavička je, gospod, kakor grlica v temnem gaju.“

„Angel nad demoni —! Ne sluti, kaj se je zgodilo nocoj. Proč mora od gnezda gadov, kateremu caruje zmija-despojna!“

„Proč mora! In jaz grem z njo, da jo čuvam.“

„O tem določi Epafrodit. Doslej me nisi slušal — sedaj me moraš.“

„Govôri, gospod! Še desetkrat bi ti rad otel življenje in stotero Hunov bi poklal za tvojo ljubezen.“

„Ali si ti prepričan, da je napad izvršil Azbad, da ga je najela Teodora?“

Iztok je pomolčal.

„Ni bilo Azbada med napadalci! Morda se motiš, gospod!“

„Ne motim se. Smrti si zapisan ti in ona, to je jasno. Veruj Epafroditu! Sedaj je moja naloga, da vaju otmem in tako poravnam do pičice svoj dolg, ki ga tebi dolgujem.“

„Verujem, gospod, ti si vsegaveden. Svetovit te razžarja z nebeškim solncem. Daj mi dva konja — in ubeživa še nocoj!“

Epafrodit mu je del roko na rame in se mu nasmehnil.

„Iztoče, ne misli, da je Irena vojniki. Kako boš bežal s to cvetko, ki ti onkraj dolgega ozidja obnemore in omahne iz sedla?“

„V naročju jo ponesem — zazibala se bo v sen, kakor na materinih kolenih. In tvoji konji so izborni. Utečeva!“

„Niso slabi. Toda arabci iz carjevih hlevov jih dohité. Treba bo drugih konj in druge prilike. Za sedaj sem ukrenil drugače!“

„Govôri, gospod!“

Iztoku so se svetile oči koprnjenja in strahu. Svest si svoje moči, svest svoje trdne in spretno roke, bi bil najrajši zasedel konja, Ireno stisnil k sebi, potegnil meč in se prebil z njo skozi cele falange napadavcev. Toda poslušal je svet starega Grka.

„Ker poznam Bizanc in dvor bolje od tebe, zato se mi pokori in ukroti samega sebe!“

„Hočem, gospod! Samo reši mi Ireno!“

„Rešim jo in rešim tebe in sebe otmem.“

„Sebe praviš?“

„Sebe tudi. Zakaj despojna je toliko modra, da dobro ve, da nimaš ti sužnje, ampak

ima jih Epafrodit. Torej sem zaigral tudi sam nocoj vso milost pri despojni — in ker pri njej — pri Upravdi tudi. Nobeno zlato me več ne otme. Zato se otmem sam. Željan sem počitka.“

„Ne, gospod! Slovene in Gote nahujskam, in branili te bomo z mečem in kopji. Ne veš, da me ljubijo in da gredó v smrt zame!“

„Prihrani meče in kopja zase in za Ireno. Epafrodit ni rojen zastoj na Grškem. Otme se sam. Sedaj poslušaj!“

„Poslušam, gospod!“

„Irena ostane skrita v moji vili. Zakaj, ji ne smeš razodeti, da se ne prestraši in nam ne oboli. Cirila se vrne takoj v palačo in naj čuva njeno sobo pa raztrosi vest na dvoru, da je Irena obolela. Carica ne bo upala takoj upropastiti tebe in nje, ker se vendar boji javnosti. Poišče in počaka prilike. Zato se ti vrneš danes v vojašnico, bodi miren, toda obvesti svoje Slovene in Gote, naj bodo pripravljene za beg, kadar dobijo sporočilo od tebe ali od mene. Zberó se zvečer, ko gredo lahko svobodno v mesto, pri mojih konjskih hlevih. Drugo uredim že sam.“

„Še nocoj, gospod!“

„Nocoj ni mogoče, ker mi nedostaje konj. Tekom enega tedna. Dotlej si varen ti in ona. Sedaj na delo! Numida naj takoj odpelje Cirilo, ti pa pridi z Ireno k meni. V peristiliju počakam.“

Epafrodit je odšel po vrtu v vilo, Izток se je vrnil v sobo.

„Skrb je v tvojih očeh, Iztoče!“ ga je ogovorila Irena, ki je silno razburjena težko čakala njegovega povratka.

„Pesjan bi bil, lastavička moja, ko ne bi skrbel z vsako mislijo samo zate. Toda ne boj se. Ne razkljujejo te krokarji, dokler čuvajo sokoli nad teboj!“

„Iztok, tvoj govor je skrivnost. Ko si stal zunaj in govoril z dobrim možem, se je naselil strah v mojo dušo. Strah in grozne slutnje.“

„Saj nisi imela slutenj in nisi poznala strahu doslej. Kako so se vzbudile naenkrat?“

„Cirila je izvedela, da je prvi evnuh despojne, Spiridion, prestregel moje pismo, češ da ga nese sam. In Spiridion je zaupni vohun carice. Če je ona brala pismo – in če je povedala Azbadu — o Kristus — otmi nas!“

Iztok je sedel k njej, jo prijel rahlo za sklenjene roke in ji gledal v jasnino njenih oči, ki so se kalile z rahlo tančico solza.

„Irena, glej, moja si, in tvoja je zadnja kaplja moje krvi. Prav slutiš — razdružiti naju hočejo — uničiti morda mene, morda tebe — oba. Toda dobri Epafrodit čuje nad nama in Devana blagoslavlja —“

„Kristus, Izток, Devane ni —“

„In Kristus blagoslavlja najino ljubezen. Zato ne smeš več nazaj — v žrelo volku. Tvoje oči bi umrle, tvojo svobodo bi deli v verige — kakor hočejo mojo domovino. In glej, jaz te otmem in ti dam svobodo — tebi najprej — in potem svoji domovini. Strašno osvetimo prelito kri Slovenov — in potem boš bivala z menoj pod jasnim in poštenim solncem naše svobode. Tam ni lèsti, ni zlòbe — češčena boš od vseh hčerâ slavnih starešin, ljubljena od vseh žen in pastirji se bodo klanjali k tvojim nogam, kadar jim boš delila kruha, in vsak čestitljivi starosta bo vesel, kadar bo poslušal tvojo modro besedo. Irena, ne boj se, upaj in se veseli.“

Irena ga je poslušala, oči so čedalje bolj rosile v solzah, dokler se ni nagnila njena glava na njegovo ramo, kakor bi se nežen cvet naslonil na kolec in nemo prosil:

„Varuj me, opiraj me v viharju, sicer propadem.“

Iztok je poljubil solzi, ki sta pritekli po belem licu, objel jo je ter kipeče ponavljal:

„Moja Irena, moja božica — moje vse...“

Toda ni ga prevzela sladkost trenutka. Rahlo jo je izpustil in se dvignil.

„Polnoč je že davno minula. Pojdimo, da ne ugasnejo zvezde. Cirila, ti se vrneš v palačo...“

Tedaj je pa zvesta sužnja zaplakala na glas. Kakor marmorov kip je slonela doslej ob nogah svoje gospodarice in pila radost srečnih trenutkov. Ko je pa čula, da mora

ostaviti Ireno, se je zgrozila, plač je privrel iz njenih prs in tesno se je oklenila Ireninih kolen ter ponavljala:

„Ne loči naju, gospod! Ne odtrgaj me od nje! Umrjem bolesti!“

„Cirila, vrneš se k svoji gospodarici — Ali sedaj moraš, moraš, če jo ljubiš. Čuvaj njeno sobo, govôri, da je Irena bolna, dokler ne dobiš poziva: Pridi! Tedaj se vrneš in vsi se napotimo srečnim dnem v krilo.“

Še enkrat je Cirila zaihtela, poljubila roki Ireni, ki je slonela kakor brez moči, brez misli in dvignila roko ter jo položila na njeno glavo.

„Pojdi, Cirila, Kristus Pantokrator te čuva! Zaupaj!“

Čez nekaj minut je pa zdrsela lepa šajkica po morski gladini. S krepkimi udarci jo je gnal Numida proti carskim vrtovom.

XXII.

Solnce se je že dvigalo izza Črnega morja in prvi žarki so se zablesteli po vrhovih pinij in platan, po gričih krog Bizanca. Na kampu pred vojašnicami so bile zbrane in uvrščene ponosne čete jezdecev, hoplitov, lokostrelcev in pračarjev. Čakali so vrhovnega poveljnika Azbada.

Iztoku je plulo srce v prsih vse razburkano. Celo noč ni zatisnil očesa. Do jutra je prebedel v Epafroditovi vili ob Ireni — nato pa takoj v sedlo — in vun iz mesta. Sedaj se ima pa vsak trenotek pojaviti na divjem žrebcu — divji Azbad, ki ga prebode z očmi in prekolne v peklo zaradi nočnega dogodka. Častniki so se pogovarjali in ugi-bali, kaj da ni magistra equitum, ki je bil vedno točen. Določena je bila velika vaja — vse čaka, vse je obloženo in opremljeno, njega pa ni.

Že so se svetili škiti v solncu, konice sulic so zablestele in od šlemov je rumenel sijaj mladega jutra. Tedaj se pojavi tekač iz Bizanca in izroči prvemu častniku list.

Azbad je naročal, da pride šele ob enajstih, tačas pa naj sami proizvajajo lahke vaje na kampu. Ob enajstih naj se pa zberó vsi častniki pred vojašnico z vojaki vred.

Veselo so odlagale čete težko opravo, vreče z ječmenom, lopatke, in lahnih nog odkorakale na vežbališče. Stotniki in častniki so ugibali, kaj jim pove magister equitum.

Edini so bili v mislih, da odrine velika večina v Afriko ali pa v Italijo nad Gote. Po Bizancu so bile raztresene razne vesti, Belizar je nabiral vojake-novince na lastne troške — in to je bilo vsekako pomenljivo znamenje vojske

Iztok se je tihoma veselil, deloma pa ga je zelo skrbelo. Veselilo ga je, da se vrne prej domov in se čimprej snide z Ireno, skrbelo pa ga je, če se sum častnikov uresniči. Vse silne vajé celo spomlad so bile znanilke resnih časov. Če Azbad prebere carjevo povelje, da ta in ta stotnija odrine takoj in se vkrca na barke — potem je beg nemogoč — in ločen je od Irene za vedno. Da bi se vrnil živ iz vojne, še mislil ni. In če se vrne, kje bo Irena? Ali jo bo čuval Epafrodit? Star je, lahko umrje, lahko ga napade Teodora in mu ugrabi Ireno. Čedalje bridkejše so bile njegove misli, in neizmerno se je kesal, da ni izgubil ponoči z Ireno.

Ure na vežbališču so se vleklye. Solnce je stalo kakor prikovano na enem mestu in Iztok je mislil, da ne učka enajste ure. Napisal je list Epafroditu, v katerem ga prosi, naj mu pošlje Numido s čolničem do transportnih bark v vojno luko, ako bi ga ne bilo domov. Sklenil je za trdno, da plane v morje in ubeži, če ga pošljejo na ladjo, da bi šel v Italijo.

Med odmorom je pozval starega Slovena, ki se je boril s Svaruniči zoper Hilbudija.

„Sloven, ali si govoril o begu s tovariši?“

„Jasni centurio, govoril! Solze so kropile ožgana lica, ko so zvedeli, kaj nameravaš. Vse gre za tabo. Tudi Gotje so z nami!“

„In če me varaš? Pri pravdi tvojega očetovega ognjišča, ne prizanesó ti bogovi!“

„Naj me uničijo, če nisem govoril resnice.“

„Verujem, Sloven. Verujem, ker nisi Bizantinc. Več je vredna beseda naša, nego bizantinskih krščenikov prisega.“

„Ne vseh, centurio! Pravi krščenici so zlato.“

„Da, pravi, resnico govoriš.“

Iztok se je domislil Irene.

„Pravi krščenici so biseri!“

„Med Vandali sem našel dragulje človeških src!“

„Dobro. Jaz ti verujem. Torej slušaj!“

Skrbno se je ozrl, če ni koga blizu, da bi ju slišal. Pokazal mu je z roko na sosedne griče, kakor bi mu razlagal načrt o naskoku.

„Dnevi mojega bivanja v Bizancu so sešteti. Odidemo prav gotovo tekom osmih dni.“

Slovenu je šinila kri od radosti v lice, da je posinel dolgi obronek na čelu.

„Tekom osmih dni, pravim. Povej jim, da so pripravljene. To se pravi, kadar dobiš pismo od mene ali sporočilo — ali karkoli — morda od nekoga drugega, ki naroča v mojem imenu, tedaj pojdite vsi v Bizanc na večer, kakor da greste v pivnice, brez orožja. Na Teodozijevem foru krenite z osrednje ceste v desno ozko ulico in ko dospete blizu morja, pridete k velikemu hlevu. Tam potrkajte — odpre se vam — tam me počakajte — drugo vse zveste. Razumel?“

„Razumel, centurio. Še nocoj poiščem oni hlev — še nocoj, da se ne zmotimo. To je hlev onega gospoda, pri katerem bivaš; bogat je in vilo ima. Slovit je po celem Bizancu!“

„Veš resnico. Pojdi, delaj in molči!“

Posamezne stotnije so proizvedle še nekaj vaj in nato odkorakale pred vojašnico čakati Azbada in skrivnostne novice.

Točno ob enajstih je prijezdil magister equitum. Lep je bil na belem arabcu v pozlačeni opravi. Kakor žarek je švigal v veselem diru po široki cesti. Pojezdil je med vrstami vojakov gorindol in nazadnje obstal pred zborom stotnikov in višjih častnikov. Azbad je potegnil izza pasa zvito listino, razmotal jo in z neizmerno mogočnim pogledom premotril zbor pred seboj. Hotel je, da mu beró iz oči, v čigavem imenu da bode govoril.

„V imenu despota, zmagalca narodov, imperatorja zemlje in morja . . .“

Vsem je zamrgolelo po životu. Eni so se prestrašili, drugi razveselili. Jasno je bilo, da carski reskript razglasi vojno in odhod. Zato strah onih, ki se jim je — gizdalinom — prilegalo bizantinsko življenje, in radost tistih, ki so želeli po boju in ropu v tujih deželah.

„Vsemogočni despot je obljubil po zmagi nad Vandali sijajno mesto v svoji vojski onemu, ki bo prvi mojster-lokostrelec v hipodromu.“

Častniki so se ozrli na Iztoka. Njemu se je pa zgrozilo pred očmi. Če ga je carica zatožila, da zavaja poštene dvorjanke — in ga v trenutku zgrabijo in obsodijo . . . Oklenil se je trdno ročnika na težkem meču.

„Znano vam je, kdo je bil tedaj zmagavec!“ Azbad je obmolknil in gledal na častnike. Ti so pa enoglasno vzkliknili:

„Πολλοὶ χρόνοι Iztoku!“

„In kakor je sveta oseba despota, sveta je njegova obljuba. Ni bila obljubljena čast centurija zmagavcu — ali ker je bil on barbar in neuk vojne, se ni mogla izpolniti obljuba. Sedaj pa se je izkazal vrlega vojaka, dobrega poveljnika — in danes se izpolnuje sveta carska obljuba: Iztok — ki se poslej nazivlje po naše, ne več barbarski — Orijon, je od danes magister peditum!“

Častniki so za trenotek kakor onemeli, nato so pa vsi po vrsti čestitali Iztoku in mu izkazali vojaške časti.

Azbad sam ga je pozdravil, vzel zlatega orla, znamenje magistra peditum — in mu ga obesil na prsi. Ko je razglasil še nekaj povelj, je velel Iztoku, da takoj nocoj nastopi častno službo, in mu poveril nadzorstvo straž v vojašnici, v pentapirgu in v carski palači.

Nato je Azbad odjezdil v mesto.

Takoj za njim je zasedel konja Iztok in hitel k Ireni. Njegovo srce je vriskalo — zakaj prepričan je bil, da se je Epafrodit varal. Carica je držala besedo — in sedaj s tem dostojanstvom mu je posula pot za beg — kakor z rožami.

Ko je razgrnil doma plašč in pokazal Ireni in Epafroditu zlatega orla na prsih, se je vzradovala Irena — Grku se je pa zmračilo čelo. Šel je v peristilij, gledal dolgo v šumeči vodomet, nato pa udaril z nogo ob mozaik in vzkliknil:

„Ce mi dá carica čoln biserov ali nimb z glave, Epafrodit ji ne zaupa in ne veruje!“

XXIII.

Odkar je Teodori Iztok raztrgal mreže, v katere ga je hotela zaplesti njena sla, je bila kakor od besnosti polblazna. Večerov ni prirejala, častniki, senatorji in patriciji so čakali dneve in dneve pred njenimi vratmi — toda niso pričakali srečne ure, da bi smeli pred despojno. Edini Azbad je zahajal vsak dan k njej. Zakaj on je moral biti sedaj njen zaupnik, njena desna roka krute osvete.

Ko je izpodletel napad na Ireno, je še isto noč sporočil Azbad v despojnine dvore, kako se je izjalovila zlobna nakana. In tedaj je Teodora v srdcu vzkliknila, da je zadonelo po slonokosteni sobani: „Epafrodit, pomni, kdaj si prečrtal račune despojni!“

In poslej ni bilo več milosti v njeni duši, ki je vrela kakor vulkan, da pogoltne v divji osvete vse tri. Predobro je vedela, da barbar Iztok ne bi bil toliko previden, da bi jemal seboj sužnje za spremstvo. In on sužnjev tudi nima. Torej tu je vmes roka lokavega Grka, starega lisjaka. Sedaj mora tudi on občutiti, kako se maščuje despojna zemlje in morja.

Hodila je zamišljena po dvorana, posedala sama, bila zlovoljna, da je vbadala z zlatimi iglami sužnje, ki ji niso mogli ustreči z največjo pozornostjo in vdanostjo. Pomislila je najprej, kaj ko bi Iztok, naščuvan od Epafrodita, mislil na beg. Njemu velja prva osveta — zato ga je treba varati in se zatajiti. Ponaredila je sama carski reskript, s katerim ga je odlikovala in dvignila do magistra peditum. Da bi ji utekla Irena, zato se ni dosti bala. Menišič je prenaiven, si je mislila, utekel je slučajno Azbadu; pride že čas, ko jo odvede ta strastni

kragulj ter ji izkljuje tisto pobožno rdečico z lic in izpije tiste nedolžne oči. Toliko bolj jo je mučil Epafrodit. Ves Bizanc ga je poznal, čislal ga je dvor, Upravda mu je bil hvaležen, ker ni štedil zlata, kadar se je napravljala armada na vojsko. Za tega je treba iztuhtati ženialen načrt, da ga uniči.

Odrekla se je po zabavi in razkošju hrepeneča ženska vsem radostim, da je mogla snovati in kovati načrte. Za pogibel Epafroditovo je bilo treba pridobiti Upravdo. To pa ni bilo lahko.

Ginile so ure, despojna je posedala po kipečih blazinah, ponoči zrla na zvezde, kakor bi v njih hotela razbrati duhovito misel. Klicala je vražarice, da so ji prerokovale; vse so ji govorile o prozornih kapljicah, ki brez sledu iztirajo dušo iz telesa. Mislila je nazadnje, da ne pojde drugače, kakor da podkupi kakega sužnja, ki bi zavdal Epafroditu.

Toda s to mislijo se ni mogla sprijazniti. Z drobno pestjo si je trkala na čelo in klela svojo duhovito pamet, da ji je kar naenkrat odrekla pomoč.

Slednjič pa ji je zažarelo, prav tisto popoldne, ko ji je prišel poročat Azbad, da je Iztok — Orijon — neizmerno vesel odlikovanja in da ni misliti na beg. „Ukrenil sem pa“, je dostavil, „da bo še nocej tukaj!“

Pokazal je s prstom navzdol, kjer so bile pod palačo večne ječe, pripravljene z vso grozoto za one, ki so zaigrali njeno milost.

„Izvêdi varno, brez hrupa! Dobi zanesljive ljudi! Ko se stvar izvrši, pošlji na vse kraje tekače, češ da ulové ubeglega Slovena! Pojdi!“

Azbad se je čudil Teodori, ker je bila nenavadno dobre volje. Ko se je sklonil, da ji poljubi nogo, ga ni utegnila čakati, ampak ponovila:

„Pojdi, izvêdi varno! Nagradim te!“

Izginila je hitro iz sobe in se napravila skozi dvorane k Upravdi.

Justinijan je slonel sam na trdem stolu pred mizo, na kateri so bili kupi sodnih aktov. Premišljal je zapletene pravde in sam pisal na listine razsodbe.

Ko je vstopila Teodora, se je je vidno razveselil. Vstal je in hitel k njej ter jo iskreno objel. Ali odstopil je naglo in ji zrl z vprašujočim pogledom v utrujeno lice.

„Kaj se je zgodilo moji edini, vsesveti, da je njeno lice otožno, da ginejo rože življenja?“

Teodora se je stisnila k njemu, rahlo položila roki krog njegovega vratu in rekla:

„Če trpiš ti, despot, ali naj se raduje ona, ki edina čuti s teboj. Odkar sem brala žalost na tvojem obrazu, ker nisi mogel ogrniti v svilo stan svoje zveste Teodore, se je zagrizla žalost v mojo dušo in nisem spala, nisem se radostila, dokler mi ni sveta Modrost razsvetlila duše!“

„O ti predobra, ti edina!“

Justinijan jo je vnovič objel in iskreno poljubil.

„Govôri, despojna! Vem, da je velika tvoja misel, katero ti je vdihnila božja Modrost“ — ozrl se je hvaležno skozi okno proti cerkvi svete Zofije — „in despot jo izvede, da se je raduje nebo in jo blagruje zemlja.“

Sedla sta nato na preprost divan iz perzijskega usnja. Teodora je nadaljevala:

„Ali se ne zdi despotu prav in pravično, da s svilo, ki jo je ustvaril Bog za one, katere je odločil na zemlji za svoje namestnike, vladarje narodov, trgujejo in gospodarijo le oni sami, ne pa umazano, nizko ljudstvo goljufivih in sleparskih trgovcev? Ali se ti ne zdi, despot, to prav in pravično?“

„Velika in pravična je tvoja misel, despojna! Govôri!“

„Zato naj napiše roka pravednega despota, največjega ljubitelja pravice in zakonov, kar jih je poznala zemlja in jih še spozna do sodnjega dne, naj napiše roka takoj zakon, vsled katerega je svila — monopol — edina last in pravica despota, za katerega je ustvarjena!“

„Božje usmiljenje je neizmerno, da mi je dalo tako despojno. Vse moje misli so omagale pred prazno blagajno, viri usihajo — in moje stavbe bi skoraj obnemogle. In

sedaj pride despojna, božji dan te je privedel, ena beseda, ena misel — vse je rešeno. Tvoj suženj bi moral biti, ker nisem zasledil reke bogastva, ki se razlije v državno blagajno.“

In sloki despot je zdrsnil na kolena pred Teodoro in objemal njene noge in poljubljajl tenki bisus na njenem telesu.

„Ker so pa trgovci vsi varalice, krivičniki, ne izda in ne proda gotovo nihče vse svile pravični državi. Zato pa bo treba preiskav — protivce svetega zakona se postavi pred sodbo in kot krivičnikom se jim zapleni njihovo bogastvo — da se z njim okoristi despot, ki osrečuje narode!“

„Neizmerna je tvoja modrost“, je jecljal Upravda, ki je bil resnično očaran po ideji, katero mu je nasvetovala duhovita Teodora.

„Takoj izpolnim tvojo misel, v jutro se razglasi novi zakon, nocoj pa priredi pir in povabi v gosti ves dvor, da dostojno proslavimo najmodrejšo na zemlji!“ — — —

Ko se je Teodora vračala od Justinijana, je kipelo po njenih žilah.

„Ha, Epafrodite, ne boš dolgo posestnik lepe vile. Po tvoji svili bo poležkavala Teodora in moja noga bo teptala drago tkanino — ti pa pojdeš v ječo, na kamen, na gola tla, da boš premišljal do konca, kako si ponagajal despojni!“

Medtem so pa v Epafroditovi vili uživala radost in srečo tri srca: Irena se je okrepila od prestanega strahu, iskreno je govorila Iztoku o Resnici, o Kristu, ki otimlje pravične in kaznuje grešnike. Zamamljen je sedel ob njej Iztok. Njena govorica mu je bila glas slavulja, v njenih gorkih pogledih je sanjal svojo lepo domovino, h kateri se vrne in jo osreči. Epafroditova mrzla trgovska duša pa se je ogrevala in začutil je vso praznoto svojega življenja, ki se mu je zdelo naenkrat sila dolgočasno in brezpomembno. Ni doživel ure, da bi ga gladila po trudnem in vročem čelu taka zvesta in vdana roka, kakor je Irenina. In sedaj je večer življenja pred durmi. Lahko si postelje z zlatom, lahko se ogrne s svilo — ali kako mrzlo je zlatò, kako hladna ta svila.

Pogrešil je naenkrat tisto, kar dá človeškemu življenju slaj, uteho, smoter v boju — pogrešil je srca, ki bi ga iskreno ljubilo. Zato je sklenil, da zastavi vse, da poda tema dvema varovancema tisto, česar si sam ni mogel več dati, kar je bilo zanj — izgubljeni raj.

Na večer se je moral Iztok posloviti, da gre nadzorovat straže. Obljubil je, da se oglasi, ko se vrne iz vojašnice, ko opravi v pentapirgu, in da kar najhitreje opravi v palači, da čim več trenutkov prebije ob Ireni.

Do vrat ga je spremil Epafrodit in ga svaril.

„Obleci močen oklep, Iztoče. Ogibaj se sumljivih senc, pripaši najostrejši meč — povem ti, da tudi zlatemu orlu ne zaupam.“

Iztok ga je slušal in storil, kakor mu je svetoval. Toda odšel je brezskrbno. Zakaj prepričan je bil, da ga ni med moštvom, ki bi dvignil zoper njega orožje. Zavratnih napadavcev se ni plašil. Zaupal je konju in še bolj zaupal svojemu meču.

Ko se je popolnoma zmračilo, je Ireno premagal spanec, in Epafrodit je zaukazal mir krog in krog po vili. Sam je pa šetal po peristiliju in snoval načrte za beg.

Precej temna noč se je razgrnila na Bizanc. Vodomet v peristiliju se je videl kakor sivkasta nitka. Da ga ni izdajalo njegovo šumenje, ne bi se zapazil. Tedaj se priglasil nenadoma evnuh Spiridion.

Epafrodit se je prestrašil in razveselil zaeno.

„Vedi me, gospod, v najskrivnejšo sobo. Za glavo gre, za glavo!“

Hitro sta izginila za debelimi zastori v skrito celico.

„Govôri, Spiridion! Kaj prinašaš novic?“

„Novice zate, Epafrodit! Toda pomni, da zaigram nocoj glavo! In vendar sem prišel, ker te cenim kakor samega drugega despota.“

„Ne išči ovinkov! Povej naravnost.“

„Nova postava se razglasi jutri, ves dvor jo že ve in pir se pripravlja, ker jo je zamislila despojna. Velikanski pir v njeno slavo!“

„No, in kako se glasi nova postava?“

SAMOTNI POTNIK.

FR. TRATNIK.

„Svila — monopol — od jutri dalje, monopol, gospod! Ah, in ti imaš svile, vem, da je imaš. Sedaj veš vse — toda moja glava — če jo izgubim.“

Epafrudit ni izpremenil ni ene črte na obrazu.

„Hvala za poročilo. Ne koristi mi mnogo, svila je do malega razprodana, barka z novo pa je na valovih. Ali nagradim te. Počakaj!“

Ko se je vrnil trgovec, se je pošibila roka Spiridijonova pod težo mošnje, napolnjene s stateri in bizantinci.

„Ni vredno tvoje poročilo te cene. Toda sprejmi, da mi v bodoče zvesto sporočiš vse, kar bi izvedel o Iztoku in Ireni. Zato te nagrajam.“

Evnuh je sveto prisegal, da se izneveri sami despojni, če bi bilo treba njemu ustreči. Krčevito je stisnil denar k prsim in se prihuljeno in plašno izmuzal skozi peristilij, kjer se je zavil v temno, oguljeno haljo revnega sužnja, da ne bi vzbudil z lepo obleko sumnje.

„Tako, haha, si že začela streljati name, vlačuga! Monopol — svila — to se pravi, smrt Epafrditu, ki ima tega blaga dosti. In ti bi rada, da bi ti pretezala svoje od greha trudne ude na mehki indijski tkanini. Ho, na boj! Sprejemem ga, tudi od tebe ga sprejemem. Morda me ugonobiš! Toda prej pogoltnejo morski valovi vso svilo nego je za dlan pride v tvojo last. Ne boš!“

Epafrudit je hodil po mozaičnem tlaku in polglasno mrmral in klet Teodoro ter si jasno zamislil načrt, katerega izvede še to noč, da carski vohunci ne dobijo kosčka svile pri njem.

Suženj mu je zopet priglasil nekoga, ki hoče govoriti z njim. Jezen je velel, naj vstopi.

Sredi belih stebrov je zdrsnila suženjska obleka z majhne drobne postave — in kljub noči je Epafrudit izpoznal žensko.

„Kaj želiš?“ je prašal resno.

„Cirila sem!“

Sužnja je pokleknila predenj in si prekrizala roke na prsih.

„Kaj je? Se govori o Ireni?“

„Nihče ni prašal doslej! Ali nocoj bo zbran ves dvor in Irena je posebej pozvana od despojne. Kako naj ostane še skrivnost?“

„Bolnika ne bo silil nihče na pir!“

„Če pošlje despojna koga v sobo? Če pride sama?“

„Zapri, sedi pri durih in reci, da ne sme nihče do nje. Miru potrebuje!“

„Hočem, gospod, toda bojim se. S silo uderejo v sobo.“

„Če se to zgodi, pribeži takoj sem. Sedaj pojdi — naglo!“

Ko je odšla, takisto zavita v obleko sužnja, je Epafrudit hodil še urneje po peristiliju.

„Začelo se je. Drama se zapleta. Če me za trenotek zapusti pamet — smo izgubljeni!“

Pozval je Melhiora.

„Pojdi v tkalnico, vse statve se imajo ustaviti in razdreti. Vsak kosček svile zno-site na barko; izberi najboljše sužnje in zanesljive mornarje. Opolnoči morajo biti vse zakladnice za svilo prazne — in barka naj takoj odrine. Na otoku Kios naj čaka daljnih povelj, katere prinese brzojadrnica. Vzemite seboj dosti orožja, — ti greš namreč z barko — odpeljite se tiho, brez signalov. Pojdi!“

Melhior je strmel, da mu je moral ponoviti povelje Epafrudit. In takoj so se zganile stotere roke, brez govora, brez šuma je ginila svila in težki zavoji so tonili v globokem trebuhu močne ladje.

Epafrudit je nato šel pregledovat izpiske, iz računov, črtal vso svilo iz njih in sestavil kupno pogodbo o dveh ostalih ladjah, izvzemši brzojadernico, o blagu in o vsem, kar je menil prodati. Postavil je nizke cene, pregledal še enkrat in potem spravil listino ter se škodoželjno smejal.

Polnoč se je bližala, Iztok se je vrnil že drugič v njegov dvor ter se pomudil za trenotek pri Ireni. O polnoči je moral v palačo.

Ko je poljubil v slovo Ireno, se ga je naenkrat silno oklenila in pričela jokati.

„Ne jokaj! Preden zažari jutro, se vrnem!“

„Bojim se zate, Iztok! Strašna slutnja se me je polastila. Zadene te zlo! Beživa!“

Pri teh besedah je vstopil Epafrodit. Slišal je Ireno, ko je rekla: „Beživa!“

„Ne moreta še, otroka, ne moreta bežati. Zaupajta meni! Če vaju pokopljejo na dnu Proponte, otme vaju Epafrodit!“

Iztok je moral oditi, za njim so zrle Irenine objokane oči, vse polne strahu in groze. Iztok pa se je oziral proseče na Epafrodita, kakor bi govoril:

„Varuj jo, čuvaj golobico in tolaži!“

(KONEC PRVE KNJIGE.)

ANTON MEDVED:

ŠIBRE.

25.

Ko brata alkohol potaplja v bedo,
solidnež zanj ima le to besedo:
Jaz zdravega počutim se pri vini,
a ti, če nimaš pameti, pogini!
Razloček med obema ni tako neznan:
od vina prvi, drugi kruha je pijan.

26.

Za tvojimi pleči ogromna skala.
Te strah ni, da ne bi kdaj náte pala?
Slutiti si moral, o videc Prešeren,
kaj vse ti prinese sovražna sreča.
Tvoj verz spomeniku je čisto primeren:
,Navadile so butare se pleča.'

27.

V gimnazijih politika,
v gledišči smeh, zabava,
med inserati kritika,
v gostilnicah razprava,

na shodih glasen ‚živio‘,
pri delu težka glava,
krčmarji hrbte krivijo
in kličejo nam: ‚Slava!‘

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

(DALJE.)

IV.

Dvoboj.

Ko se znani prvo jutro,
 tih je tabor Martalozov,
 spijo kakor besi ljuti
 po prečuti težki noči.
 Ko se zlato solnce zbuja,
 nič se v taboru ne gane,
 nihče dneva še ne čuti,
 kot po boju borci hrabri.
 Ko na nebu solnce sije,
 nihče dneva še ne sluti,
 kot da grob je tabor celi.
 Sanja sen junak Ostoja.
 Več ga srčna bol ne muči,
 vse pozabil je na svetu,
 vse prestane dolge trude.
 Saj je mrtev pevec Mila,
 pevec Mila, zmija ljuta;
 kaj ga mati je rodila,
 da je ljubil v duši svoji,
 kar junak Ostoja ljubi!
 Sanja sen junak Ostoja.
 Bojev težkih ne bojuje,
 več krvavih zmag ne bije,
 a živi pri svoji ljubi
 po prestanih težkih bojih,
 ko prebil je dni najhuje.
 Sladko sladki sen mu laže,
 sreča vsa se v sanjah kaže,
 ki je bila srcu tuja.
 Sanja dolgo v pozno jutro,
 sreče svoje se raduje.

Se zbudi junak Ostoja,
 plane na lahkotne noge,
 meč si ostri pripasuje,
 govori junak Ostoja:

„Oj, nemila sreča moja,
 da sem sanjal prazne sanje!

Da ti slišiš majka moja,
 da bi, draga, sina čula,
 ki je pustil dvore svoje,
 da v tujini jadikuje,
 da ni meni sreča mila!
 Da postal sem ropar kruti,
 da nesreča se zaklela
 je na mojo glupo glavo,
 da le v noči nepokojni
 sanjam sladki sen brez upa!“

Kliče k sebi svoje sluge,
 zveste sluge, svoje druge,
 pa veli junak Ostoja:

„Prinesite moje kupe,
 privalite vina sode,
 pa točite vince rujno,
 da v Ljubljano pohitimo,
 da se nihče mi ne vtrudi
 na predolgi beli cesti.
 Nihče časa mi ne mudi,
 dobre konje osedlajte,
 da se zemlja kranjska čudi,
 koder hodil bo Ostoja
 in njegova urna četa.“

So prinesli zlate kupe
 pa so pili vince rujno,
 so konjiče osedlali,
 oj, konjiče svoje urne,
 pa so sedli, odleteli
 kakor jata črnih vranov;
 kakor bi na svatbo pluli,
 v zemljo kranjsko so hiteli.

A na polju, ravnem polju
 — kaj te nosi zemlja tužna! —
 leži mrtev pevec Mila...
 Poleg njega tihe strune —
 pesem zadnjo so vmolknile.
 Bleda vsa so pevcu ustna,

ko jih smrt je poljubila,
 ne pa ustna deve ljube.
 Pa na polje, ravno polje
 jata vranov je priplula:
 To so črni ti pogrebci,
 da te bodo pokopali,
 v zemljo črno te zasuli.
 Pevec Mila, pevec Mila,
 sladko bilo bi počiti
 ob šumeči reki Savi,
 ko bi njeni ti vrhovi
 pesem peli od domovja:
 Jeli mirna domovina,
 ali hude dnove sluti,
 ali zemlja ti domača
 v sebi težke vrage čuti,
 ali že ji sije solnce,
 ali je prestala dnove
 časov bojnih, dnove hude,
 ko po njenih mirnih cestah
 je pohajal Turek kruti,
 kakor če na rodno polje
 toča se z neba osuje;
 ali časi so drugačni
 poplašali težke trude
 in prinesli sreče nove
 nad bregove in domove.
 Pevec Mila, pevec Mila,
 da ti dano ni počiti
 na bregovih šumne Save,
 da bi bistra zašumela,
 pesem ti pogrebno pela,
 da bi slušal pozne dnove,
 kaj ti dela domovina!
 Kaj izdal si domovino,
 dal jo vragu v roke krute!
 Pa so črni ti pogrebci,
 prišli zdaj ti na plačilo.
 Lakomni so ti pogrebci,
 pesem ti pojo mrtvaško,
 pa je to vesela pesem,
 nimajo je v srcu tuge.
 Skoro pesem so izpeli,
 nihče ti ne koplje jame,
 da bi vanjo te zasuli,
 da te črna prst pokrije —
 So krog tebe se vstopili,
 nihče solze ne preliva,

vsak oči ti mrtve kljuje,
 ki so gledale lepoto
 tvoje drage, tvoje ljube...
 Ej, kako gosté si kljune,
 potlej pa ob bistri Savi
 si hlade veselo tugo,
 da so tebe razkljuvali...
 Oj, zašumi, Sava šumna,
 šumi z močnimi valovi,
 da ne slišiš nad bregovi
 pesmi radostnih pogrebcev!
 Oj zapadi, božje solnce,
 za strmečimi vrhovi,
 da ne vidiš, kak žaluje
 vran, ko pevca pokopuje.

* * *

Pismo piše na Podgradu,
 piše sam gospod Boroda,
 te besede v pismo stavi:
 „Dragi, mili pobratime,
 duša draga duše moje,
 gospod Ravbar, poglavare
 hrabre čete nevtrudljive!
 Da je močna tvoja roka,
 da znaš boje bojevati,
 da voditi veš junake,
 davno že smo vsi spoznali —
 so od hrabrosti junaške
 daleč šli glasovi slave.
 Tudi ni nam več neznano,
 da znaš druge boje bítí,
 kadar treba po gradovih
 srce drago osvojiti.
 Več si storil kot zadosti,
 vrli dragi gospod Ravbar,
 da si rešil vso deželo,
 da si Krajino umiril,
 ko so nenasitne goste
 daleč z meje zemlje kranjske
 zapodile zmage tvoje.
 Misel le nam v glavo noče,
 kaj da se ne vrneš z vojske,
 ko se zemlja je vmirila,
 ko potihnil šum je boja.
 Da odšel si brez slovesa,
 ko so drago tvojo vzeli,
 da na sled si šel Ostoji,

da lovil si Martaloze,
 lahko more v pamet našo.
 Da ga nisi vjel Ostoje
 niti silnih Martalozov,
 vrlo mili pobratime,
 prvi naših vrst junače,
 lahko nam je to umljivo,
 ker je uren bolj od vraga,
 zvit je bolj kot rog od ovna,
 znan povsod junak Ostoja.
 A ne gre iz glave naše,
 kje da zdaj te zemlja nosi,
 kod že s četo svojo hodiš:
 ali voziš se z brodovi
 po šumeči reki Savi,
 ali na pohode nove
 šel si v ogrske planjave,
 ali pa pri carju turškem
 si v bogato šel gostijo,
 ali v Štajerski zeleni
 hlapci tvoji kje ležijo.
 Menda glave ni zmotila
 ti velika slava tvoja,
 menda ni po zmagah totih
 te krasota premotila,
 vzela zvesto srce tvoje,
 da bi šel na svatbe nove,
 ko te ni iz zemlje turške,
 da prihitel s četo svojo
 v zemljo svojo bi domačo,
 kjer na gradu te Podgradu
 čaka zvesta tvoja draga,
 čaka, dan za dnevom čaka,
 z njo pa dragi svatje tvoji . . .
 Kadar pismo to prebereš,
 sedí brzo mi na konja,
 četo svojo v tek zaženi
 proti lepi kranjski meji
 pa prihiti, zaželjeni,
 da ne umrje tvoja draga,
 da ne umrje ti od jada,
 ko doma junaka čaka,
 čaka, dan za dnevom plaka,
 vse noči solze pretaka.
 Da te vidi, duša draga,
 vrlí gospodar Milane,
 ki s solzami šteje dnove,
 ko na prsih te objame,

da vso žalost preveliko
 v solzah radosti pozabi,
 da ugledajo po sreči
 zbrani tebe svatje tvoji,
 ki so tebi na veselje
 z blizu se in daleč zbrali.
 To ti piše tvoj pobratim
 stari znanec tvoj Boroda,
 ki te prosi, da ne mudi
 se predolgo v tuji zemlji
 pa nesrečo svojo pusti
 in na srečo sem prihiti.
 Sprejmi srčne mi pozdrave
 in pozdrave druge sprejmi,
 ki pošilja jih s Podgrada
 cela tvoja svatba zbrana,
 prve pa pozdrave sprejmi,
 ki pošilja ti jih draga,
 druge, ki ti jih pošilja
 vrli gospodar Milane,
 zadnje pa pozdrave verne
 ti pošilja tvoj pobratim,
 stari znanec tvoj — Boroda.“

Sluge urne k sebi kliče,
 govori gospod Boroda:
 „Kaj vam pravim, dragi sluge,
 dobri hlapci, oj junaki!
 Kdo med vami se izkaže,
 da je prvi med junaki?
 Zlatih petsto je obljuba,
 kdor si svetli meč pripaše,
 urnega zasede konja,
 da na turško mejo jaše
 pa ponese pismo drobno
 mi do Ravbarja gospoda;
 naj izbere med konjiči
 konja urnega dirjača,
 da prinese najhitreje
 ga čez meje zemlje kranjske,
 čez deželo vso hrvaško,
 skozi zapuščeno Bosno
 tja do Turčije globoke,
 koder bela cesta vodi,
 koder bojnih polj sledovi
 kažejo junaška dela,
 dokler da doide četo,
 ki jo vodi gospod Ravbar.“

So se hlapci pomenili,
 malo so imeli upa,
 pa še manj za pot poguma,
 pa tako so govorili:
 „Jezditi v deželo turško
 je taisto, kot da nosil
 bi naprodaj glavo svojo
 ali pamet svojo glupo;
 boljše je doma ležati,
 na vesele piti dnove,
 kakor pa služiti zlate
 za gradove negotove.“

Pa so hlapci vsi molčali
 in na pot se iti bali.
 Pa se oglasi junače
 mladih let in modre glave,
 govori besede take:
 „Ko nobeden ne oglasi
 se starejših hlapcev naših,
 jaz ponesem pismo drobno
 kot dolžnost mi kaže prava.
 Prva je beseda dana
 staršemu, če kaj si upa,
 potlej more govoriti
 ta, ki mlajši je po letih
 in po službi in zaslugah.
 Ni mu treba petsto zlatih,
 ko se drobno pismo nosi
 gospod Ravbarju na Turško,
 sreča moja je velika,
 da zaidem s Turki v boje,
 da jim sekam glupe glave,
 a da Ravbarju junaku
 službo morem izkazati.“
 So se hlapci obrnili,
 da sramotno bi prikrili,
 da ni v sredi njih junaka,
 ko je čas na mejo iti,
 da najmlajši se med njimi
 sam izkazal je junaka.

Govori gospod Boroda:
 „Da si srečen moj junače
 mladih let in duše prave!
 Dobro znal bo poplačati
 službo tvojo gospod Ravbar,
 boljša kot bleščeči zlati

je bleščeča zarja slave.
 Vzemi urnega dirjača
 pa na Turško mejo vderi
 pa poišči in poizvedi,
 kod da hodi gospod Ravbar:
 ali boje še bojuje,
 ali svatbo kje praznuje,
 ali pri veselih mizah
 ob gostiji se raduje.
 Ko dohitel boš junaka,
 naše zroči mu pozdrave;
 ko prečita drobno pismo,
 konje urno obrnita,
 v zemljo Kranjsko pohitita.“

Vzame pismo si junače,
 svetli meč ob pas pripaše
 pa zajaše konja sirca,
 z grada urnega dirjača,
 pa spusti se v ravno polje,
 koder bela cesta vodi
 proti daljni Turški meji;
 pluje kot pod nebom ptica,
 ptica, drobna lastavica,
 kadar leta v kraje tuje;
 gre čez zemljico hrvaško
 in čez Bosno zapuščeno,
 koder kažejo sledovi
 boje težke dokončane,
 koder kažejo bregovi
 sela s polji pokončana,
 koder jezdit veleva
 modra prava mu glavica,
 koder pot neznano kaže
 ljudstva plašna govorica,
 jaše v Turčijo globoko,
 kjer se bije gospod Ravbar,
 da v nesrečne bojne čase
 pismo mu veselo nosi.

* * *

Kaj šumi Ljubljana bela,
 slava lepe zemlje kranjske,
 gorske krajine krasota.
 Šum odmeva med zidovi,
 med zidovi venci zviti,
 okrašeni vsi domovi.

Ljudstvo šumno vre po cesti,
 v hišah so odprta okna,
 z oken slavljenе preproge
 od zlata se lesketajo.
 A po ulicah junaki
 z meči težkimi rožljajo.
 Vmes pa jezdeci ponosni
 konje jahajo lahkotno,
 pera v glavah jim igrajo,
 jim konjiči razgetajo.
 V oknih žlahtna je gospoda,
 se po ulicah ozira,
 kjer po potih okrašenih
 in posutih z rožnim cvetjem
 množica se šumna zbira.
 Vrača se iz dolgih bojev
 v mesto slavno gospod Ravbar
 z neutrudno svojo četo
 z nevenljivo slavo svojo.
 Dolgo bil je s Turki boje,
 mnogo zemlje je prehodil,
 mnogo zmag si je priboril,
 mnogo slave si pridobil.
 Jaše s četo gospod Ravbar,
 tiho jaše konja vranca
 in za sabo četo vodi
 neugnanih hrabrih hlapcev.
 Nji na čelu bratje trije
 v mesto jahajo ponosno.
 Prvi je gospod Sebasta,
 konja s hrabro roko vodi;
 posivela mu je brada,
 žrebcu se vklonila glava.
 Jaše poleg gospod Turen
 neustrašeno, ponosno,
 gleda na visoka okna,
 meč ob strani mu žvenkeče.
 Jaše zadaj Janko Kisel,
 bistro konj mu poskakuje,
 s podkvami mu iskre kuje.
 Jaše v sled jim hrabra četa,
 četa hlapcev dobrovoljnih,
 pesem se jim hoče peti
 o hramovih vinapolnih.
 Jaše dalje gospod Ravbar
 med zidovi, med domovi.
 Z rožami so tla posuta,
 koderkoli pot ga vodi:

vsa prosljavlja ga Ljubljana,
 z njim junake njega hrabre
 in neugnano četo hlapcev.
 Praznik velik je v Ljubljani,
 ko sprejema na gostijo
 vtrujene po dolgih bojih,
 slavljenе povsod junake,
 ki so zemljo od pogube,
 domovini čast rešili.
 Z oken vseh se vsiplje cvetje,
 venci jim lete na rame,
 skoraj skoraj gospod Ravbar
 več ne vidi se iz cvetja.
 A je mračno njega lice,
 tožno je srce junaku,
 malo zvabi mu smehljajev
 radost ljubljene Ljubljane.
 Mnogo mnogo je veselja,
 ali zanj ga sreča nima.
 Kaj pomaga, če prinesel
 slavo sabo je in zmage,
 ko ni videl, ni prinesel
 sabo drage golobice.
 Zadaj pa gospod Sebasta,
 ko krase ga cvetja kite,
 dobrovoljno staro lice
 s smehom lahkim se nasmiha.
 Ko krvavih, Turških bojev,
 dni prestanih se spominja,
 pa mu misel v srcu vstaja,
 da je delo zanj končano,
 da slabé ga stara leta,
 da ne bo na pota daljna
 hodil več na turško zemljo,
 da tam slavne boje bije,
 da poišče tam veselja,
 ki drugod ga v svetu nima.
 Misli si gospod Sebasta:
 Star junak je, srce mlado,
 pa prijetno ni živeti,
 ko ni moči izpolniti,
 kar bi mlado srce rado.
 Težko je brez bojev biti.
 Da bo moral počivati,
 čuvati doma deželo,
 čakati na lene Turke,
 to junaku srce žali,
 da ne more se smejati,

ko se drugi veselijo.
 A se smeja gospod Turen;
 ko obsipljejo ga z venci
 mesta lepe krasotice,
 sladko on se jim nasmiha,
 gibke jim poklone daje.
 Ves je v cvetju njega vranec.
 Pa spodbode Turen vranca,
 da zapleše pesem bojno
 na veselje vsej gospodi,
 pa si misli v srcu svojem,
 da lepo je res po bojih
 v domovino se vrniti
 in po trudih neprestanih
 slavo za plačilo vžiti.
 Konja jaha Janko Kisel
 mirno po šumečih cestah:
 mar mu vancev ni cvetočih,
 mar mu ni pogledov vročih,

ki kot turške so puščice
 na junaka jih streljale
 vse ljubljanske lepoticice.
 Resno je junaku lice,
 srce le za boje vneto,
 ne po slavi hrepeneče;
 za veselje se ne meni
 ne za ljubljena dekleta.
 Kakšna škoda za junaka,
 če ljubezen ga premaga,
 da pozabi, da na meji
 treba je pobiti vruga!
 To preišlja Janko Kisel
 pa mu pade v mlado glavo:
 da obrne konja belca,
 da si zbere četo svojo
 pa na mejo z njo pojaše
 na veselje in na boje.

(KONEC.)

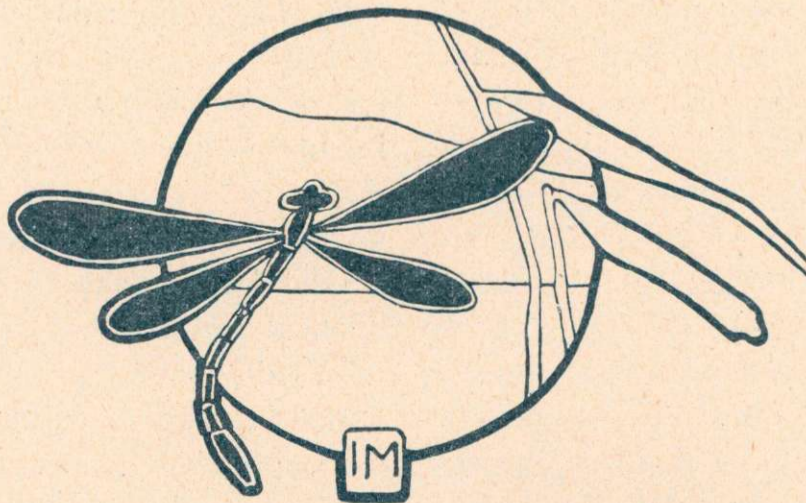

ANTON MEDVED:

SRCE SAMOTNO.

Srce samotno, ne ugibaj,
 kdaj sreče svit se ti odgrne!
 Nikar te prazen up ne zibaj,
 da čas prihodnji ti povrne,
 kar ti pretekli čas je vzeli!

Po svetu hodi kakor mrtvo
 a smeha jasnega ne črti,
 saj videlo si kako žrtvo,
 ki se celo v mrtvaškem prti
 drži na smeh — kdo ve, zakaj.

SVETOSLAV PREMROU :

DVOJNO KNJIGOVODSTVO IN NJEGOVE OBLIKE.

VI.

(DALJE.)

arakteristiški znak sinkronistiške knjigovodstvene oblike je spojitev kronološkega in sistematiškega obračunanja poslovnih dogodkov v temeljni knjigi sami (dnevniku) v tabelarnem izkazovanju. Temeljna knjiga združuje na eni strani zabeležbe dnevnika in slučajnih dopolnil njegovih (blagajnične, nakupne, in prodajalne knjige) italijanskega knjigovodstva. Kronološke zabeležbe, ki si sledijo v vertikalni vrsti, se takoj razporedijo v horizontalno se razvijajočo vrsto računov, tako da se razvidita po izvršeni zabeležbi opis poslovnega dogodka in njegov učinek na prizadete gospodarske račune. Na ta način je pa potrebna trikratna zabeležba postavke iznosa, enkrat v zbornem stolpcu pri površčanju poslovnih dogodkov, in dvakrat pri razvrščujočem razvoju pod Dati in Imeti dveh različnih glavnih računov. Ker se pa to ponavlja pri vseh zabeležbah, sledi, da mora vedno vsota poslovnih dogodkov v zbornem stolpcu biti enaka vsotam stolpcev Dati in stolpcev Imeti vseh v dnevniku razvitih računov. Tudi tukaj se knjigovodstvo kontrolira samo po sebi, kakor smo to opazovali pri prej opisanih oblikah, kjer se je skupna vsota zbirajoče temeljne knjige izenačila s skupnimi vsotami strani Dati in strani Imeti vseh v glavni knjigi uvrščenih računov.

Postavke sinkronistiškega dnevnika se bodisi prenašajo v določenih dōbah v celoti v specializirajočo glavno knjigo ali pa ostanejo v dnevniku samem. V tem slučaju nudi že kronološka, tabelarično vojena temeljna knjiga obenem pregled čez posamezne imovinske sestavine in čez dobiček ali izgubo.

Prva (starejša) oblika obsega le zborne račune, ki se potem specializirajo v prenosni glavni knjigi, druga (novejša) oblika pa dobi v obračunanje poleg omenjenih zbornih računov še glavnične račune in račune o uspehih, da lahko popolnoma odpade specializirajoča glavna knjiga. Podobno razkazovanje se pa v drugem slučaju vrši v pomožnih dnevnikih (n. pr. blagovnem dnevniku, meničnem dnevniku). Edino poslednja oblika more zasledovati in izkazovati celotno poslovanje v eni sami knjigi.

Amerikansko knjigovodstvo – sicer nosi po krivici to ime, ker ni bilo ne izmišljeno in ne prvič uporabljeno v Ameriki, ampak ga je prvič, seveda v primitivni obliki, opisal pater Flori iz Palerma l. 1636. v neki svoji knjigi — ima pred italijanskim knjigovodstvom in njegovimi vrstami mnogo važnih prednosti, ima tudi prav občutne pomanjkljivosti, katerih ni mogoče prezreti. Prva prednost, katero treba posebe poudarjati, je ta, da se omeji do skrajnosti mehanično delo, ker se vse izkazovanje gospodarstva razvija v eni sami knjigi in samo na eni in isti strani. Nadalje je glavna knjiga vedno tekoča, da se da lahko vsak trenotek zaključiti in iz nje sestaviti potrebni bilančni razkaz, dočim je treba pri drugih oblikah knjigovodstva prej prenesti vse zbrane podatke v glavno knjigo, ako se hoče iz nje sestaviti bilančni podatek.

V dnevniku samem odpade zamudno žurnalizacijsko delo, ker se reducira opisovanje poslovnega dogodka na najskrajnejši podatek, poleg tega pa lahko odpade tudi računska zaznačba (Kontenanrufung) v tekstnem stolpcu. Služi pa li dnevnik po novejši

metodi tudi za glavno knjigo, sá da tedaj brez posebnih priprav in na prav lahek način dobiti pregled čez trenutno stanje imovine in poedinih sestavin, seveda, ako le ni preveč računov.

Ali baš število računov, katere treba uporabiti, dela največje križe in težave knjigovodstvu ameriksanske oblike. Razpredelnica dnevnika ne more obsegati nad 20—25 računov, ker postane drugače preobsežen, njegov format pa preneroden. Preobsežna prostornina ovira preglednost in provzročá istočasno t. zv. prostorninske pomote. Mnóžica računov drug poleg drugega in mnóžica praznih vertikalnih črtežev v razpredelnici vara prav lahko oko in je prava igrača, uvrstiti opis v napačno mesto v pravo kolumno. Pomote te vrste se pa dajo prav težko izslediti, in je treba izgubiti mnogo dragega časa s prav natančnim kolacioniranjem postavk vse upravne dobe. A tudi prenos vsot z ene strani na drugo je prav otežkočen, ker je treba uporabiti izredno napete pazljivosti, ne glede na čas, ki se ga izgubi mnogo s tako natančno pazljivostjo.

In baš to je druga velika pomanjkljivost ameriksanskega knjigovodstva, ker se mehanično delo zabeleževanja ne da odkazati večjemu številu knjigovodstvenih moči, kakor se to da pri italijanskem knjigovodstvu in njegovih nadaljnih oblikah. Le ena oseba more delati ob knjigovodstvu, kajti z ozirom na notranji ustroj knjige je nemogoče razdeliti dnevnik v več komplementov.

Da se odstrani ta pomanjkljivost, izkušali so uvesti zborne račune, katere je treba seveda v slučaju potrebe obračunati v pomožnih dnevnikih (blagovnem dnevniku; efektnem dnevniku itd.) O. Poppe iz Saalfelda v Turingiji predlaga v svojem delu „Novo knjigovodstvo“, da naj se postavijo v že obstoječe število računov še drugi, novi računi, zabeležbe prvih in drugih naj se pa ločijo z uporabo črnih in rdečih. Na podlagi izkustva se pa to postopanje ne dá posebno priporočati, kajti število tabel, katere treba otvoriti, postane res manjše, tudi format knjige postane bolj priročen, ali pisanje z

raznobarvnimi črnili v tabele, ki izkazujejo več računov, more mnogokrat provzročiti nepregledne zmešnjave in pomote. A tudi preglednost je vsled tega ovirana in otežkočena.

Na podlagi O. Poppejevega predloga so se pojavili v zadnjem času mnogoteri pozikusi in predlogi, vsled katerih bi se število računov še bolj pomnožilo, nasprotno pa število tabel ostalo kolikor mogoče omejeno. V to svrhu naj bi se pisali podatki v tabele, poleg s črnim še z zelenim, modrim itd., predlogi, ki naravno tirajo, sicer dobro namenjeni in v manjši meri prav dobro uporabljivi, predlog O. Poppeja — ad absurdum.

Bolj racionalna je novota, odnosno izboljšava, katero je predlagal I. Fr. Schaer v svojem „Izboljšanem ameriksanskem knjigovodstvu“. Uvedel je namreč tabelarni dnevnik, ki obsega le 6 računov, poleg tega pa stolpec „Razni računi“. Podrobni računi se prenašajo iz tega stolpca v glavno knjigo, podobno oni, ki je v rabi pri italijanskem knjigovodstvu. Mehanično delo žurnalizacije je s tem sicer res olajšano, na drugi strani pa se izgubi preglednost, katero drugače nudi ameriksansko knjigovodstvo v svoji osnovni obliki, z ozirom na stanje posameznih izkazanih zbornih računov.

Poleg tega je prof. Schaer ameriksanski dnevnik še nadalje razvil in predelal. Vpeljal je namreč dnevnik, ki sloni popolnoma na sistemskem bistvu in katerega imenuje logismografiški dnevnik z ozirom na to, da ima mnogo podobnosti z logismografijo, knjigovodstveno obliko, uvedeno v Italiji, katero pozneje opišemo.

Ako si predočimo dejstvo, da se nanašajo posamezni poslovni dogodki na čiste in mešane račune sestavin in na račun čiste imovine, opazujemo, da se učinki poedinih poslovnih dogodkov ne vzporedijo v svojem izkazu istočasno z ozirom na račune sestavin in na račun glavnice ne pri raznih oblikah italijanskega in tudi ne pri ameriksanskem knjigovodstvu. Dalje vidimo, da nam ni mogoče dobiti pri omenjenih knjigovodstvenih vrstah dnevnega pojasnila ne o veli-

kosti v podjetju delujoče imovine, kakor tudi ne o njeni pomnožitvi ali zmanjšbi, provzročeni po poedinem poslovnem dogodku. Schaer uvaža to in uvaja zato dnevnik posebne vrste. Tekstnemu stolpcu, določnemu za kratko površčujoče se opisovanje posamezne zabeležbe, in stolpcu, v katerem se vrši računski obračun, dodaja samo tri tabelarične stolpce, ki naj koncentrirajo v kakovosti končnih zbornih računov, podatke 1. za čiste sestavinske račune, 2. za mešane sestavinske račune in 3. za glavnične račune. Ker se torej vrši vpis vsake računске postavke takoj na sestavinske račune, odnosno na račun čiste imovine, se s takim postopanjem dobi takojšni izkaz o položaju angažiranega čistega imetka. Specializacija v dnevniku v celoti izkazanih čistih in mešanih sestavinskih računov in računa čiste imovine se potem razvidi iz posebne glavne knjige, v katero se vrše prenosi iz logismografiškega dnevnika.

Med raznimi predlogi za izboljšavo ameriškega dnevnika zasledimo nadalje predlog I. C. Detonija, ki priporoča v svojem članku „Preureditev ameriškega knjigovodstva“, da naj se dnevnik razdeli v en Debet in v en Credit dnevnik. S tem, pravi, se izognemo nedostatku, da bi knjiga postala preobširna in vsled tega nepriročna. Mnogo boljši in uvažanja vreden pa je predlog R. Beigel-a iz Lipskega, ki je sicer zelo preprost, pa vendar jako praktičen. Predmet njegove izboljšave je mesto, iz katerega se prične zabeleževanje razvijati v knjigi. To mesto se nahaja pri običanjem ameriškem dnevniku na najskrajnejšem koncu leve strani. Odtod se potem razvrščujejo v nepretrgani vrsti proti desni razpredelnice za Dati in Imeti posameznih računov. Ta uredba je za vpostavitvev zneska v svoj stolpec, torej za tek zabeležbe, skrajno nerodna, poleg tega zahteva izredno dobro oko in nepretrgoma napeto pozornost zabeleževalca, sicer je koj pomota. Beigel pa prenese začetno mesto s skrajne levice na sredo, tam se vpiše zabeležni stavek, od tam se pa razvijajo na desno stolpci za Imeti,

na levo pa za Dati poedinih računov. Prostorninska ločitev računov provzroči v tem slučaju mnogo večjo preglednost in zavaruje zabeleževalca pomot, ki bi sicer nastale iz nepretržno si sledeče razpredelnice.

Poleg omenjenih izboljšav ameriškega dnevnika oziroma knjigovodstva imamo še mnogo drugih novosti in poprav, ki so v svojem bistvu več ali manj srečno zamišljene, zato tudi od prakse z različnim uspehom sprejete. Ker smo važnejše opisali, te prav lahko prezremo.

* * *

Nadaljno preustrojitev dvojnega knjigovodstva, s sinkronistiškim izkazovanjem obračuna, tvori t. zv. logismografija. Ime samo na sebi karakterizira že to vrsto knjigovodstva (gr. λογισμός = tabela; γράφειν = pisati). Ima namreč tabelarično obliko.

Podobno, a nepopolno vrsto je opisal že l. 1800 D' Antonio. Prava zasluga za izpopolnitev in znanstveno utemeljitev te knjigovodstvene vrste pa gre Giuseppe Cerboniju, ki je o njej izdal l. 1873. knjigo „Primi saggi di logismografija.“ Mož si je neprestano prizadeval, da je to knjigovodstveno obliko razširjal, in je l. 1876. dosegel, da se je uvedla v Italiji pri glavnem državnem knjigovodstvu kakor obvezno knjigovodstvo.

Logismografija temelji na teoriji dvojnatih računov. V zmyslu te teorije se knjigovodstvo ne sme ozirati samo na obračun imovinskih sestavin, ampak poleg tega tudi na obračun čiste imovine kot take. Ta naloga se da pa edino le tako rešiti, če se uporabita dve računski vrsti; prva se peča z računi čiste imovine, druga pa z računi sestavin imovine, tako da se pojavi med kontiranjem obeh vrst pravo nasprotje. Logismografija torej noče le izkazati položaja imovine in imovinskih delov, marveč hoče, da se spozna že iz temeljne knjige same (iz dnevnika) v poljubnem času položaj čiste imovine in njenih delov, ne da bi bilo treba v to svrhu zaključevati knjige. Glavne knjige podajajo potem le podrobno predstavljanje poedinih poslovnih dogodkov

in njihov skupinski sestav v strogi medsebojni zvezi.

Bistvo obračuna se z ozirom na dvo-računsko teorijo deli v posebne skupine: v obračun imovine kot obstoječe celote (torej imetka podjetja, izpostavljenega gospodarskim procesom) in v obračun imovine v njenih sestavinah (torej posameznih delov imovine, na katere vplivajo gospodarski procesi in kateri vpliv deluje zmanjševalno ali povečevalno na količino imovine kot celotni imetek).

Cerboniju je prvi obračun predstavitelj gospodarstva, zato deli dnevnik v račun lastnika (čiste imovine) in v račun gospodarstva (sestavin imovine). Tem računskim rubrikam dodaja še tretjo, namenjeno za sprejem kompenzacij in permutacij.

V nasprotju z ameriškim dnevnikom, ki otvarja toliko računov, kolikor je imovinskih sestavin, obsega logismografski dnevnik le kumulativne račune, ki izkazujejo v zmislu zgoraj povedanega zgolj vpliv poslovnih dogodkov na stanje imovine, ali pa na skupno stanje imovinskih sestavin.

Račun lastnika sprejema v lmeti čisto imovino, račun gospodarstva nasprotno v Dati poedine imovinske sestavine. Provzročila poedini poslovni dogodek pomnožitev čiste imovine, tedaj se ista zabeleži v dobro račun lastnika, provzročila nasprotno zmanjšbo, potem se zabeleži ista v breme baš tega računa, obratno se obtežuje račun gospodarstva za vse pomnožitve zalog in obstankov, spozna pa za vse povzetke in zmanjšbe.

Da se zadobi še večji in bolj jasen pregled, se razdeli račun gospodarstva v račun agentov in v račun korespondentov; agent sprejema materialno imovino (denar, blago, menice i. t. d.), korespondent pa obstoječe zunanje terjatve in dolgove.

Če izpreminja gospodarski proces (poslovni dogodek) čisto premoženje, potem se razvidi ta izprememba že koj iz dnevnika samega, ker se tam takoj odkaže račun lastnika. Če pa ostane stanje čiste imovine neizpremenjeno in se torej izvrši le menjava imovinskih sestavin, ne da se javi

ne pomnožitev in ne zmanjšba čiste imovine, je to le permutacija in se v tem slučaju zabeleži vrednostni znesek v kompenzacijske stolpce, permutacija pa v gospodarski stolpec.

Dnevnik sam vodi torej dva specialna kolektivna računa, ki sicer navajata stanje čiste imovine in nje sestavin, ne podajata pa podrobnega računskega razkaza, tako da se uveljavi potreba po glavni knjigi, v kateri naj se računi porazdelijo in razložijo.

Glavna knjiga podaja razložitev v treh glavnih računih, ki se uporabljajo kot krilni računi (Flügelkosten) dnevnika. Ti računi so:

1. Glavni račun čiste imovine (krilni račun *A*), ki odgovarja stolpcu lastnika v dnevniku in specializira v podrejenih računih izpremembe čiste imovine (izgube, stanarina, plače, drugi stroški, skonti, odpisi i. t. d.);

2. glavni račun materialne imovine (krilni račun *B*), ki odgovarja račun agentov v stolpcu gospodarstva v dnevniku in v podrejenih računih sprejema specializacijo izprememb materialne imovine (blagajna, oprava, blago, efekti, giro i. dr.) in

3. glavni račun terjatev in dolgov (krilni račun *C*), ki odgovarja račun korespondentov gospodarske kolone v dnevniku in izkazuje v podrejenih računih poedine izpremembe v računskem razmerju s tretjimi osebami (s korespondenti).

V kolikor je mogoče razvideti iz tega kratkega in zelo površnega opisa, je logismografska metoda zasnovana zelo bistroumno in izdelana znanstveno na podlagi narodno-gospodarskih temeljnih načel. To je tudi povod, da je ta metoda jako priljubljena, in, kakor prej povedano, sprejeta v državno računarstvo italijanske države. A ne le pri državnem knjigovodstvu se rabi v Italiji logismografija, nego tudi v nebrojnih občinskih in privatnih knjigovodstvih.

* * *

Nadaljni in doslej najpopolnejši ustroj dvojnega knjigovodstva je takozvana statmografija, katero je zasnoval E. Pisani.

G. Cerboni prične utemeljevati teoretični spis svoje logismografije z matematično enačbo, katero je postavil že L. Paccioli in po kateri se mora vsak gospodarski pojav izenačiti v svojih učinkih. Torej mora vsaka po poslovnem dogodku izzvana pozitivna izprememba v stanju ene sestavine imovine, delujoče v podjetju, imeti kot nasprotje negativno izpremembo v stanju druge sestavine iste imovine, tedaj vsaka vrednostna pomnožitev imeti kot nasprotje vrednostno zmanjšbo. E. Pisani pa utemeljuje svojo statmografijo, razmotrivajoč fizikalčno načelo o ohranitvi energije, vsled katere more vsak pojav sile, torej delavni čin, pač izpremeniti obliko in zgled energije, ne more pa izpremeniti količine energije, in torej tudi ne njenega ravnotežnega položaja.

Smatramo li sedaj glavnico določenega podjetja kot vsoto energije, izpostavljeno učinkom sil gospodarskih procesov, morejo tedaj pojavi sil pač izpremeniti oblike sestavin prvotne glavnice, ne pa njihovega ravnotežja kot sumarični izkaz energije, dasi morejo gospodarski pojavi v razodevanju svojih sil pomnožiti ali zmanjšati aritmetično označbo ravnotežne vrednote.

Vsak poslovni dogodek se z ozirom na to, da je le pojav sil zbrane energije (glavnice), izpremenjen v gibanje, analizira na dve strani, enkrat, v kolikor učinkuje na ravnotežje imovine (statiška izprememba), drugokrat, v kolikor izkazuje izvršeno delo nasproti ravnotežju (dinamiška izprememba). Na podlagi tega razlikuje poslovne dogodke v statiške, torej v take, ki vplivajo na ravnotežje (skupna aktiva in pasiva), v dinamiške, torej v take, ki predočujejo promet imovinskih sestavin, in v statiško-dinamiške, torej v take, ki navajajo izpremembe osnovne čiste imovine.

Dvojno knjigovodstvo zato uporablja, da predočuje vršeče se poslovne dogodke, deskriptivni, opisovalni dnevnik, kateri sprejema analizo poslovnih dogodkov, dočim se njihova sinteza izrazuje v dopični glavni knjigi. Cerboni izpremeni predočitev gospodarskih procesov, katero dajeta ti dve

dopični knjigi v toliko, da odkáže svojemu logismografiškemu dnevniku sintetiško, glavni knjigi pa analitiško izraževanje poslovnih dogodkov. Tem potom doseže sinoptičko predstavljjanje, po katerem se dá iz logismografiškega dnevnika samega v primerjajočem pregledu razvideti takoj z nastopom, odnosno z deskriptivno zabeležbo vsacega poslovnega dogodka tudi nastali vpliv na skupno stanje čiste imovine in imovinskih sestavin. Rezultat sintetiziranja glavne knjige je neposredna integralna bilanca, ki se v skladnostni izpopolnitvi sestavi iz obeh kolektivnih računov dnevnika.

To uredbo pridrži Pisani, saj zasleduje s svojo metodo isti cilj, katerega si je postavil Cerboni s svojo logismografijo, doseči namreč, da se takoj iz dnevnika, v sintetiški predstavi gospodarskih dogodkov, razvidi stanje podjetja. Ali Cerboni uvrščuje v dnevnik na podlagi personalistiške teorije dva sintetiška računa, namreč račun lastnika, kot predstavitelja čiste imovine, in račun gospodarstva, kot predstavitelja imovinskih sestavin, katera si stojita drug proti drugemu v takem nasprotju, da si v kakovosti upravnikov, po njih sintetiziranih podračunov, oddajata produkte in v nasprotni smeri zaračunata njih kalkulacijsko vrednost. Pisani pa uvaja v svoj statmografiški dnevnik tri sintetiške račune, ki ne smatrajo sintetiškega računa kot upravnika, marveč imovino samo kot izhodno točko. V zmislu Pisanijevem so to ti-le računi:

1. Bilanca ekonomiskega položaja imovine, namenjena, da sprejme statiške dogodke in izkazuje v stolpcu Dati prvotne dolgovine (pasiva) in njih pomnožitev, v stolpcu Imeti pa prvotno imovino (aktiva) in njih slučajno pomnožitev tekom določene upravne dobe.

2. Bilanca notranjih in zunanjih obratnih prometov, ki je namenjena zato, da sprejme dinamiške dogodke in izkazuje promet imovinskih sestavin. Promet sam je notranji, če predstavlja dohod in razhod raznovrstnih dober, zunanji pa, če

je njegov predmet računsko razmerje s tretjimi osebami (dolgovi, terjatve).

3. Bilanca ekonomiško-administrativnih uspehov, namenjena, da sprejme statiško-dinamiške dogodke in ima v evidenci izpremembe začetne čiste imovine (dobičkov, izgub).

Ti trije računi (Pisani jih imenuje bilance, ker zbirajo in bilancirajo pojave sil gospodarskih procesov; odtod tudi ime: statmografija, *στατμός* = tehtnica = ravnotežje = bilanca; *γράφειν* = pisati) predstavljajo v sinoptiško-deskriptivni obliki dogodke v njih celoti, namreč v njih kronološkem površčanju in v specializaciji v treh sintetiških računih. Kontrolo o pravilnosti zabeležb v dnevniku imamo, kakor hitro se izenačujejo

obteževalne in priznalne vsote vseh treh dnevniških računov. Bilanco (torej razkaz o imovini in o njenem sestavu) dobimo iz razlike med računi (bilancami) statiških in dinamiških dogodkov; odtod ime diferencialna bilanca.

Analitiško predstavljanje poslovnih dogodkov se vrši v drugi temeljni knjigi statmografije, namreč v analitiški bilančni knjigi, kjer se podrobno navajajo in razdeljujejo vsi trije sintetiški računi. V to svrhu lahko zadosti ena sama razpredelnica, ali pa se dá napraviti po potrebi več takih, bodisi z vertikalno ali horizontalno sinopso.

Statmografija je porabna za vsakovrstna gospodarska podjetja, posebno pa za taka, kjer je promet navezan na proračune.

(KONEC.)

ANTON MEDVED:

VERNIH DUŠ VEČER.

Na gomile zapuščene
prišla je nocoj pomlad,
pred slovesom jih poljubit
zadnjikrat.

Kar je cvetov še žarelo
z vrtov in prisojnih lin,
s sabo je prinesla mrtvim
za spomin.

In zazvonil zvon je v stolpu,
in zaplakal je oblak,
in zaječal silen veter
v gluhi mrak,

in zapeli so duhovi
žalno pesem davnih let:
z Bogom, zlate sanje, z Bogom,
lepi svet!

ANTON MEDVED:

V KORANU.

V koranu sem bral v turobni suri:
Ko človeku stopi v smrtni uri
duša v grlo, kdo z napojem čarnim
leno kri po žilah mu razburi?

Nihče. Kdo in počemu naj tudi
strast, ki trudna gasne, spet podkuri?
Kličejo na zemlji milijoni,
da jim smrt odprì že groba duri!

LEA FATUR:

VILEMIR.

ROMANTIŠKA POVEST IZZA TURŠKIH BOJEV.

X.

(DALJE.)

Vilemir, Amra in Janko so bili prijezdili po vipavski cesti iz Goriške na Kranjsko in so jahali skozi Dolenjsko proti Metliki. Desetero oboroženih hlapcev, katerim je načeloval stari Juro, jih je spremljalo z mnogimi konji. Oprezni Juro se je bil opremil z vsem potrebnim za tako dolgo pot. Bila je žalostna pot skozi opustošeno, mrtvo krajino.

Molče, povešenih glav so jezdili. Perjanice so se povešale, konji so pogledovali z okroglim očesom gospodarje in stopali počasneje. Tudi trdokrvni, sicer tako prešerni hlapci so molčali, ni bilo pesmi ne šale iz njih ust — le vzdihni so umirali v vlažnem zraku . . .

O polje, zlato polje! Marljivo ko bučela je hodil kmet po tebi. — Hvaležno si mu hotelo povrniti trud z obilnim sadom. Zdaj leži na tleh bogastvo kmetovo, zlato klasje! . . . Vrtiči, negovani od dekliške roke, kjer je dehtela prežilka in žarel nagelj — prijazne, rdeče opisane hišice, kjer so prežale modrooke beloglavke za zelenim rožmarinom, kjer je brnel kolovrat, donele pravljice in pesem — vse je uničeno in požgano . . .

Ne srečaš človeka, da ti želi dobro srečo in varstvo božje, ni je mladenke, da ti podá šopek na pot — cvetke krajine venejo v turškem haremu —, ne zasvira pastirček na piščal — iskri mladiči služijo nemilemu gospodarju — ne srečaš sklonjenega starčka ne sivolase ženice . . . V nedostopne gradove, za trdne tabore se je poskrilo vse, kar še živi . . . Tam trepeče in čaka, da se vrne turška vihra . . .

Če so dospeli naši potniki do tabora ali gradu, so prenočili v njem, sicer so po-

stavili urni hlapci hitro šator in zakurili. Lepo je bilo nočevanje pod milim rosnim nebom; sijaj tisočerih zvezd, ptičje petje je tolažilo potnike. Toda varneje je bilo nočevanje za debelim zidom. Na prostem prilo masti lahko rjavodlakar ali ropar iz gozdov, priklati se lahko Turkov pobratim, nemarni ogrski cigan . . .

Pa so čuvali po vrsti ob ognju. Strel iz puške je prepodil vsako nevarnost, prvi pozdrav solnca pa je vabil potnike naprej. — Tožna nista bila samo Vilemir in Janko. Amra, ki bi moral biti vesel na potu proti domu, je bil tudi potr. Saj je videl, kamor je pogledal, sledove turškega divjanja. Zakaj je naročil Mohamed svojim naslednikom, da širijo islam z ognjem in mečem? Resnici ni treba sile, v njej je moč, ki poraža razum. Resnica je lepota, lepa so njena dela. — Od bornih ribičev oznanjan, si je osvojil evangelijski svet — ne z mečem in silo. — Osvobodil je sužnjika in ga zenačil z gospodarjem. Ni uničil kulture nobenega naroda, povzdignil, posvetil jo je v višji namen. Lepoti naj služi umetnost, resnico naj oznanjuje . . . Ponižal je Boga do človeka in vzdignil človeka do Boga. Kdo bi to umel? O Allah, razsvetli um!

„Moje kraljestvo ni od tega sveta“, je rekel veliki prerok kristjanov, in: „Pojdite, učite!“ Mohamed pa je velel: „Sekajte, palite, morite, podjarmite islamu svet!“ . . .

Mir je prinesel Kristus, Mohamed pa vojsko, smrt. Bogata kultura iztočnih Slovanov in Grkov je utonila v turškem barbarstvu . . . Taka dela niso bila lepa, ne morejo biti ljuba viru lepote in dobrote. Vzvišen v vsakem oziru je evangelijski kristjanov nad koranom, ki ga je imenoval

Radivoj plod žive domišljije slavohlepnega človeka, skrupčan iz koscev drugih veroizpovedanj. Kaj, če ima Radivoj prav? Amra se je zdrznil nad svojimi mislimi in vzdihnil: „Odpustita, Allah in Mohamed! Povrnita mi mir!“

pohod v kristjanske dežele! Z usodno silo te je vleklo tjakaj. Branila je mati, ugovarjal očim... Pa ti si se spominjal stare, neznane matere, ki je bila iz teh dežel... Nihče ne uide svoji usodi. Videl si v boju tiste, ki si jih poznal prej le kot zaničevane sužnje,

PRO PATRIA.

JURIJ ŠUBIC.

Roko na srce, Amra! Reci: Ali ni bila postala tvoja duša nemirna proučivši grške in arabske modroslovce? Te ni podila nezadovoljnost s tvojo vero iz Carigrada na

in čudil si se njihovi hrabrosti... Videl si jih umirati v mukah... Kaj jih čaka onkraj groba, da hitijo tako radi tja? Za nje ni Mohamedovega, telesne slasti polnega raja

— nje čaka telesnemu umu nepojmljivo... Uživali bodo Resnico in živeli večno v večnem, trojnem Bogu... Zato trpijo za tega Boga, zato umirajo zanj. Le nizke, podle duše zapuščajo križ za časni blagor, ne iz prepričanja. Malo časti ima islam od tacih. Oni klepečejo sure korana, prebračajo svete knjige, se klanjajo proti Meki — a njih srce ne ve za to — — In spomnil se je Amra svojega očima. Bil je renegat. Kot odpadnik se je povzpел do visokih časti. Modro se je zdelo to Amru, preden je poznal kristjane in njihovo vero — neumljivo mu je bilo zdaj, zaničevanje do očima se je oglašalo... Morda je slutil očim vse to — morda mu je branil zato na pohod, morda ga je zato zdaj tako počasi reševal...

Tako so jahali naši junaki, vsak zamišljen v svoje skrbi. Janko se je tresel pri misli, da ne najde očeta več živega, Vilemirja je mučil spomin na mater, morebitno snidenje z očetom in bližina rodne zemlje. — V Metliki so se odpočili. Mnogo je bilo tam mož, zbranih za varstvo meje. Vilemir jim je povedal, da se Turek najbrže ne vrne po tej strani. Možje, ki so spali že več dni z orožjem v roki, so sklenili še počakati, da vrag ne pride in ne požge Metlike. — Dalje so jezdili potniki skozi Hrvaško in kmalu je vstajala pred Vilemirjem zibel njegovih dedov, slavna Bosna, viteška država. Plodna, ponosita pod križem — zdaj začrnela robinja polumeseca. Oslabljeno po domačih, verskih sporih, jo je dal Bog v roke sovražniku, stokala je pod bičem, vendar upala rešitve. Sava jih je pozdravljala veselo šumeč; prestopili so jo pri Dvoru. Ob meji sta skočila Vilemir in Juro s konj in solzna poljubila rodna tla... Zdaj je jezdil Juro na strani mladega gospodarja, razkazoval mu sela in še ohranjene ali podrte gradove. Pokazal mu je bele dvore ob Neretvi, Drini in Uni, pod Klobûkom, pri Jajcu, pod Prenj-planino in rekel: „To je bila last kneza gospodarja — in tiste njive, tisti gozdi, tisti pašniki. Bogat je bil knez.“ Juro je pokazal mladeniču tudi kraj, kjer mu je bil iztrgal neznani paša nesrečno Jeleno in vzdihnil:

„Bogve za katerim zidom je ugasnilo solnce lepote... O da si videl svojo mater!“ In Vilemir je želel prodreti s pogledom gorovje in zidovje. — Mati... Nemara čaka, upa... Zrastel je sokol sin, preletel bi planine, da reši mater... Kaj je čutilo mlado srce na tej poti!

Iz zakajenih hiš so se pokazale in hitro izginile ženske glave. Videle so ago. Moški po polju in vaseh, visoki, močni, mrki in zagoreli, so pozdravljali ago in gledali zvedavo lepega mladeniča na njegovi dcsnici. Navzočnost Turkova jim je branila, da ni stopil nobeden h konju in vprašal: „Kam, gospodin? Noč se bliža, truden je konj, stopi pod mojo slabo streho!“ Amra je slutil to, vedel je, da jezdi Vilemir po krajih, ki so bili last njegovega plemena. Zato je rekel Vilemirju, ko je zagledal Imotsko kulo:

„Jaz grem na konak k begu. Vsi ste povabljeni z menoj.“

Vilemirju je postalo vroče. Uživa naj gostoljubnost begovo v hiši očetov? Zahvalil se je: „Prenočeval bom pod milim nebom, Amra — ti pa pojdi in veseli se, da dobiš po tolikem času rojaka.“

Amra je odjezdil. Vilemir se je ustavil na travniku pred vasjo, hlapci so napravili šator. Pod planino je pasel star pastir dolgodlake ovce po sočni travi. Juro ga je poklical in prihitel je. Iznenaden je gledal Jurota, oko se mu je ustavilo na Vilemirju. Juro se je smejal: „No stari, kaj gledaš, se ti zdi znan naš gospod?“

„V ime božje!“ je vzklikal starec solzan in poljuboval rob mladeničeve suknje. Bil je stari konjar Vladimirovičev. Tresel se je od veselja, ko je pravil, kako je nosil Vilemirja na rokah, a zdaj je tak junak. No, knez, gospod? Kako mu služi zdravje? Bog ga blagoslovi, nikoli ni pozabil bednega starca.

Tisti večer so romali ljudje iz vseh bližnjih vasi k šatoru naših potnikov. Glas, da je mladi Vladimirovič tu, se je raznesel s čudovito hitrostjo. Po lepi slovanski navadi niso prišli praznoroki. Ta je prinesel kruha in soli, drugi mlado jagnje, tretji debelo

ovco. Deklice so prinesle kite cvetja. Žene in možje so prisposodabljali Vilemirja zdaj materi, zdaj stricu, in spraševali so o Romani... Sedeli so okoli ognja. Hlapci so zaklali in pekli ovco in jagnje. Raja je tožila, da je hudo, hudo... Vrne naj se jasni knez. Zberó naj se hajduki okoli njega, oprosté se Turkov, in kraljuje naj jim knez Vladimirovič. Mnogo je še hajdukov, mnogo jih bo, dokler bo Turek v deželi. In zažarele so tihe dekliške oči pri govorih o hajdukih... Srečna, katero ljubi hajduk. — Glej, pogovor ga je poklical. Ponosne hoje, visok in raven je prišel Miho Vojnovič k ognju. Veselo je stisnil Vladimiroviča na srce, in Vilemirju je oko zaigralo ob pogledu nanj. Ne, še ni propala Bosna, dokler ima kaj tacih junakov... Rdeča kapa je čepela na bujnih laseh hajduka, škrlatni prsluk ni zakrival pisane srajce, za svilenim pasom se je svetila cela vrsta nožev. Nogaše iz modrega sukna, bele nogavice, pisani opanki. Na jermenu je visela umetno pletena torba, na rami dolga, z zlatimi nitmi vdelana marama... Obraz je bil zagorel, nos velik, oči dve streli, brke dolge...

Dolgo so sedeli pri ognju in se gostili s pečenko bosanskih pašnikov, z vinom goriških brd. V spomin na junaka Radivoja je zapel hajduk — in vsi so pritegnili. Pesem je valovala po zraku in hitela do vrha planin, pod oblake je zvenelo: „Stoji sokol na steni studeni, kolje zmijske v gori zeleni.“

Pri razhodu je obdaroval Vilemir konjarja in deklice z zlati. Prišel je v jutro Amra in potovali so naprej skozi gozde, čez hribe in dole.

Težko, nevarnosti polno je bilo takrat cestovati kristjanu skozi turške zemlje. Če nisi bil sel kakega vladarja, ne imel fermana sultanovega, prstana kakega mogotca, si nosil glavo v roki. Amra je bil dober varih našim junakom.

Že so bili skoraj dva meseca na poti. Visok, nepristopen se je dvigal Balkan pred potniki. Trudni so merili s plašnim pogledom strmo višino. Pa Juro je vedel za prehode. Vodil jih je po divjih, nevarnih potih, po

rovih, katere je izprala voda, ob robovih prepadov, skozi skalnate, od narave narejene predore. — Z golimi višinami so se menjevale cvetne doline s sočnimi pašniki, z bogatimi čredami ovac, s polji dehtečih rož. Svetu oddaljeni so živeli tu srečni, lepi ljudje. Stanovali so v hišah, iz vej spletenih, s pisanimi preprogami pregrnjenih, in se bavili z živinorejo, s poljem in z izdelovanjem dragega rožnega olja za haremske lepoticke.

Ježa v reber, niz reber, med visečim, visokim skalovjem, zraven penastega gorskega potoka, je bila mučna, nevarna. Pusta, z meglo, močvirji, brezdni in nakupičenim skalovjem krita gorska planota se je vlekla par milj daleč.

Nenadoma je zazevalo pred jezdecí brezdno, konj je stopil nerad na trhli, šibeči se mostiček... Koliko potnikov je že izgignilo v takih brezdni... Neštetokrat so se naježili našim hlapcem lasje... Vendar so dospeli srečno v staroslavno Jadreno.

Turška mogočnost se jim je kazala doslej le v ruševinah premaganih dežel — tu jih je presenetila s krasnimi mošejami, džamijami, s ponosnim, sedaj zapuščenim serajem sultana in drugimi kioski.

Bila je Jadrena prva prestolnica Osmanidov v Evropi, dokler ni Mohamed II. prenesel svojega sedeža v prelepi Bizanc. — Vigujasta cesta je vodila iz stare pod zid nove prestolnice, v novi seraj. Slepí za lepoto okolice, za vasice, ki so se zagrinjale pod široko listje ogromnih platan, so hiteli naši potniki po cesti in gledali napeto proti ovinku, kjer se jim bo zasvetil vrh kupole sv. Zofije.

Zasvetilo se je tam daleč... Vilemirju je legla težka mora na srce. Orosilo se je oko kristjanom. Polumesec, konjski rep, je bil prvi pozdrav Carigrada... Hitro je dal Turek krščanskemu mestu turški značaj. Podrl je zvonike in prizidal cerkvam tenke turške stolpiče.

Kmalu je ležala „mati sveta“ pred očaranimi potniki. Sedmerovrati zid je opasoval na sedmerih gričih zlito morje poslopij drugega Rima. Ob mogočnih kupolah so se dvi-

gali ljubki, ko sveče ravni in tenki, z lehkimi hodniki venčani minareti. Zelenje cipres, vrtov, palače in rdeče barvane lesene hiše so se menjavale z začrnelimi stolpi trdnjav. In tamkaj morje dveh delov sveta, bregovi Azije . . . V zalivu jadro pri jadrju . . .

O Carigrad, ti pesem lepote, zakaj se temni lice naših junakov ob tvojem pogledu?

Janku se je ustavilo oko na sedmero-stolpem, obširnem, starem zidovju. Širilo se je ob zidu proti Marmorskemu morju. Amra je povedal, da je to heptapirgon Grkov, zakladnica Mohamedova, imenovana od Turkov Jedekule, polna skrivnih, strašnih ječ. Janko je vzdihnil na tak odgovor in ni odmeknil pogleda od stolpov, dokler so bili vidni . . .

Počasi so jezdili naprej. Amra ni hotel priti za dne v mesto, ker ne bi smeli kristjani skozi Jadrnska vrata in bi morali narediti še dolgo pot do Pere. On pa je hotel vtihotapiti kristjane v svojo hišo. Bila je že noč, ko so prišli pod carigrajski zid.

Amra je velel sopotnikom: „Ogrnite se v plašče in sledite mi molče! Vilemir, daj mi mošnjo! Če opazi straža tujce, ji bo treba zamašiti usta z zlatom.“

Molče so jezdili do vrat. Dva orjaška vojaka sta jih stražila. Amra je jezdil prvi. Pod belim turbanom so se stražam zaiskrile oči — sulice so se nagnile, grozeč glas je vprašal: „Srim sem?“

„Sin teftedarja s spremstvom.“

Sulice so se dvignile, roke prekrižale, vrata odprla. Hitro so jezdili noter, vrata so se zaprla. Vilemirju je reklo nekaj: Noter si prišel — ali vun . . . Ozka, temna ulica jih je sprejela. Stotero psov se je zagnalo konjem med noge. Hlapci so zakleli in segli po orožju. „Tiho!“ je siknil aga. Pa že so se odprla vrata v zidu pri vhodu. Par vojakov je prihitelo. Eden je nosil gorečo bakljo. Amra mu je rekel zapovedovalno:

„Zapodi te nadležne pse!“

„Pes ne laja na prijatelja,“ je odgovoril ta in posvetil z bakljo Amri v obraz. Videl je turban in pero in vzkliknil: „Afterallah! Zakaj laja pesjad na prerokovega sina?“

Pa svit baklje je padel tudi na čelado Vilemirjevo. Vojak bi bil padel skoraj na tla. Kristjan v posvečeni bližini seraja! Smrt v mukah mu je gotova . . . Mož za možem so prihajali iz stražnice in so obstopili potnike. Psi in ljudje so stali grozeč okoli njih . . . Aga je vzel mošnjiček v roko, zlato je zazvenelo . . .

„Sin sem tefterbega. Evo vam bakšiša. Zapodi pse in posveti mi do doma.“ Načelnik je vzel mošnjiček in ga pokazal drugovom. Prikimali so. Sin tefterbega je. Njegova skrb, če ruši postave. Poklonili so se. Dva sta podila iz vseh kotov prihajajoče pse, načelnik je svetil. Po ozkih, umazanih, ulicah so prišli v Vlaherno. Tam so stale krasne palače bizantinskih mogotcev v zadnjih stoletjih njih carovanja, katere je podaril Mohamed svojim ljubimcem. — Vodnik se je ustavil ob obokanih vratih in udaril s težkim trkalom po njih. Hipoma so se odprla. Dva belo oblečena zamorca sta se poklonila, hiára (hišnik) je pritekkel. Spoznali so sužnji Amra in klicali: „Mir s teboj, gospod!“ Poljubljali so mu noge in obleko. Amra je naročil hiáru naj pelje goste v skriti kiosk na vrt in prašal po očetu. Zvedel je, da je v Brusinih toplicah. Amra je namršil obrvi in se naznanil njej, ki ga je čakala v solzah . . .

XI.

Takoj drugo jutro je šel Amra do Ahmedpaša. Nezadovoljen se je vrnil. Njegova novica je izvabila Jankotu rosne kaplje na čelo. Ahmed je bil prodal Šenka beglerbegu Hamidu. Tega sin je padel v bitki pri Brežicah. Kupil je Hamid Šenka, da se maščuje . . . Ubogi Janko je slutil muke, pod katerimi mre ali je morda že poginil nesrečni oče . . . Kaj započeti?

Zopet je šel Amra. Dolge so bile ure pričakovanja za Jankota in Vilemirja. Šla bi bila rada po Carigradu, a nista smela. Tisti, ki je bil prisegel na njihovo varnost, jih ni pustil. Bila sta ujetnika. Letna palača, v kateri sta bila, je stala sredi vrta, vrt je opasoval visok zid. Nihče razen gospodarja

zvesto vdanih sužnjev ni mogel do njega. Hlapci so konje spravili bogvekam in so v širni dvorani v pritličju ležali po preprogah, preklinjali Mohameda in njegove sinove in prisegali, da odsečejo, preden poginejo, še nekaj obritih glav. Prav pravi Tone, doma je najbolje. Prišli so v Carigrad, ali kateri svetnik jim pomaga vun . . . Juro je ležal roke pod sivo glavo in tuhtal nekaj. Včasih je vzdihnil: „Če ga vidi, ga spozna, če ga spozna, ga ne izpusti . . . Kot Daniel med levi . . . Pošlji angela, Gospod . . .“

Mladeniča sta se podala na ravno streho palače in se zatopila za hip v čarobno sliko mesta in okolice. V gajih cipres, oljik, limon, pomaranč ob bregu Zatega roga so se skrivala, sanjala čarovita letovišča turških mogotcev, so se dvigali stolpi in prizidine mestnega obzidja. Po prelivajoči se srebroviti gladini Bosporja so hiteli ozki hajki, tenke šajke, zibale so se barke. Ponosne galeje, na njih veslajoči okovani delije, so hitele v zaliv, ogromni jamborji sultanin so štrleli v zrak, široka jadra so se napenjala v večernem vetriču . . . Žrela topov so se svetila, pisan je stal turban pri turbanu, nad njimi je vihrala zelena zastava. Življenje, moč, lepota je bila tu. Širila se je čez divno mesto in segala z lahkim šumom do tihega vrta . . . Mladeniča sta strme občudovala, slišala oddaleč klic k večerni molitvi.

Tedaj je pozdravil Amra: „Mir z vama!“ Naglo sta se obrnila. Sto prašanj je bilo v pogledih . . . Amra je sedel s turško resnobo, pogledal Jankota in mu rekel brez ovinkov:

„Mladenič, prerok, ki je umrl za vas, naj bo s teboj! Moč tvoje vere naj te tolaži . . . Šel sem k Hamidu, kakor mi je velevala dolžnost. Bil je gluha za vse moje prošnje. Izgubil je edinega sina — in ne pozna vzvišene postave ljubezni do sovražnika . . . Mojega očeta ni. Domislil sem se, da doseže večkrat ženska, česar ne zmore mož. Naprosil sem mater. Radi mene je šla k materi Hamidovi. Koliko sta mu omehčali srce, ne vem. Ta pristan nam odpre ječo tvojega očeta, prostrane Jedekule. Še nocoj gremo. Preoblečeta se v Turka, Juro nas spremi.“

Koničasta streha osmerokotnih sedmih stolpov je gledala temno izza zida. Začrnela, je budila slutnjo o grozotah, ki so se godile pod njo. Heptapirgon je bila državna ječa. Marsikatera žrtev verskega fanatizma, zavisti mogočnih dvornikov, nevrednih žen je končala tu žalostno življenje. Ko pa je zasedel Mohamed Carigrad, se mu je zdelo trdno zidovje najbolj varen kraj, da spravi vanj svoje neizmerne zaklade draguljev, zlata in srebra. Ne dolgo, in zakladnica je romala v bližino sultana v seraj, Jedekule so bile zopet ječa. Amra se je ustavil pred hriscopilo. Bila so to vrata, katera so dobila od Grkov zaradi prekrasnih, mojstrsko izklesanih reliefov pridevnik „zlata“. Vilemir in Janko nista opazila od turških rok pohabljenih umetnin, niti prelepega razgleda na Egejsko gorovje, srce jima je trepetalo v strahu pred bližajočimi se grozotami.

Straža dveh mož je povabila sulice . . . Amra je pokazal pristan, vhod je bil prost. Sedmeri stolpi so stali v precejšnji razdalji. Močna vrata, zamrežena okna niso izpustila ubogega jetnika več svobodi v naročje.

Mraz je tresel Jankota, ko so sledili Amru v prvi stolp. Tam je bila pisarna, kjer so imeli zapisane jetnike. Toda ne vseh. Le tiste, katere je vrgla milost sultana ali kakega paša začasno v ječo. Navadno pa iz Jedekul ni bilo več izhoda . . .

Imena Šenkovega ni bilo v zapisniku. Obšli so vseh sedem kul, poprašali jetničarje, pregledali grozne luknje v zemlji, nakupičene črepinje, krvave stene . . . Šenka niso našli. Polmrtev, brez misli, se je vlekel Janko za ago. Kar je videl tu grozot, je presegalo vse meje najbujnejše fantazije.

V sedmem stolpu je jetničar — potem ko se mu je zablesketal zlat pred očmi — pošepetal Amru nekaj v uho. Prižgal je ob ognju bakljo in posvetil po vlažnih stopnicah v podzemne prostore. Prišli so v ozek, vlažen prostor. Tu so bile neke obokane luknje v zidu, tu so stali veliki kamni. Jetničar se je ustavil, zataknil bakljo v kolce na steni in stopil k velikemu kamnu rekoč: „Pomagajte, da odvalim kamen.“

Začudena sta pomagala Vilemir in Janko, Amra je stal, kakor da je obsojen na smrt... Juro se je tresel po vsem životu, ko je pomagal. Vedela sta Amra in Juro, kaj so te votline...

Odvalili so kamen. Vzklik groze, kateremu je odgovoril slab vzdih. Iz luknje je molel koščen, okrvavljen sprednji život človeka, na njem so visele neke cape. Život je trepetal – mučenik je bil še živ... Ob strašnem pogledu se je Janko prijel za glavo: „Kristus, ali je res to moj oče? Ali sem blazen?“

Na ta vzklik sinov je zatrepetalo telo, kot bi se hotelo izvleči iz luknje; rahlo, slabo je vzdihnil glas: „Janko!“

„Moj oče! Moj oče!“ je zavpil Janko, pokleknil poleg izmučenih kosti in si ruval lase...

„Mir!“ je velel hladnokrvni jetničar, „prvikrat je sicer, da gre kdo živ iz te jame, pa poizkusimo...“

Na blazino v jetničarjevo sobo so prinesli nezavednega starega Šenka in pripeljali skoraj brezumnega Jankota, ki je omedlel in padel poleg očeta. Priklicani turški zdravnik je poizkušal obuditi kostenjak Jurija Šenka. Duh je premagal slabo telo. Šenk je oživel, moten pogled okrvavljenega očesa je begal začuden po okoli stoječih in spoznal sina, ki se je v tem tudi zavedel. Pokleknil je Janko zraven očeta, mu poljuboval ranjeniroki in nečloveško izpremenjeni obraz. Amra je zakril lice. Tudi on je pokleknil k jetniku in prosil: „Odpusti...“

Začudena sta gledala zdravnik in jetničar mladega ago, Juro ga je opomnil, naj bode previden. Jurij Šenk je poizkusil pogoltniti kapljice, katere mu je dajal zdravnik, poizkušal je izpregovoriti, dvigniti roko... Pa ni šlo...

„Imate tu kako nosilnico?“ je vprašal Amra jetničarja.

„Imamo. Dostikrat prineso na skrivnem kako neljubo osebo.“

„Dobro, preskrbi mi sužnjev. Daj mi tudi čisto rjuho, da zagrnemo reveža vanjo.“

Jurij Šenk je pogoltnil nekaj kapljic. Oživel je tisto malo krvi v njem. Vidno je razmišljal, kaj se godi z njim. Janko mu je pravil nežno, de je prišel ponj, da ozdravi in se vrne na dom. Jurij je mignil z očmi, da je prekasno...

Štirje krepki, golonogi, belo oblečeni zamorci so prinesli podolgasto, zagrnjeno nosilnico. Rahlo so položili Šenka vanjo, zdravnik in Amra sta sedla k njemu. Mož z bakljo je šel pred njimi. Vilemir, Juro in Janko so sledili peš. Spremil jih je vojak, jim svetil po ozkih, praznih ulicah in odganjal pse, ki so se zaganjali vanje. Po topli kopeli, po zaužitju krepčilnega soka nekih jagod je Jurij Šenk zaspal. Celo noč so čuli pri njem. Spal je do drugega opoldne. Ko se je prebudil, je pogledal jasno okrog sebe. Videl je dva mlada plemiča, videl svojega sina. Prva jecajoča beseda je bila: „Janko... Duhovnika...“

Janko se je ustrašil take želje. Kako jo izpolniti med Turki? Zmedeno je pogledal Amra. Ta je naglo vstal.

„Gotovo se mora izpolniti revežu želja. Že uredim. Jaz sam grem ponj...“

„Gospod, ne izpostavljaš se nevarnostim“, je opominjal Juro.

„Že uredim, Juro. Mati mora pomagati. Pustiva se nesti do Pere. V bližini stanuje materina prijateljica – jaz grem z njenim plaščem in jašmakom v Pero. Sužnji se zamotijo po dvorišču, duhovnik vstopi z menoj. Naju prinesejo – mati počaka pri pašinji...“

Oko Šenkovo je zasijalo. Amra je hitel. Kmalu je stopila visoka in močna Aiša s sinom v nosilnico. Peljala ga je k stari prijateljici Abdul-pašinji.

Tisti čas je hišnika predramil glas troblje, boben in talas; vznemirilo ga je peketanje konjskih kopit. Skočil je, poklical sužnje. Postavili so se v dve vrsti pri odprtih durih.

Ismail-paša se je vračal. Banderaš, dva trobentača so jezdili pred vrsto rdeče oblečenih sužnjev. Za njimi dve vrsti sipahijev, oblečenih modro in belo, s sulicami v rokah, na iskrih konjih. Za pašem so jezdili janičarji v zeleni obleki. Mogočen kakor sam

sultan je sedel paša na krasnem konju svetle, svilene dlake in grive. Krasen konj, krasen jezdec. Poznalo se je paši, da je prihajal iz Bruse. Osvežil, okreplil se je v toplicah, ki jih je preskrbel sam Allah svojim sinovom.

Ponosno je sedel na konju, vesel svojega bogastva in časti... Radostilo ga je, da se ustavlja radi njega promet po ozkih carigrajskih ulicah, da se umikajo nosilnice, jezdec in pešci, prodajalci limonade in psi na klic: „Prostor za tefterdarja velikega sultana! Prostor za Ismail-pašo!“ —

Prijezdil je domov. Sužnji so se klanjali do tal, ko so ga dvigali iz sedla. Hišnik ga je pozdravljal in mu prvi povedal veselo novico, da je zažarelo solnce v hiši, ker se je povrnil mladi Amra...

„Kje je? Ali je zdrav?“ To je bilo paševo prvo vprašanje.

„Je šel razsvetlit lice kadune Abdul-paševe. Gospod je kakor mesec v ščipu.“

Hišnik ni hotel praviti o tujih gostih, sam naj razodene Amra vso stvar. Paša je naročil, naj pride Amra takoj k njemu, dal se je skopati, preobleči in je čakal. Amra ni bilo. Prašal je sužnja, ki je prinesel svežega sladoleda, če se ni še vrnil Amra. Ta mu je rekel, da je Amra že dolgo v kiosku, da ima tam tuje goste, ki so prišli ž njim in da je prepovedal vsakemu vhod v kiosk.

Tuje goste? se je prašal vznemirjen Ismail. Kako hitro je razburil majhen dvom gladino srca! Vrnil se je Amra, brez njegove pomoči se je vrnil. On ni mogel izpolniti krščanskih pogojev za odkup sina. Poizvedel naj bi bil, kje je renegat Ivo-paša, pomagal naj bi, da ga dobi kristjanski vitez v roke...

Pač pretežki pogoji! Poslal je krščanskega sela na svoje posestvo pri Brusi — nikoli več ga ne vidi vitez kristjan. Amra se bo že rešil — če ne drugače, ga reši vojska, ko podivja zopet na Slovensko. A glej, zdaj se je vrnil. Kakšni kristjani so neki ž njim? Kaj hočejo! Pazijo naj, pazijo... Naj ne vprašajo po Ivotu, ker močna je roka Ismaila, globoke so ječe v Jede-kulah. Toda gotovo so prišli kristjani le po odkupnino. Pojde, pogleda, kaj in kdo je...

Mignil je sužnjem, da ostanejo, in stopal odločno proti zidu, ki je ograjal vrt. Dva sužnja sta stražila vrata. Priklonila sta se. Zvedavo je gledal po vrtu — nikogar ni bilo. Šel je skozi pritličje — vse tiho... Le v veliki dvorani so kazale nagubane preproge, da je hodila nevajena noga po njih. Vzpel se je po mramornih stopnicah, dvigal težke zastore — nikogar. Pred zadnjo sobo ga je ustavilo čudno mrmranje... Slišal je nekaj, kakor molitev. Zazvonilo je rahlo in obudilo tisoč spominov...

Dvignil je zaveso. Na postelji je ležalo izmučeno človeško bitje. Dneve, mesece trpljenja je razodeval do kosti izsušeni, začrneli moški obraz. Mrkle oči so ležale globoko v dnu, izžgane ustnice so trepetale... Grozen obraz, brez ušes, brez las in zob; kdor ga je videl, tega bo plašil v nočnih sanjah... Kaj je to? Na izmučencu se pojavlja senca nasmeha, oko je zažarelo kakor zadnji večerni žar. Polno vdanosti in sladkega upanja strmi na moža v črnem talarju... Krog postelje kleči deset mož v vojaški obleki, dva mladeniča v plemiški... Obrazov sklonjenih glav paša ni videl, slišal je le pridušeni jok iz krepkih možkih prsi.

„Glejte, Jagnje božje...“

Paša se je stresel. Še enkrat je pogledal... Krvava megla mu je zalila oči: Amra je klečal med kristjani, se klanjal...

Kako je prišel v svoje sobe, tega Ismail ni vedel. Vrgel se je na divan in zaril lice v blazine. Po šumu v hodniku je uganil, da se je vrnila Aiša. Toda ni hitel k njej. Gorje človeku, ki nima čiste preteklosti!

Rahel šum. Amra je stal pred njim. Priklonil se je — in hitel v naročje očima. Ismail ga je premotril s prodirnim pogledom. Zdelo se mu je, da je postal posinek večji, močnejši. Mehka sanjavost, ki mu je ležala včasih na licu, je izginila. Amrov pogled je pogled človeka, ki ve, kaj hoče, ki je našel, česar je iskal, ki je pogledal za zagrinjalo smrti... In še nekaj je bilo v tem pogledu. Ismail je menil razbrati v njem besedo: Renegat! Zbral se je paša in dejal rahlo:

„Ali tako pozdravljaš očeta po dolgi odsotnosti? Slišim, da imaš neke tujce pri sebi — spodobilo bi se pač, da poveš, kaj hočejo . . . Ako hočejo odkupnino, so jim odprti moji zakladi . . . Ako pa hočejo motiti mojega sina v pravoverju, naj trepečejo . . .“

„Oprosti, oče. Ni moja krivda, da sem bil dve leti gost — ne jetnik kristjanov. Poslal sem ti bil sela, mati je že povedala, da ga ni bilo, in da imajo četujoči nalogo iskati me. Bil sem gost Rihemberškega. Ta se je obvezal spremiti sina Jurija Šenka z odkupnino v Carigrad, da odkupi očeta. Mesto ranjenega Rihemberškega je spremil Jankota njegov nečak, pogumen in hraber mladenič. Bolni Rihemberžan me je odpustil in jaz sem mu obljubil, da bom varoval mladeniča in pomagal rešiti Šenka.“ — Potem je pripovedoval Amra, kakšne poti je imel, v kakšnem stanu so našli plemenitega vodja Slovencev izza brežiške bitke, kako je želel umirajoči poslednje tolažbe kristjanov in jo dosegel. Končal je:

„Želel je videti še enkrat solnce. Nesli smo ga s posteljo vred na verando. Pogledal je na mesto. Nadzemski svit se mu je razlil po obrazu, dvignil je trepetajočo roko in šepetal: — Preveliko plačilo mi je dal Gospod . . . Janko, jaz vidim križ na sveti Sofiji . . . — Umrl je. Sin želi prepeljati truplo v daljno domovino. Zagotovil sem mu varnost.“

„Dobro, moj sin. Hišnik naj vse uredi. Varstvo Šenka je moja skrb. Razkaži svojim gostom mogočnost sultanovo, da vidijo kristjani, kako neumen je njihov upor proti gospodu sveta. Idi z mirom.“

Vesel je bil Ismail sina. Ljubila sta se. Pa zdaj je postavilo sinovo bivanje mej kristjani ledeno steno med renegatom in njim, ki se je nagibal h krščanstvu. Toda kristjani odidejo, Amra pozabi. Pozabi, kar je bilo, v časti, v objemu neveste iz cesarskega harema, v plesu prelestnih suženj. Paša se je podal v harem, dva sužnja sta stopala pred njim. Iz ženinih sob je slišal petje. Svež, mlad glas je zamiral v tesnih stenah harema. Sužnja sta dvigala zavese, paša jima je sledil

iz sobe v sobo, vse opremljene z vzhodnim razkošjem, polne suženj in njihovih črnih nadzornikov. — Bili so pred sobo, iz katere se je čulo petje. Paša je mignil sužnjema, naj molčita, in vzdignil z rahlim prstom pregrinjalo. Aiša je sedela na divanu in vezla. Povratek sinov ji je razkadir megle otopelosti, ki jo je bila zagrnila. Zdaj je kraljevala odločnost na krepkem, svežem licu potomke prerokov. Lepa ni bila nikoli. Prvi kakor drugi mož sta spoštovala njeno pokolenje, njen razum — ljubila je nista. Husein je ljubil lepe sužnje, Ismail čast in denar. Ona pa je ljubila Huseina z vso močjo ženskega srca. Padel je v Bosni. Ostala je sama s sinom. Mohamed ji je dal družega moža, Amru očima. Mrzel ko led je bil Ismail proti novi ženi. Izvedela je, da je ljubil poprej drugo ženo, ki je ubegnila . . . da jo kliče v tihih nočeh, prosi odpuščanja, da kliče sina . . . Amra se je priljubil novemu očetu. V ljubezni in skrbi zanj sta postala Ismail in Aiša prijatelja. Za sina, ki ji je bil solnce življenja, je snovala mati v tihoti harema načrte, katere je izvrševal mož. Mladostno živahne kretnje, odločnost duha so kazale jasno, da se pretaka v njenih žilah tuja, ne pa lena turška kri. Njena mati je bila zaradi svoje lepote odvedena v cesarski seraj. Bila je Slovenka iz Koroške. Mohamedov stric se je tako zaljubil v lepo deklico, da mu je postala prva žena. Lepa Korošica ni pozabila svoje vere in jezika. V tistem kotu je stala sveta podoba, ob stenah harema se je odbijala nežna slovenska pesem. Aišina mati je umrla mlada. Hrepenenje ji je izpodjedlo korenino življenja. Njeno slikovito narodno nošo in neke svetinje je hranila Aiša kot drag spomin. Nikoli ni pozabila tožne slovenske pesmi. Ismail je vedel to. Da uteši nekoliko njeno hrepenenje za sinom, ji je bil kupil pred svojim odhodom v Brusu mlado Slovenko, ki je znala peti vse tiste nežne pesmi Aišine matere. Aiša je poslušala speve, v katerih trepeče duša nesrečnega naroda . . . Slutnja nečesa daljnega, nad vse lepega, neizmerno tožnega, jo je prevladala s sladko bolestjo . . .

Z veseljem je pozdravila Aiša gospodarja. Plaha sužnja, ki ji je prepevala, je pogledala groznega Turka. Srečala sta se v pogledu — in tedaj sta vedela ta dva človeka, da nista slučajno tukaj — da ju bode vezalo nekaj skupnega na nadaljnji poti življenja . . .

Paša je ležal na divanu, okrog njega roj sužnje. Dva sužnja sta privedla Vilemirja do paše. Lep mladenič, kaj, Ismail? Kaj strmiš tako vanj? Kaj podi besno kri po tvojih žilah — radost, da je prišel, strah, da izgine? Strog, hladen kakor sodnikov, je njegov pogled . . .

Burno se je dvignil paša in vprašal: „Kdo si? Govori!“

„Vilemir Vladimirovič iz Bosne.“

Ismail se je zvrnil v blazine, zaprl oči. Tu stoji, kakor nadangel z mečem . . . Zahteval bo račun . . . Vilemir je stopil bliže.

„Tebi je znano to ime? Rotim te, povej mi, kje dobim moža, ki je nosil v nečast moje rodbine kratek čas to ime?“

Paša je dihal burno. Odslovil je sužnje. Ko je izginila zadnja noga pod zaveso, je zahropel: „Kaj mu hočeš?“

„Spomnil bi rad izdajico pogažene vere, izgubljene časti in ljubezni . . . Zaklical bi mu: Vrne se!“

„Neumnež! Bogato je obložena miza tistega z dobrinami življenja. Kako bi se vrnil?“

„A kaj mu more nadomestiti ljubezen Jelene in otrok?“ . . .

Paša je prebledel. Bil je nadangel tu z mečem, ogenj je sipal iz njegovih oči, gromovita mu je bila beseda . . . Mogočni paša se je tresel. Oče pred sinom . . . Toda premagal je svojo razburjenost, mignil Vilemirju, naj sede in vprašal kar mogoče mirno: „Imaš še mater, bistri sokol? Si sam svojega rodu?“

„Od otročje dôbe že pogrešam matere mili obraz. Živim s sestrico golobico pri ujcu Radivoju. Iskal je ujec mojo mater, pa je ni našel. Mene je poslal Bog po čudni poti k njemu.“

Hudoben nasmeh je popačil lepo paševo lice: „Živi tedaj Radivoj? In Bog, praviš,

da te je dovedel k njemu. No, danes te je pripeljal predme. Ve pač tvoj Bog, da ima oče več pravice do otroka nego ujec. Tvoj oče sem, Vilemir!“

Razširil je roki — toda angel z mečem ni hitel v njegovo naročje. Vstal je in stresel goste plave lase, ogenj so sipale oči, roka se je lotila meča.

„Moj oče si? Sramujem se tacega očeta, ki je pomagal pehniti celo deželo, ves narod nemara za stoletja v prepad . . . Umrta je kraljica, kateri si pomagal pri nesrečnem delu, umrta v solzah pokore . . . A ti kaj čakaš! Oduščanje ti prinašam od smrtno bolnega strica, od žalujoče sestre svoje, išči ga tudi pri Bogu.“

Ismail-Ivo je planil pokoncu: „Kaj? Mar je meni oduščanje! Ujec mi je zagrenil življenje, me oropal ljubezni žene in otrok. Pusti strica, Vilemir! Tvoj oče sem, ki je hrepenel vedno po tebi, ki je upal, čakal, kopičil zlato in časti za sina, ki zdaj nima prijazne besede zame . . .“

„Ljubezen gre čednosti, grehu pokora. Oče, vrni se z menoj . . .“

„Od svojega sijaja v vašo beračijo? Zaslupljenec, ti ne veš, kaj je zmagovita moč polumeseca! Sin, bodi pameten — krasen beg bodeš!“

„Nikoli!“ je rekel odločno Vilemir. „Če misliš, da je v meni kaj renegatske krvi, se motiš.“

„Molči!“ je zbesnel paša. „Dovolj potov je, da uklonimo nepokorne glave. Dam ti čas za preišljevanje. Šenka odpravim častno domov, ti ostaneš pri očetu.“

Udaril je v roke. Sužnji so prihiteli.

„Odvedite viteza v zeleno sobo, ne puščajte nikogar k njemu. — In kadar si premisliš, Vilemir, sporoči, in odpre se ti svet.“

Presenečen in nekako osramljen je sledil Vilemir sužnjem. Peljali so ga po dolgem hodniku in nastanili v mali sobi, ki je imela pod stropom edino, zamreženo okno. Ni bilo blazine, ne stolca, da bi sedel. Hoditi je moral po sobi. — Mislil je na bednega Jankota, na stričevo in sestrično žalost. ko izvesta . . . Vedel je, da pride stric, ko ozdravi,

ponj . . . Stric junak, on gotovo ne umrje vsled rane, on pride in ga reši. Le pogum!

Zvečer so mu prinesli sužnji žimnice, stolec in — večerjo. S tekom je nekaj po-
užil, potem pa mirno zaspal. Drugo jutro je zvil skupaj žimnice, del še stolec vrh njih in se vzdignil na prstih do okna. Kazalo je na veliko dvorišče. Po njem so vodili sužnji krasne konje. Videl je tudi Amrovega zlato-grivca, ki je gotovo že pozabil rihenberškega hleva. Zagledal je svojega belca in zaigralo mu je srce. Da more skočiti nanj in poleteti iz tega Carigrada, polnega sužnosti, sramote in psov . . . Zazvižgal je konju. Belec je dvignil ušesa, se oziral z ognjevitim očesom, ali gospodarja ni videl . . . Tisti dan je bil Vilemirju daljši nego celo dotedanje življenje. Bolje smrt kakor ječa.

Amra mu je poslal listek. Naj bo brez skrbi za Jankota. Juro je ostal tu. Za sebe naj se ne boji, saj ga ljubi oče nad vse in se le žalosti, ker ju loči vera. Aiša bedi nad njim, ker ji je rešil sina. Niti las se mu ne sme skriviti. Oče da je poslal Romani lepih darov . . . Sužnji so prinašali in odnašali molče jedi. Zaprt, sam, vendar se ni uklonil, ni poslal čakajočemu očetu nikakega sporočila. Aiša je skrbela zanj, bila je srednica med trmastim očetom in stanovitnim sinom. Vilemir se je smel vrniti v kiosk. Juro je smel biti pri njem, Amra in Aiša sta ga obiskavala. Očeta ni bilo blizu. Poslal mu je mullaha, da ga poučuje v islamu. Toda mullah ni opravil nič.

Amra mu je pošiljal raznih rokopisov; s temi si je kratil čas, dokler ni prišlo nekaj novega, romantičnega, ki je obvladalo fantazijo mladega viteza.

Izprehajal se je po vrtu. Kar zasliši svež dekliški glas pojoč: „Lepa roža, Mati božja, o Marija sedem žalosti!“

Slovenska pesem, dekliški glas — kdo je to? Zaklical je čez zid: „Kdo poje tam?“

„Nesrečna sužnja Ljubomira.“

„Ljubograjška?“

„Da“, je donel iznenadni odgovor. Od slej ni bilo Vilemirju dolgčas. Snoval je načrte, kako bi rešil Ljubomiro in sebe. Često-

krat sta se pogovarjala čez zid. Ti pomenki niso ostali skriti paši, pa bil je zadovoljen — imel je novo mrežo, v katero zadrigne sina. Prevelika želja videti Ljubomiro je napotila Vilemirja, da si je naredil lestvico in splezal na zid. Turško oblečena, mali fes na črnih laseh, je stala deklica pod drevesom. Vzdignila je pogled. Zašepetala so drevesa cveticam . . . nekaj sladko tajnega se je vršilo v hipu, ko sta se videla prvič Ljubomira in Vilemir . . .

XII.

Golec se je zavil v meglo. Mrzel, s snežinkami pomešan dež je padal po rihenberških bregih. V presledkih je bril oster veter, s stokom so stresale smreke in jelke težo deževnih kapelj z iglatega krila in si šepetale, da se bliža zima, mraz.

V mehkem naslanjaču je sedel vitez Radivoj. Še se mu je poznala dolga bolezen. Pobelega polt, shujšani život, podaljšani obraz so pravili o borbi življenja s smrtjo; oko, odsvit njegovih misli, pa je žarelo v mehki luči. V kaminu je gorel velik ogenj, plamen je obseval odsev miru na licu vitezovem, miru, katerega čuti vsaka čista duša.

Pri njegovih nogah je sedela Romana in čitala naglas iz dragoceno vezane knjige. Tudi z njenega nežnega obrazka se je svetil tihi mir, katerega vlivajo vzvišene svete resnice Gospodove v dušo, ki sedeva preprosto, zaupno pri Njegovih nogah. Čitaj, Romana! Srkaj moči iz svete knjige — črni oblaki se zbirajo na kratki vedrini tvojega neba.

Premočena, izmučena je jezdila mala tropa mož proti gradu. Konji so zarezgetali spoznavši dom — hlapci pa niso zavriskali . . . Mladi plemič, ki jih je vodil, je sklonil mokro glavo na črno maramo, ki mu je visela od vratu. Prišli so pod grad . . . Pa rog jih ni pozdravil v veselih glasih. Ostro oko stražnikovo ni bilo ugledalo mladega gospoda . . .

Vjezdili so. Neradi so odgovarjali hlapci tovarišem in hiteli, da se osuše in segrejejo. Janko se je ustavil pri oskrbniku. Preoblekel se je in se posvetoval z Nuto, kako bi oznanil Radivoju in Romani žalno vest,

Nasta je prevzela težko nalogo, da napove Jankota brez Vilemirja. Prikradla se je do Romanine gornjice in pomolila glavico skozi zaveso. Romana je čitala o viharju na morju . . .

Nasta se je ojunačila in vprašala pri vходу: „Ali smém bliže?“

„Le naprej, žvrgolinka“, se je nasmehnil vitez ljubki, dvanajstletni deklici, ki je pokleknila zraven Romane in naslonila glavico na njeno ramo. Plašno je gledala viteza. Krotke kakor grličine, globoke kakor noč, so bile njene oči. Molčala je. V zadregi je prekladala glavico z Romanine rame na vitezovo koleno. Pogladil jo je vitez po glavi.

„No, le zagolči, grlica, povej, kaj te teži. Ali se je skujal kosek? Je poginila čopka? Ali je bolan gosjak?“

„Ne, gospod. Ali nekoga, ki bi moral priti — ni . . .“ Objela je Romano, kot bi jo hotela obvarovati udarca svojih besed.

Romana in vitez sta se pogledala.

„Moč, Romana“, je izpregovoril Radivoj. „Vse je v božjih rokah. Privedi nama, deklica, Jankota.“

„Tako je shujšan in zagorel, da ga ne bode poznali . . .“

Res je bil še bolj zagorel, še bolj suh. Solze so izkopal jarke v licih, žalost je upognila telo. Poljubil je Romanino roko in hitel v vitezovo naročje, da se razjoka. Vitez je umel. Take solze veljajo le mrtvemu očetu. Zato ni branil mladeniču jokati. Deklici sta gledali sočutno na tožnega prinašalca zlih vesti. Janko je pripovedoval, in temnelo je Radivojevo lice, gubančilo se Romanino čelo. Amra mu je izročil draga darila za viteza in devo in sporočil, naj ne skrbijo radi Vilemirja. Paša, oče Vilemirjev, mu je natovoril konja z darovi za hčer. Pozdrave je poslal hčeri, videti jo želi, pa predolga je za njo pot v Carigrad, on sam pride ob dnevu, ko se pokloni slovenska zemlja sultanu . . . Vilemirja naj si izbijejo iz glave. Preljub je očetu, da bi ga pustil nazaj v slovensko bedo. Tam postane lahko namestnik sultanov v priborjeni krajini — morda v Ogrski, ki pripade skoro zmago-

vitemu gospodu sveta. Ogrski bo sledila Slovenska. Do cesarskega Beča in do papeževega Rima raztegne Mohamed svojo oblast, konjski rep bo vihral po rimskih cerkvah, stolnica sv. Štefana postane konjski hlev . . .

Temnega lica, velikih korakov, je hodil vitez po sobi. Romana je stisnila obrvi. Janko je videl isti odločni izraz na njenem in na vitezovem čelu.

„Mamil ga bo z visoko službo, s častjo“, je dejal Radivoj, „in Vilemir je slavohlepen. Mučil ga bo, in Vilemir ne bo prenesel . . .“

Razžaljena je zažarela bleda Romana: „Moj brat ostane stanoviten!“

„Drago dete, ti ne veš, s kakimi izkušnjavami oslepi lahko odpadnik Vilemirja. Oče mu je. Lahko, da je v sinu kaj njegove neznačajnosti. Rajši ga vidim mrtvega! Rešil sem ga tlačanstva telesa, na mojo vero — da ga rešim suženjstva duha . . . Grem, iztržem ga iz krempljev nevere . . .“

„Jaz pojdem s teboj, stric!“ — Odločno, kot bi povedala, da gre v uro oddaljeni Dornberg, so zvenele Romanine besede.

„Kajpada! Ali meniš, da je to pot do Gorice! Taka nežna, ženska stvar . . .“

„Stric“, se je oglasila Romana očitaje, „kateri otrok je zapustil mater in ugodnosti doma? Kdo se je skrival pri kmetih, stanoval s hajduki v jamah? Stric, jaz rešim sokola — brez mene ne opraviš ničesar . . . In če me čaka smrt — rada umrjem, da le rešim brata.“

Bila je majhna, segala je junaškemu stricu komaj do pasu — pa znak železne volje ji je kraljeval na čelu, prepričanje, da reši le ona brata, ji je gorelo v očeh . . .

* * *

Po gladki površini Bosporja je plavala kupčijska barka. Turški emblem, ogromni leseni lev okornega dela, živih barv, se je režal grozno z bark in nosov. Nad njim so visele od jádra na vrvici, nanizane modre preluknjanke, talisman, braneč barko zlih oči. Po krovu so ležali žaklji, zvite vrvi in jadra. Dišalo je po česnu, olju in ribah . . .

Med žaklji je čepelo nekaj zasmoljenih, zagorelih mornarjev, fes na glavi, čik v ustih. Gospodar barke, bradat, prileten mož, je racal po krovu. Ob jamboru je slonel visokorasel turški beg, porjavele polti, črnih oči, dolgih brk. Fantič v modrobelem turbanu, beli dječermi, pisanih nogašah in rumenih črevljičih, se je naslanjal nanj. Nežno lice fantičevo je kazalo sledove prestane dolge poti. Z ljubeznivo skrbjo ga je motril mlad, suhljat kupec iz Bosne, v fesu in širokih bregušah. Suženj mičnega obraza mu je ponujal slaščic, drug večji suženj je čepel in mrmral nekaj prédse.

Mimo barke so hiteli divni, v svežem zelenju in cvetju kipeči bregovi, polni letovišč, cipresnih gozdičev, hrastovih gajev in bornih vasi. Za njimi so ostajale podrtine starih trdnjav, pred njimi so se svetila žrela novih topov... Mornarji so vzkliknili, obstali. Vlekli so vrvi, plezali na jambor. S stolpi in predmestji je vstajala na bregovih veličastna ‚mati sveta‘. Črno oko begovo, modro fantičevo je gledalo z istim izrazom proti bližajočemu se Carigradu. Tako gleda potnik dolgo zaželjeni cilj, do katerega se je priboril skozi smrtne nevarnosti, tako gleda kraj, kjer živi njemu najdražje bitje... — In napilo se je oko krasote, sililo je čuvstvo na dan...

Ladja se je usidrala.

Beg je mignil svojcem, pozdravil starega gospodarja barke, želeč mu mir in dobro vožnjo in se zibal s pravo turško počasnostjo črez mostiček. Večji suženj je otovoril sebe in svojega manjšega tovariša z vrečami in sledil gospodarju, tiho stokajoč:

„Santa Maria! Tone, zdaj gre za kožo. Če mi le ne vzame kateri teh pasjevercev moje Žeže... Oh, naša nunica! Doma bi bili ostali, doma... Vse po ženski glavi...“

V tolpi postajajočih Grkov, Armencev, Čerkesov, Arabcev in Turkov je poiskal beg zevajočega dragomana. Skozi Galato in Pero jih je vodil ta v Vlaherno.

— — — — —
Tisti čas je sedel Amra prekrižanih nog pod cvetočimi nasadi na odprti strehi. Krog

njega je zvenela šumna pesem življenja, lepote; vendar mu je bilo lice blede, sence so ležale pod otožnim očesom. Kaj se niso polegli razburjeni valovi tvoje duše, ti junak na razpotju! Smrt Šenkova, vest, da je Vilemir sin tvojega očeta, te je razburila še bolj? Ali se bojiš za očetove zaklade, za prednost na dvoru, za svojo Fatimo? Ah, kaj! Bogata je Turška zakladov, ponosno srce se ne veže nanje. Na dvoru si vedno sin Aišin, v očeh Fatime jutranji sòj. Kaj te torej moti? Mar premišljuješ očma? — Ali se družiti v tebi z zaničevanjem usmiljenje do moža, ki je izgubil priljubljeno ženo, živel daleč, neljubljen od tako krepostnih otrok? Ali premišljuješ, kaj je — izdajica?... Te boli usoda Vilemirjeva? Ne boj se zanj! Če odpade, ga objame ljubezen očetova, če vztraja kakor dozdej, ga reši Aiša. Rešil ji je sina, dolžna mu je zahvalo — in če potreba, pustita Carigrad, dom turške sirovosti, in se vdomita onkraj srebropenih rek, kjer je tekla zibel stari materi...

Povej, Amra, kaj te mami, vabi in moti z belimi rokami? Zakaj tajna bol je v tvojem mladem srcu. Romana — ah, vilovito bitje!... Kako so se poglobile njene oči v njegovo dušo! In nič več ne bode zrl tistih oči... Kolikokrat je mislil v Rihenberku, da bi vzel drobno bitje v naročaj, zajahal konja in po hitel domov... Njegova bi bila ponosna, nedostopna deva, morala bi ga ljubiti... Ni tožil, da ni bilo sela od očeta, pozabil je bil Fatime, pozabil veselic na sultanovem dvoru, čarobno razsvetljenih vrtov odalisk in bajader...

Fatima, ti črnooko sultanovo dete, skrita, divna cvetka harema! Večkrat si videla mladega plemiča, odgojenega na sultanovem dvoru. Žarnobojne glavice pisanih cvetk, povezane v pomenljiv šopek, so prinašale mladeniču pozdrave tvojega hrepenenja. Toda to je bilo še takrat, preden je šel Amra med kristjane. Sedaj se je vrnil, Fatima, in ti mu zopet pošiljaš pozdrave po Aiši — a on... Njega so zagrnile črne sence: Romana je hči njegovega očma! Zato se ne raduje divne pomladi, zato mu prevevatrudno mlado dušo

pesem minljivosti . . . Zakaj mine in kam mine vse to, kar nas vznemirja? Odkod življenje, kaj je — smrt?

In krčevito listajo prsti po pergamentu, duša išče jasnosti v koranu, oko čita suro o smrti, pogled bega čez cvetoči vrt, čez mesto, morje, gore . . . Smrt, smrt v cvetju, mestu, morju, gorah . . . Pogled se ustavi truden v negotovi dalji . . . Pa tudi tam se dviga z orjaškimi črnimi perutmi smrtni angel Azrael . . .

Belosvileni turban, globoke, modre oči, sveže, polno, z rdečo brado obrobljeno lice Ismail-paše se je pomolilo pri odprtini stopnjic. Oči so pogledale zamišljenega m'adega moža, in obilni, zeleno oblečeni život se je dvignil na streho — počasni koraki so ga nesli do Amre.

Spustil se je na blazino poleg sina. Roka se je igrala z dragocenim darilom sultanovim, z ročem svetlega handžarja. Zadovoljen je bil. Posinek se mu je vrnil, in Vilemir, mnogo zaželjeni sin, mu je prihitel sam v naročje. Izobražen, lep — da lahko zasede prvo mesto v cesarstvu. Videla ga bo Fatimina sestra Zorajda, ljubila ga bo . . . In sultan ne odreče prošnji: Fatimo Amri, Zorajdo Vilemirju . . . Vse pojde. Samo da ukloni Vilemirja. Trmoglav je. No, Amra — mora pomagati . . .

Zelo prijazno je nagovoril posineka:

„Kaj čitaš in zakaj je mrklo lice Mohamedovega ljubljenca?“

Amra je dvignil tožno oko. Paša se je zdrznil. Globoka bol je gledala iz temne globine . . .

„Čital sem, kaj pravi prerok o smrti. Hotel sem potolažiti vznemirjeno dušo . . .“

Ismail se je nasmehnil in pokazal po cvetju:

„Allah je poljubil zemljo. Doba veselja je, mladeniču ne pristuje misliti na smrt.“

„Cvetje? Ž njim nas vara narava. Pod cvetom tiči izpodjedajoči črv. Cvete, odcvete, umrje vse . . . In jaz? Bilka sem, tresoč se nad vodo . . . Umrjem, izginem, čemu moje življenje? Prekratki in predolgi so dnovi . . .“

Pusti misli na smrt! Azrael je še daleč od tebe. Pri Allahu, boljših novic imam zate.

„Kako naj ne mislim na smrt? Vse mi jo oznanjuje. Daleč je od mene? Kdo ti je porok za to? In če tudi umrjem čez deset ali trideset let — kratek odlog. Vem, da mi je umreti. In večno umiranje je tako življenje. Oče, kristjanom je smrt sladko upanje . . .“

Ismailu se je omračilo čelo. Toda premagoval se je.

„Čemu se trapiš s takimi stvarmi? Amra, mi se radujmo življenja.“

„Kuga je v mestu, oče. Karavana, došla iz Meke, jo je zanesla.“ —

„Kakor navadno. Sultan bi moral prepovedati vse take neumnosti. No, pa kaj za to. To se ponavlja leto za letom. Pusti kugo, naj pospravlja po nečednih hišah revežev, v široke palače si ne upa . . . Tudi ti svetujem, Amra, ne čitaj toliko knjig! Lepo je, če je človek učen — ali nepraktično sanjarenje te ne dovede nikamor.“

„V času, ko se pojavlja smrt z veliko silo, išče človek rešitve nje uganke. Rad bi vedel resnico o smrti . . .“

Paša je vstal in mahnil zaničljivo z roko:

„Kaj je resnica življenja! Da je tvoja miza pogrnjena — tvoji sovražniki ponižani. Vse drugo je neumnost.“

„Ismail-paša, ali veruješ v Boga? Imenuj ga Allaha ali Kristusa, tajiti ga ne moreš . . .“

Grozno se je izpremenilo paševo lice. Bliski so švigali iz oči, roka je stiskala handžar. Je-li to glas, ki ga moti v tihih nočeh, ki mu šepeče grozno: „Bog je! In ker je, je sodba . . . In ker je sodba, je kazen . . .“ Ne, ne, to so prazni strahovi . . . Paša se je zakrohotal:

„Pusti me s takimi čenčami! Nihče se še ni vrnil po smrti, da nam pove o življenju onkraj groba. To so domišljije razgretih glav. Izbiti jih hočem tebi in — Vilemirju, ki tebe moti.“

„Vilemirja ne ukloniš, oče. Tu se razbijejo vse tvoje osnove. In mene ponese viloviti konj na daljne poljane, z vihro po hitim, se ne vrnem več . . .“

Razjarjen je siknil Ismail:

„Molči, fant! V koranu in v kristjanskem pismu je zapisano, da morajo otroci ubo-

gati svoje roditelje. Dovolj dolgo te izgovarjam na dvoru. Neveste ti je treba. V objemu Fatime pozabiš vse muke. Prišel sem, da ti naznam: Čez mesec dni ti pripeljem nevesto, in tudi Vilemirju. Dve sestri, dva brata, dva vezirja . . .“

Amra je skočil na noge in odločno rekel: „Ne! Ne mudi se z ženitvijo. Pojezdimo poprej na Kurde.“

Vrgel je koran paši k nogam in hitel po stopnjicah k materi, da mu svetuje, da jo pregovori . . . Osupel je stal Ismail. Od začudenja je pozabil jeze. Nekdaj je zažareval Amra, kadar je slišal Fatimino ime. Ali je ohladila tujina tudi ta srčni žar? Katera druga bi mogla izpodriniti žarnooko Fatimo? . . . Misli je paša in prebledel . . . Romana! Z žarom kreposti odičena hčerka moja — ti mi razdiraš moje nakane? Z mladeniškim ognjem jo je popisal Amra očetu, ki je vprašal po njej . . . Romana in Radivoj! Nevidna ga preganjata, grozita uničiti njegove skrbno zidane stavbe. Pa se ne poda Ismail . . .

Stopal je paša v kiosk. Sužnje, ki so mu prišli na pot, je nemilo suval. Sužnji so, in on se mora znesti nad njimi.

Ponosni Ismail, skoro se uveriš, da si tudi ti suženj, da se igra tajna oblast s teboj. .

Na lestvi je stal Vilemir in govoril z Ljubomiro.

Bleda in tožna je stala pod zidom. Iz milih, črnih oči, z lepega obraza je sevala globoka skrb za mladeniča. Ni se bala Mira za njegovo telo; junaško deklico, ki je bila pripravljena vsak čas umreti za svete vzore, je plašila skrb, da se uklone mladenič bližajoči se vihri . . . Amra je silil mater, da ščiti Vilemirja pred voljo očetovo. Mož pa ji je velel porabiti ves vpliv na mladeniča, da se vdasta njegovi volji . . . Aiša je bila mati. Sledila bi v skrajni sili sinu, ako bi vresničil grožnjo, da zbeži z Vilemirjem. Ljubše seveda pa bi ji bilo, da izvrši Ismail svoje načrte, da živita oba, Amra in Vilemir, spoštovano in mirno. Domišljije mladosti se poležejo, če ne Vilemirju kristjanu, pa vsaj pravovernemu Amri. Zakaj bi stavil Amra vso svojo bodočnost na kocko zaradi dane

besede? Nemogočnost odveže od vsake obljube.

To je pravila Mira Vilemirju. Ni se zanašati na Aišo. Smrt, muke, beg, vse je ležalo v zraku . . . Juro je zaklical.

„Paša je!“ je šepetala deklica, „vihar je tu, ostani stanoviten, Vilemir!“

„Do smrti, Ljubomira.“

Skočil je raz lestvo. Oče ga je čakal na strehi. Težkega srca je stopal Vilemir do njega. Mrki paša je sedel podvitih nog. Veselje in jeza sta se menjavala na njegovem licu, ko je gledal tako lepega in tako trmastega sina pred seboj . . . Izginila je jeza — bežala v skrivni kot srca . . . Saj je gledal v oko Jelenino . . . Vstalo je hrepenenje po prijazni besedi, po objemu zaželjenega sina, mehko je izpregovoril Ismail:

„To je tisti sin, na katerega sem mislil vsa leta z žalostjo! In nima prijazne besede za očeta . . . Sin moje Jelene, moj Vilemir! Ali res nimaš nič ljubezni za svojega nesrečnega očeta? Kaj te motijo tisti prazni nazori o časti in vernosti . . . O, da bi ti živel moje življenje, ne sodil bi me krivo, Vilemir . . .“

Mehko je mladeniško srce. Bil je njegov oče. Zameglilo se je oko, rahlo je odgovoril sin očetu:

„Ne smem te soditi, ne poznam tvojih srčnih ran. Vem pa, da ne sme kristjan za nobeno ceno teptati svetinj sv. vere — ne vitez svoje časti. Ako hočeš, da te imenujem očeta, vrzi z glave tisti turban in pojdi z menoj v našo revščino. Naša ljubezen in božje odpuščanje ti bosta plačilo.“

Paša je odložil turban in pokazal obrito glavo. Vzdihnil je:

„Prekasno, moj sin! Ivo Klobuški ne sme več med vas. Iztirali so me, brez imena in roda naj blodim . . . Pridobil sem si zdaj dom in ime, znano v celem turškem cesarstvu. Drugi, ki so me prezirali, blodijo brez doma. Vilemir, nisem samo jaz kriv . . . Tudi tvoja mati, ki je ljubila strica bolj od mene, tudi stric, ki me je preziral in podil od hiše . . . Ti ne veš vsega, Vilemir — poslušaj — sedi k meni . . .“

Očetova roka je potegnila mladeniča na blazino, očetova desnica ga je objela. Čuvaj se, Vilemir! — Laskavo je govoril Ismail:

„Moj sin, kako si podoben Jeleni! Daj, da se te nagleda očetovo oko. Dolga leta sem hrepenel po tvoji ljubezni, ne krati mi je . . . Zate, moj sin, sem snoval načrte, prislonil sem ti lestvo do visoke časti. Sestro Amrove neveste, sultanovo hčer sem ti izprosil za ženo. Z njeno roko je v zvezi mesto vsemogočnega prvega vezirja v prostoranem turškem cesarstvu. Bodi moder, Vilemir. Ostani v srcu, ako že hočeš, kristjan . . . Pomisli, da storiš lahko ravno kristjanom mnogo dobrega kot vezir . . . Govoril sem že s svetlim padišem o tebi. Visokost te želi skoro videti — a treba je neke male ceremonije, preden si sprejet na dvor in v cesarsko službo . . . Mala komedija se naredi — v srcu nosiš lahko svoje prepričanje, da le . . .“

Onemel je. Ni se upal izreči: — „pogaziš križ . . .“

Porazil ga je izraz odločnosti v sinovem očesu. In kaj je to? Trije obrazi gledajo iz lica Vilemirjevega. To so Romanine neupogljive oči, mehko očitiranje okoli ust je Jelenino, naježene obrvi, ponosno čelo je Radivojevo . . .

Ne, nobene kaplje izdajske krvi ni bilo v Vilemirju. Oprostil se je rahlo očetovega objema in rekel odločno:

„Odpusti, oče! Jaz ne poznam licemerstva. Kar mislim, na to prisežem. Zapoveduj z mojim življenjem, a ne pogublaj mi duše. Vem, da mi ponujaš carstvo čez to divno mesto, čez široka kraljestva, vem, da je vezir skoraj toliko kakor sultan. Kaj hasne! Kratko je življenje in zemska čast, za vse zaklade sveta ne oskrunim križa, častitega znamenja našega odrešenja.“

To je bil Radivojev glas, njegov pogled in kretnje. Dobro si ga naučil, vitez brez madeža. Ti si to . . . Ti govoriš iz Amre, iz Vilemirja, iz tihih nočnih pošasti . . . Pa vas uženem, uklonim, pri Allahu da vas!

Zažarelo, razgorelo se je staro sovraštvo. Srdit je vstal Ismail.

„Pogumen si, ker se zanašaš na Amrovo pomoč. Ne dobiš je. Zaprem ga. Bom videl, kdo je tukaj gospodar, Amra ali jaz. Ti nočeš časti? Pošljem te za sužnja v rudokop. V osrčju zemlje, pod bičem priganjača ti izgine pogum in ponos. Še tri dni ti dam odloga, potem romaš v rudokop, Ljubomiro pa dam svojemu zadnjemu sužnju v zasmeš . . . Potomec viteza brez madeža, potegni se za žensko čast . . . Ujče ponosnega Vladimiroviča, pomagaj si . . . Tefterdar Ismail je govoril zadnjo besedo.“

Jezni blisk je ošvignil visoko postavo mladeničevo, ki je stal okamenel . . . Šel je paša. Juro je stal pri vratih v pritličju. Slišal je vse. Doslej se mu ni zdel pripraven čas pokazati se nekdašnjemu svojemu gospodarju, zdaj mora govoriti. Priklonil se je:

„Zdrav, Ivo Klobuški!“

„Kdo si, človeče?“

„Juro, tvoj — potem Katarinin sluga. Prinašam ti pozdrav od spokornice Katarine, prinašam odpuščanje od kneza Radivoja . . . Vrni se, kakor sem se vrnil jaz.“

„Ha! Tudi ta stari vran? Hodi k vragu! Ne maram pozdrava od spokornic, ne odpuščanja od knezov brez zemlje. Obrnilo se je kolo — jaz sem knez, on berač . . . Pa glej, da se mi izgubiš izpred oči . . . Sicer ti pripravim muko, vredno spokornika. Če si željan mučeniške lovorike, ti rad pomagam v tvoja nebesa.“

Paša se je igral z nožem, žeja po krvi mu je sevala iz oka . . . Saj to ni Juro, to ni Juro, to je Radivoj . . . Amra je Radivoj, Vilemir Radivoj, povsod on, vitez brez madeža . . .

Juro je rekel mirno: „Dozorelo žito pada rado. Da bi bila ljuba Gospodu taka žetev!“

„Nisi vreden smrti iz moje roke“, je siknil paša in šel v palačo.

Kaj skovikajo te sove in vrane? Kaj vstaja pred njim temno grozeče? To je Radivoj: izpreminja se v stotero oseb, pa je vedno on, ponosno čelo, prezirni pogled . . . Ah, da mu je pogrezniti nož v Radivojevo srce . . . Umirile bi se pošasti tihih noči . . . Nič več ne bi hodile v dolgih vrstah, s krvavimi

ranami, brez glav in brez rok . . . Nihče mu ne bi klical z gromovitim glasom: Izdajica! — — —

„Beg iz Srbije želi govoriti z menoj? Dobro, moj suženj, dobro . . . Vrag vzemi tebe in njega!“

Drug suženj je prišel in naznanil kupca iz Bosne.

Tudi tega je poslal k vragu. Toda morda se pomiri, če vidi tuje obraze. Šel je v sprejemnico, sedel na blazino, da sprejme prosilce dostojno, kot gre paši. Mahnil je z roko. Suženj je privedel tujce. Visoke postave je bil beg. Prekrižal je roki, se priklonil. Paša ni videl kupca ne nežnega mladeniča, ki ga je gledal s čudno bolnim pogledom . . .

Gledal je bega . . . Pri Allahu, ali se mu je zblodilo! To je zdaj resničen Radivoj — oko, čelo, usta . . . to je on!

Skočil je na noge in zatrepetal od jeze ali strahu. Pogled je begal po sužnjih — usta so se odpirala povelju . . .

„Spoznal si me, Ivo“, je izpregovoril mirno Radivoj „veš tudi, po kaj prihajam. Kje je Vilemir!“

Trepetaje se je igral Ivo z nožem in siknil:

„Nikoli ga ne boš imel — naj umrje rajši, a pred njim ti . . .“

Prožen kakor divja mačka, je skočil k Radivoju, preoblečenemu v turškega bega. Nož se je zabliskal . . . Radivoj ni imel časa umekniti se. Janko ni mogel prestreči — prišlo je prenaglo, nepričakovano . . . Mrtev bi bil Radivoj — ali naglo kot misel se je bil vrgel pred nož fantek . . . Zadel je nož, vglobil se . . . Trepetaje je obstal Ivo . . . Krvavi nož je letel v kot, morilec se je prijel za glavo. Kakšno ime je prišlo z vzklikom groze iz Radivojevih in kupčevih ust? . . .

Nežno drži Radivoj ranjenega fantička v naročju, ga poklada rahlo v blazine, kupec in on pogledujeta rano, iz katere hiti kri . . . Ivo zapove sužnju, naj teče po zdravnika.

Turban je padel fantu z glave. Zlati lasje so se razvili, se vsuli po tleh, po beli rami, se močili v krvi . . . Modro oko je pogle-

dalo Ismaila in se zaprlo . . . Zgrudil se je na kolena in udaril s čelom ob tla. Ranjeni fantiček je bila — Romana . . .

XIII.

V sijaju solnca, v cvetju pomladi je ležal Carigrad. Po trgih kopališčih in ozkih ulicah je kipelo življenje. Nad življenjem in cvetjem pa je plaval na črnih perutih smrtni angel Azrael. Modropega, zabuhlooka, je hodila kuga po Carigradu. Hladnokrvni, v usodo verujoči Turki se spočetka niso dosti brigali za morilko, ki je zahtevala vsako leto nekaj žrtev. „Azrael ga je poljubil“, so rekali mirno, ko je padel na živahnem sejmu ali na nesnažnem obrežju vodonoša, kupec ali mornar. Hodili so v kopališča, v kavarne, v mošeje, obhajali svoje veselice. Ni jim bilo mar kuge, dokler je morila le nižje sloje. Ali ko so padale ljubimke paš po haremih, ko so umirali otroci in matere po sijajnih dvorinah, ko je našla potuhnjenka vhod v Mohamedov seraj, tedaj so se preplašili tudi Turki. Trumoma so zapuščali mesto, hiteli na svoja letovišča v carigrajsko okolico ali v vedno hladno Brusu. Tiho je bilo po Vlaherni. Prazne so stale krasne palače, vrti so samevali.

Iz palače Ismail-paše še ni izginilo življenje. Ali stopalo je le tiho po pregrnjenih tleh, vlekle se plašno po prostranem poslopju. Nerada so se odpirala zunanja, velika vrata. Tiste, ki so prihajali, so kopali, kadili. Sužnji so opravljali molče svoja dela. Kuga je bila v mestu, nov gospodar v hiši, nov, strog red. Nepotrebne sužnje je poslal z mladim kupcem na paševa posestva. Nihče ni smel brez njegovega dovoljenja na cesto, nihče v hišo; kaj se godi v kiosku, je bilo prikrito sužnjem. Izpremenilo se je vse tako čudno, kar je prišel beg, novi gospodar, v hišo. Allah je udaril pašo. Zabodel je Ismail dečka, ki je bil prišel z begom — deček leži . . . in paša hodi upognjene glave, drsajočega koraka, iz sobe v sobo, iz palače v kiosk, iz kioska v palačo. — Mladi gospod je tudi tako čuden, kar je prišel iz dežele kristjanov. Zavdali so mu čarovniki krist-

V KLUBU RUSKIH NIHILISTOV.

V. G. MAKOVSKY.

janski, psi! Ne mara ne za sultanov poziv ne za prošnje matere. Ne umiva se po prerokovi zapovedi, ne hodi v mošejo. Beg gospoduje; trda, odločna je njegova beseda, klanja se ji tudi ponosna Aiša. Iz Pere prihaja krščanski hakim (zdravnik). Mladi begov suženj vari in kuha zdravila v kuhinji, starejši suženj mu je vedno za petami. Allah daje in jemlje življenje. Lice hakima je temno, ko odhaja, plašno, ko prihaja. Težko, da ozdravi v desno ramo zadetega dečka.

Težko. — Silna vročica je mučila Romano. Lica so žarela temne rdečice, oko je gorelo, usta govorila neskladno. Vroče roke so podile nekaj bližnjega in klicale drugo, daljno, ki se je umikalo vedno bolj . . . Vročica glavica se je obračala v mukah, ustam se je izvijal klic: „Stric“ . . . „Vilemir“ . . .

Z ljubko besedo jo je miril stric, brat ji je gladil roke . . . Pa temne sence niso bežale — proseč je klicala Romana: „Mati, mamica, pomagaj!“

Vzdihnila sta stric in nečak. Preplašil se je tisti, ki poslušal za zaveso, ki se ni upal v bližino svoje žrtve . . . Ni bilo matere, da ohladi z nežno roko čelo hčerkinu, zato so se ježile obrvi, strah, grenkoba sta se slikala okrog opečenih ustnic, plašen vzdih je privrel iz njih: „Oče!“

In oče je pogledal z bojaznijo na zlatolaso glavico, se stresel in se drsal zopet naprej po hodniku, po vrtu . . . Vilemir je trpel. Prežalni pogled, ko si osvaja smrt korak za korakom tebi drago življenje . . . Prosil je Amra in šla sta brez dovoljenja stričevega v mesto. Vilemir je želel videti velike vojarnje in arzenale, kjer se je zbirala in gojila moč, ki je tlačila uboge slovanske dežele. Videl je, razžalostil se je. Bila je slika mogočnosti, moči. Še bo kraljeval polumeseč . . .

Glas turških sviralk in bobnov ga je predramil. Umeknila sta se za visoko obzidan vodnjak in gledala. „Sultan“, je zašepetal Amra, „gotovo beži pred kugo v Brusu.“

„Kaka sreča, da vidim sultanov dvor“, se je veselil Vilemir. Nepregleden, svetel,

se je vlekel sprevod. Škrlatne in zlate obleke, pozlačene nosilnice in vozovi, čabrake in uzde konj, pešci in jezdec, vse se je svetilo v draguljih in zlatu. — Temnega lica, v zlatozeleni obleki je jezdil osvojitelj Carigrada. Visoki bunčuk je kimal na turbanu, pod njim se je spenjal ognjevit konj. Kamor je seglo gospodujoče oko — vse njegovo. Vendar je bežal. Bila je oblast smrti, močnejša od njegove. Natrosila mu je mrličev na pot . . .

Ko je izginilo zadnje kopito za visokim zidom tesne ulice proti Galati, sta se vračala domov. Srečala sta preplašene obraze. Sultan odhaja, nered bo vladal v mestu. Plenili bodo Kurdi in Lazi, razgrajali divji vojaki.

„Smrt hodi v vedno manjših krogih okoli nas“, je rekel Vilemir, „danes ali jutri nas pobere kuga . . . Ah, naj bi umrl z mečem v roki. Da bi vsaj odleglo Romani, da odbežimo iz okuženega mesta! Kaj meniš, Amra, ali pojde oče z nami?“

Amra se je zasmehnil: „Nemara pa ne pojde samo oče . . .“

„Amra, moj prijatelj — ali je mogoče? — Tudi ti?“ . . .

Stisnila sta si roke. Prišla sta v palačo. Srdit ju je sprejel Radivoj. „Ali se je treba izprehajati v takem času po Carigradu! Sem se zato sem trudil, Vilemir, da te vidim umreti okuženega? In tebe, Amra, je lahko videlo zavidno oko, sovražna usta sporočijo Mohamedu, da nisi bolan. Dobro, da odideš iz Carigrada — da ne pričakaš, kaj zadene nas.“

„Skupaj pojdemo, gospod.“

„Skupaj, Amra? Pozdravljam to misel. Toda to vama naročam. Če pride kaka nevarnost, preden odleže Romani — rešita se. Jaz ostanem pri njej — dolžnost in ljubezen me vežeta.“

„Ne, stric! Skupaj se rešimo ali skupaj poginemo!“ je dejal Vilemir in tudi Amra se je izrekel odločno, da ne beži sam.

„Dobro“, je rekel vitez. „Upajmo, da se ne obudi sum v Mohamedu. Da le Romana ozdravi. Mi moški se že prebijemo, ali križ je z ženskam! Tu imamo Ljubomiro. Dolž-

nost naša je, da jo rešimo. Aiša tudi ne bo zapustila sina. Amra, pripravi jo na pot. Prijavi ji polagoma vse. Spravi naj dragotine in denar. Janko pobira po paševih posestvih, kar je dragocenega, zate, Amra. Vilemirju ni treba očetove bogatije, dovolj imamo za naše skromne potrebe. To pa že uredita z lvom, saj sem uverjen, da pojde z nami. In ko smo se našli tako vkup, Bog ve — če ne najdemo še naše drage Jelene . . .“

„Zdravnik je prišel“, je sporočil Juro. Zdravnik! Kaj bo povedal, kako tolažbo dal! Hiteli so v kiosk.

Radivoj je šel v bolniško sobo — mladeniča sta čakala v strahu v prednji. Aiša in Ljubomira, ki sta Romani stregli noč in dan, sta se jima pridružili, Žeža in Tone sta bila polna skrbi za nunico.

„Malo upanja“, je rekel zdravnik. „Rana se je vnela. Huda vročina izjeda šibko telo. Nemara da pomore to zadnje sredstvo . . .“

Nemara. — Negotova je ta beseda, a upanje je vendar v nji . . .

Močno se je izpremenil Ismail v dneh Romanine bolezn. Gladko, polno lice se je zgubančilo, lasje so porastli, mu viseli v čelo, brada je bila razmršena, obleka je visela na njem. Slišal je, v kaki nevarnosti je bolnica, in ječal je od bolečine.

Prišla je noč, noč brez lune. Radivoj je slonel pri oknu. Zvezde so hodile svojo pot. Romana je ležala v vedno hujši vročici. Borila se je s pošastmi, ki so jo vlekli, se trudila za krilatci, ki so jo vabili . . . Nežna roka ji je prekladala zdravilni nadevek — pa se še ni pokazal učinek čudotvorne korenine, zadnjega sredstva, ki ga je nudil zdravnik. Mira je gledala trudno v nebo. Zaman protiviti se . . . Bled žarek je zatrepetal na nebu.

Radivoj je vzdihnil:

„Noč, podaljšaj svoja krila! Ne migljajte, zvezdice, ne sili vonj cvetk do bele postelje, ne vabi slavec s sladkim žgolenjem, ne vabi te duše, ne mami je na širna pota večnosti . . . da se ne spusti trepetajoča na krila mraka, ne odleti od nas, preden se poslovita danica, preden pripelje solnce dan . . .“

Odbegnile so s temino pošasti, angelci so odplavali na zlate oblake zarje. Romana se je umirila. Bojazljivo je pogledal z dnevom up v zagnjeno sobo — počasi se vračal v srca. —

Tisto noč je ležal Ismail na strehi kioska. Ležal je na obrazu. Zmote, prevelike zmote njegovega življenja so mu stale grozno pred dušo. Radi stvari je bil pozabil Stvarnika. Iz prevelike ljubezni do Jelene se je rodila zavist, iz zavisti mržnja, iz mržnje sovraštvo . . . Gorelo je v duši in pokrilo z divjim plamenom vse, kar je bilo dobrega v njej.

Izdal je bil rodno deželo, pogazil sveto znamenje rešenja . . . Pogledalo ga je stekleno oko Križanega . . . krvave kaplje so tekle po obrazu . . . Mraz je polival prestopnika . . . Dolga leta je videl v sanjah tisti grozni, očitajoči pogled . . . Pa tolažil se je, da bo užival sam ljubezen Jelene, da je ponižal protivnike, uničil svaka . . . S čimer je grešil, s tem ga je kaznoval Bog. Zapustila ga je hčerka, ubegnila žena . . . katera čast, kakšno bogastvo bi mu moglo nadomestiti njeno izgubo? Bič izdajstva, kako težki so tvoji udarci! Da skrije ženo in sinčka zasledovanju svaka, je šel, bežal v trdnjavo islama. Že ob svojem pohodu v Bosno je slišal Mohamed o lepoti Jelenini. Ko je prišel Ismail, takrat še Ivo, v Carigrad, mu je podaril sultan palačo v Vlaherni. Počastil ga je enkrat z nenadnim obiskom in hotel videti Jeleno. Nerad, Bog ve, mu je ustregel Ivo. Jelena se je morala pokazati. Sultan jo je premostril in vžgalo se mu je oko. „Bismillah“, je vzkliknil, „lepše huriske ni v prerokovem raj.“ — Jelena je zažarela sramote pri pogledu sultanovem, Ivo je segel za pas . . . Pa spomnil se je, da ni več v deželi, kjer je smel plemič ugovarjati svojemu gospodu, spomnil se je, da je suženj Azijata . . . Nekaj dni po tistem pohodu mu je poslal sultan pismo, v katerem ga je povzdignil v pašo treh repov in dovolil izpremeniti si ime. V znak posebne naklonjenosti mu je namenil svojo sorodnico Aišo, vdovo po Huseinu, za ženo. Pripravi naj se, da jo sprejme. — Ker se pa ne spodobi in se še ni slišalo, da bi

imel suženj lepšo ženo od gospodarja, in ker se še ni domislil suženj, da bi poklonil lepo svojo ženo sultanu, mu sporoča sultan, da je njegova volja povzdigniti bosansko rožo v svojo ženo . . . Krasno! Njemu je natvezil nelepo vdovo, da se reši skrbi za njo, Jelena je zahteval za se. Stopil je Ivo k ženi in ji objavil sultanov sklep. „A umorim te rajši“, je rekel in stiskal nož v roki.

Sedela je na divanu in stiskala Vilemirja k sebi. Ni kazala znamenja osuplosti, slutila je že vse to. Globoka guba se je pokazala na čelu, ustnice so se stisnile. Globoko, modro oko mu je reklo: „Ti si kriv“, usta so molčala. Še tisti dan je izginila Jelena, ž njo sinček in zvesta služabnica. Velel jo je iskati, vendar mu je bila misel, da je umrla na begu, ljubša, kakor da bi jo videl v rokah drugega. Ali sina je želel najti, želel iz vse moči . . . Sina, hčer — da ne živi tako sam med tujci . . . Pustil bi Turke, se vrnil, a kam. Povsod ga čaka zaničevanje, revščina. Tukaj ima ugodno življenje, če se pokori despotični volji enega, vlada lahko druge. Pa se je pokoril, in Mohamed je cenil njegovo vdanost. Ismail-paša je postal vnet Turek, goreč sovražnik vsega krščanega. Sledil je turškim verskim obredom, pa v srcu se jim je posmehoval. Dokazal je sam sebi, da ni Boga, in zadušil s tem očitjanje vesti . . . A če bi bil Bog? . . .

Ismail je ležal na obrazu Temno mu je bilo v duši. Je Bog in on govori: „Bodite sveti, kakor sem svet jaz, Gospod, vaš Bog!“ In Ismail se je prašal: Kam naj pobegnem pred obličjem tega Boga? Groza kazni, smrti, obupa ga je zagrnila. Iskal je nekaj izgubljenega v spominu. In zasvetilo se je tam daleč v davno izginolih letih detinstva. Mati je sklepala ročice detetu, mu pravila o luči sveta. Divna luč — divna, presvetla podoba. Luč vseh časov, vseh narodov . . . Rad je hodil deček za njo — mož jo je izgubil v brodnjah življenja . . . Ismail je ležal na obrazu. Hotel se je dvigniti — poiskati luči . . . Pa trde so bile roke in noge, Ismail ni mogel vstati . . . Vzdihi, molitev je privrela na usta, molitev, davna pozabljena . . .

„Vstani! Hodi za menoj!“ — Zdelo se mu je, da je zaslišal skrivnostni glas.

Dvignil se je na kolena in se drsal po njih v mukah . . . Tesna je bila steza v goro. Vila se je skozi trnje, po kamenju. Pot, solze, kri so tekle raz čelo po licu, roke so se razpokale, ranile noge, strgala obleka . . . Pa moč je prihajala od tistega, ki je stal na vrhu in klical: „Pridite k meni.“

Vrh je žarel v zlatih oblakih, mnogi so dohajali gori in poljubovali noge Kristusu. Božanstven mir je seval raz lice, na čelu so lesketale besede:

„Jaz sem začetek in konec. V meni najde sleherna duša svoj mir.“

Ismail se je pridrsal do oblakov. Resno, milo ga je pogledalo nebeško oko. Roka se je raztegnila, prsti se doteknili čela in rame klečečega.

„Izgubil si viteštvo. Povrnem ti ga jaz. Moj vitez si.“

Ismail je trepetal. Ne od strahu — od radosti. Globoko, iz vdane duše je prišlo:

„Gospod, kaj naj storim?“

„Če me ljubiš — pusti vse . . . Če me ljubiš — umrješ za mene . . .“

Še enkrat ga je pogledalo veliko, resno oko . . . Oblaki so se vzdignili, na njih je odplaval Kristus. Zvezde so mu hitele pod noge, obleka se je širila po obnebu . . .

Še dolgo je klečal Ismail. Miren je bil v duši. Nosil bode novi vitez, kar mu je namenil Gospod. Ko je zažarel svetli dan v prvem žaru solnca, je vstal. Gledal je prebujajoče se morje vóde, prebujajoče se morje hiš. O Carigrad, iztočni biser, ali si bil kdaj tako lep, kakor v tisti jutranji uri, ko se je poslavljaj od tebe Ismail-paša? . . .

Amra je prišel do njega. Iskal ga je, da mu pove, kako se je izkazalo zadnje zdravilno sredstvo. Romana spi globoko, mirno. Zdravnik se je izjavil, da je — rešena.

„Kristus jo je obudil od smrti“, je rekel hvaležno Ivo. Amra ga je pogledal začudeno. Videl je izpremenjeno lice očetovo. In oče ga je objel:

„Amra, ti resnice željna duša, raduj se z menoj. Našel sem, kar sem izgubil. Gos-

pod se je ozrl na mene ... Amra, hiti z menoj odtod!"

Amra je vklonil koleno pred očetom, mu poljubil roko in rekel burno: „Da, pustimo vse in pojdimo za resnico Umrimo za njo.“

Vilemirjeva plavolasa glava se je prikazala na strehi Iskal je duška veselju, ker je bila rešena sestra.

Začuden je zastal. Ivo mu je stegnil roki naproti proseč: „Moj sin, odpusti očetu, ki te je navajal na kriva pota ...“

Najtežje je bilo Ivo tu prositi Radivoja odpuščanja. Pa prihitel je ta k njemu, objel ga srčno in prosil sam odpuščanja. Daleč so bile vse sence sovraštva, utonile in izginile so ob bolniški postelji Romane. Sel iz seraja, ki je prinesel pismo za Amro, ni motil globoke radosti naše družine. Amra ni poljubil lista mogočnega gospodarja; nasmehnil se je njegovi vsebini. Mohamed je pisal:

„Gospodar Evrope in Azije pozdravlja v svoji veliki milosti sorodnika in sužnja Amro, ago velikega sultana. Vem, da nisi bolan, Amra, pač pa si se najedel mrhovine v kristjanski deželi. Vem, da si privedel kristjane s seboj, da kuješ zarote v moji palači, podeljeni — psu Ismailu. Prizanašal sam ti radi Fatime Ako ljubiš življenje, pridi v Brusu, privedi tudi Ismajla in kristjane. Gospodar sveta ima odprte roke za vse.“

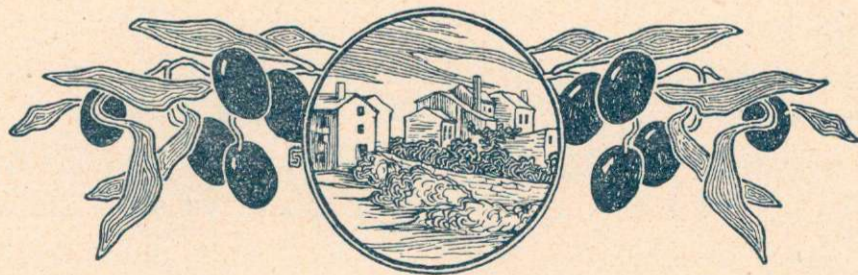
Radivoj se je nasmehnil:

„To se pravi prinesite mi vaše glave. No le počakaj, Mohamed. S pismom ga zadržiš nekaj časa, Amro — med tem okreva Romana, za silo se pa znamo tudi še udariti, kaj, junaki!“

„Saj bi se že rad enkrat udaril“, je tožil Vilemir, „vidiš turške vojake, pa se ne smeš poskusiti ž njimi.“

Po dolgem spanju se je prebudila Romana in pogledala okoli sebe. Videla se je v tujem kraju. Nad njo se je sklonil ko lilija bel obraz mlade deklice, odzunaj je slišala glas Vilemirjev... Domislilase je vsega. Domislila se je, da mora biti hudo očetu. V blodni bolezni jo je mučila senca njegovih strahov. Šepetala je proseče: „Oče!“ Mira ga je poklicala. Rdečica ga je zalivala. Pa tista, ki je slutila in razumela vse njegove dušne borbe, mu je stegnila suho ročico naproti in je poizkusila nasloniti glavico nanj. Prišli so po prstih za njim, da vidijo prebujeno Romano. Čestitali so si, se naslanjali na Iva in na posteljo Romanino. Sreča je žarela v očeh vseh: Vstala sta dva draga mrtva. Ivo je čutil, da ga ljubijo vsi — da bi mu oprostila tudi Jelena. Srečen? On ni smel, ni zaslužil sreče. Zarezal se mu je oster nož v srce. V veselje so donele besede: „Če me ljubiš — pusti vse!“

(KONEC.)

SILVIN SARDENKO:

NAGELJ Z BRATOVE GOMILE.

1.

Kaj da moram jaz
zopet pesmi peti
o grobeh?
Kaj da ne prisveti
več veselja čas,
kakor v prejšnjih dneh?
Pa mi boste rekli:
Zopet sanjaš smrt!
Ah! Saj ne bi, bratje,
ne bi bil potr —
Ali, kdor je brata
ljubil in izgubil
takega kot jaz:
ne bi radost zlata,
solza bi srebrna
zablestela mu v obraz!

2.

Ivan! Ivan!
Srce moje verno!
Šel bi v šumo
tiho, neizmerno,
Ivan! Ivan!
v enomer ponavljal
in odmev bi
klic mi moj odzdravljal.
Jaz bi mislil,
da se ti odzivaš,
da se v šumi,
kakor včasih, skrivaš . . .
Pa bi prašal:
Ali si še živ?
In odmev bi
odgovoril — živ!

3.

Od rumenih vej šumi šelest,
kakor da bi mimo šla bolest.
Rože krone sklanjajo do tal,
kakor da je kdo na vek zaspal.

Kdo je, rože prašajo, umrl?
Tiho solzo jaz sem si otrl.

4.

Sedaj ugasnit greš,
ti zvezda mojih zvezd,
ko se tako težkó
prijatelj najde zvest.
Kar hodi isto pot
od lepih mladih let,
le tisto ljubi se
odkrito brez besed.

5.

Preblažen oni čas,
ko bil si še pastir,
šumeči gozd tvoj dom,
prijatelj — gorski vir.
Jaz hodil v raj sem tvoj:
Od trate cvet dehtel,
iz šume kos je pel . . .
Da nama le dehti,
da nama le žgoli
sva mislila — brez tuge.
Sedaj ni ptice več
in ni cvetice več,
da tebi pela bi,
da meni cvela bi . . .
Pojó, cvetó — za druge.

6.

Gledala sva skozi šumo,
žar ni svetil od nikoder,
ali včasih skozi drevje
zasijal je košček moder
z jasnega neba.

Ti si rekel skoraj plašen:
Oče najin gleda naju!
In odkrila sva se tiho,
pokleknila kakor v raj,
kjer je Bog doma.

7.

Nekdaj sva šla vseh Svetih dan
tja, koder čuva sveti Vid
mnog, miren prostor, z mahom krit,
z bršljanom zelenim obdan.

Dejal si: Kaj gomil je, glej —
a groba še nobenega
ni našega zelenega;
kako sva srečna še doslej!

A danes hodim ondi sam.
Med sto in sto gomilami
je ena govorila mi:
Jaz brata tvojega imam.

8.

Take snul si sanje:
Kadar spet ozdravim,
lep si dom postavim;
materi bom vračal,
sestri pa poplačal
vse skrbi sedanje.
Tudi tebe v gosti
vabim na sladkosti.

Bog je slišal sanje:
Večno te ozdravil,
sam ti dom postavil.
Materi zdaj vračaj,
sestri pa poplačaj
vse skrbi nekdanje.
Tudi mene v gosti
zvabi na sladkosti!

9.

Zvoni, zvoni,
sveti Kancijan!
Danes Ivan
zrl je zadnji beli dan.

In zazvonil
tak je prelepó,
kakor takrat,
ko Marija gre v nebo.

Preveselo,
sveti Kancijan!
Smrt je bridka,
grob pretožen in preran.

— Jaz ne spremljam
trupla v črno prst,
dušo spremljam
v belo trumo rajskih vrst.

10.

Črna zemlja, zemlja črna,
nenasitna mati ti,
kaj življenj si že zagrebla,
ali še ti dosti ni!

— Molči, molči, prah človeški!
Kaj sem vzela vam ljudem?
Sama sem vam truplo dala,
menda vzeti spet ga smem.

A prezgodaj spet ga tirjaš
in obresti vse preveč;
komaj vzraste, kakor roža,
kličeš: Smrt! Kje tvoj je meč?

11.

Ne plakaj, mati!
Imaš še sina enega.
Ne jokaj, sestra!
Imaš še brata enega.
A jaz, pomisli,
imel samo sem enega
in nimam več nobenega.

12.

A čemu bi pred Teboj,
modri Bog, še tožil,
da si brata rožnih let
v smrtni sen položil?

Saj ga nisem vreden bil,
da bi gledal še ga,
zanj Ti nisem hvale pel —
zdaj pa sem brez njega.

Ali laglje nego prej
pojem pesem vdano:
V Svoji volji kakor z njim
stori tudi z mano!

13.

O življenje, kaj je tvoja
visokost in globokost?
Lahna rosa lepih upov,
kadar te živi mladost;

grenka kaplja strtih upov,
 ko izkusi te modrost;
 pest prahu in kup pepela,
 ko te sreča smrtna kost.
 O življenje, kak naj bodem
 v svatbi tvoji srečen gost?

14.

Ne plakaj, duša, nikar,
 saj pojdeš kmalu za njim!
 Poglej! Rumena jesen
 že hodi skozi poljane,
 počasi potok šumi
 in skoraj v ledu zastane.
 Že sanja drevje, poglej,
 in komaj v sanjah se zgane,
 že zadnji pevec hiti
 v toplejše kraje neznane.
 Ne plakaj, duša, nikar,
 saj pojdeš kmalu za njim!

15.

In če se tudi sreča vsa
 do tal poruši,
 jaz nosim vendar upanje
 veliko v duši.

Dva bora zelenela sta
 na jasni gori,
 golob je snežnobel sedel
 na vsakem bori.

En bor je pal in en golob
 odplul v daljave,
 ko drugi pade — drugi ptič
 zbeži v višave.

Le čakaj, čakaj, Ivan moj!
 Še nekaj Save
 poteče — pa se dvignem v dom
 nebeške slave.

16.

Umrl si.
 En blagor manj na mojem vrti.
 A dušo si mi obogatil:

Odslej se bom s pokojnimi
 in z nebeščani rajši bratil,
 ne bom tako več bal se smrti.

Umrl si.
 Iu novih pesmi vir odklenil
 iz duše moje si obilen:
 Otožno pesem žubori,
 in vendarle je čist, blažilen
 ta vir — ne bo vseh mojih dni zagrenil.

17.

Vse na svetu se zapušča
 in pozabi vse,
 jaz pa tebe sem zapustil,
 a pozabil ne.

Bratska tvoja pisma hranim
 od nekdanjih let,
 ko jih zopet čitam, čitam,
 vsa so nova spet.

Tvojo sliko zrem na steni
 tak si, kot si bil:
 Ali naj bi solzo sreče,
 ali tuge lil?

18.

Ne! Ni takó neutolažno
 po tebi moje žalje,
 saj niso toli neizmerne
 med nama te razdalje:

Ti z dušo svojo bivaš v Bogu,
 jaz z duhom sem pri Njem;
 ti sladko spavaš že v Gospodu,
 jaz v Njem živim in mrem.

19.

Slušaj, mojster kamnoseški,
 daj, izkleši kip nebeški —
 Mater Doloroso! Zraven
 stik mi vdolbi zveličaven:
 Pol srca so nam odvzeli,
 ko so tebe v jamo deli,
 naj nebo nas spet očetno
 združi, rane vse zaceli!

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE IN KONEC.)

29. Nazaj!

osežena je meja, katere ne morem več prestopiti. Torej prtljago lepo skupaj in nazaj proti domu. Pred odhodom sem obiskal še katoliško cerkev v ozki ulici Norra Smedjegatan (nedaleč od Gustav Adolfovega trga), potem pa rekel Stockholmu: „Z Bogom!“ Prepričan sem, da ga ne vidim nikdar več, kajti tak izlet se naredi navadno samo enkrat v življenju.

Brzovlak je odhajal po deseti uri dopoldne. Nesel nas je čez dva zaliva jezera Mälaren in naprej proti jugu. Sprejelo nas je marno obdelano polje, na katerem so orali kmetje s črnimi in belimi voli. Vmes se raztegujejo gozdi; hriba ni videti nikjer. Vse kmečke hiše so krvavo-rdeče poslikane. Nam se zdi taka barva kričeča, na južnem Švedskem pa je običajna.

Privozili smo do mesta Norrköping, ki je znano v vsej Skandinaviji po svojih predilnih in tkalnih tovarnah. Železnica se drži od tu naprej velike reke Motala. Nizko obrežje reke je zaraščeno z grmovjem, iznad katerega vzdigujejo breze svoja bela debela. Motala teče po široki strugi, semtertje moli kaka skala iz nje, sicer pa gre njena pot mimo travnikov, ki se izpreminjajo tuintam v močvirje.

Norrköpingu sledi mesto Linköping, nad katerim kraljuje izvanredno visok zvonik. Ondotno stolnico prištevajo najbolj veličastnim švedskim cerkvam. A niso je zgradili luterani, ki jo sedaj posedujejo. Cerkev sega v davno pretekla stoletja nazaj, kar kaže njen prvotni romanski in deloma zgod-

njegotski slog. Mesto se ponaša tudi z dragoceno knjižnico, a vendar je ta slava zelo dvomljive vrednosti. Večino knjig so pobrali Švedi ob času tridesetletne vojske po nemških samostanih ter jih prinesli domov. Zasluga gre le menihom, ki so knjige pridobili, pa so jih morali prepustiti sovražnikom.

Vso pot od Stockholma do južnih švedskih pokrajin se vrstijo manjša in večja jezera. Pri nas je posebnost, ako vidiš jezero, tukaj pa jih je povsod dovolj. Komaj izgine eno, že se prikaže drugo. Vmes je nekaj nerodovitnih planjav, kjer ne rase drugega kot vresje. Znano je, da se rabi vresje za steljo, tudi čebelarji ga imajo v posebni časti zaradi medu, ki ga daje njihovi živalici.

Ker smo imeli v vlaku restavracijski voz, nam ni bilo treba trpeti na daljni vožnji nikakega pomanjkanja. Ko se naveličaš sedeti v določenem prostoru, preseliš se lahko za nekaj časa v potujočo gostilno, v kateri je bogata založba jedi in pijače.

Tačas se ustavi vlak na veliki postaji Näs sjö, kjer se križajo železnice na več strani. Vzhodna proga drži v obmorski mesti Oskarshamm in Kalmar, zapadna proti jezeru Vettern in od tu v Göteborg, severna v Stockholm, naša pa proti jugu. Ako prav nas je nesel naglič kolikor mogoče hitro, vendar se je vlekla pot še jako dolgo skozi nepregledne planjave. Proti večeru smo dospeli v pokrajino Småland. Okolica je videti nerodovitna, kamenita, semtertje opaziš kako jezero. Tukaj je bil doma slavnoznan narodoslovec Linné, ki zasluži, da se ga spomnimo, ko se peljemo mimo njegove rojstne hiše.

Karol Linné se je rodil dne 23. maja 1707 v vasi Råshult na južnem Švedskem

kot sin ondotnega luteranskega župnika. Po dovršenih pripravljalnih šolah se je podal nadarjeni mladenič na vseučilišče v Lund, katero je zamenjal pozneje z univerzo v Upsali. Študiral je zdravilstvo ter po opravljenih izkušnjah vstopil kot zdravnik na švedskih ladjah. Pozneje postane vseučiliški profesor v Upsali, kjer se začne vedno bolj pečati z rastlinstvom. Ta veda se mu je tako priljubila, da je ni opustil več v svojem življenju. Vlada ga pošlje v severne švedske dežele, da naj bi preiskoval tamšnjo floro. Peš je hodil po samotnih krajih na Laponskem in pri tem mnogo trpel, toda ljubezen do botanike mu je pomagala voljno prenašati vse težave. Sad tega truda je bila knjiga „Flora Lapponica“, v kateri opisuje ondotno rastlinstvo. Dalje je izdal delo „Fundamenta botanicae“, kjer razlaga načela rastlinoslovja. Izšli sta tudi knjigi „Genera plantarum“, ki se bavi z rodovinami zelišč in „Species plantarum“, v kateri govori natančneje o posameznih vrstah zelišč. Njegova velika zasluga je, da je oral ledino na botaniškem vrtu in pripravil pot poznejšim raziskovalcem. Pripomogel je k napredku posebno s tem, da je dal vsaki cvetlici dvojno ime, ki jo označi, kateri rodovini pripada v obče, in kateri vrsti posebej (nomenclatura binaria). Vendar Linnéjeva botanika ni dandanes več v taki veljavi, kakor je bila nekdanj. Današnji strokovnjaki ne vpoštevajo edino le umetne razdelitve, temuč določujejo zelišča s stališča rastlinskega naravnega sorodstva. — Linné je umrl 10. januarja leta 1778. Pokopali so ga v stolni cerkvi v Upsali ter mu postavili lep pomnik. V Råshultu, njegovi rojstni vasi, priča visok obelisk o učenem rojaku. Prav tako so mu zgradili tudi v Stockholmu sijajen spomenik. O tem slavnem botaniku veljajo besede: „Deus creavit, Linneus ordinavit.“

Zapustivši nerodovitno provincijo Småland pridemo v najjužnejšo pokrajino Skåne. Pravijo jej žitnica švedske dežele. Tu se nahajata dve precej veliki mesti: Lund in Malmö,

Lund ima slavno preteklost. Ko je bil v oblasti Dancev, veljal je kot duhovsko središče kraljestva (metropolis Daniae). Bujno je poganjalo v njem cerkveno življenje. Ondotna stolnica je bila metropola vse Skandinavije, žal, da je vse skupaj posmodila reformacijska slana šestnajstega stoletja. Lund, poprej izmed najslavnejših severnih mest, šteje sedaj samo 16.000 prebivalcev. Da ni popolno propadel, zahvaliti se ima vseučilišču, ki se je ondi ustanovilo leta 1668.

Bolje se razvija Malmö, za Stockholmom in Göteborgom tretje največje mesto švedske države. Sezidano je poleg Sunda (morska ožina med Danskim in Švedskim) ob nasprotni strani Kodanja. Živahna trgovina, cvetoči obrt, dobro pristanišče in velik promet na morju so mu porok še lepše bodočnosti. Nekdaj nezatni Malmö je prišel vsled lova na slanike do blagostanja. V Sundu kar mrgoli te vrste rib, katere si je znalo izkoristiti ondotno ljudstvo v bogat dohodek. Tako je iz preproste ribiške naselbine nastalo sedanje mesto s svojimi 60.000 prebivalci.

30. Čez baltiško morje.

Malo pred polnočjo smo dospeli do skrajnega konca južne Švedske. Kraj imenuje Trelleborg. Zapustili smo vozove ter se podali k carinskemu uradu, kjer so se finančni stražniki seznanili z vsebino našega brašna. Potem se je bilo treba preseliti v parnik, ki je bil pripravljen za odhod. Na visokem svetilniku je gorela luč, sipajoča medle žarke po šumečem in v gosto temo zavitem Baltiškem morju. Vsekako smo stopali, ako ne plašljivo, pa vsaj ne brezskrbno čez mostič, ki veže suho zemljo s parobrodom. Podnevu in pri lepem vremenu bi bila taka vožnja kratkočasna, toda v trdi noči in ob močnem pljuskanju valov izročati se oceanu, ni posebno prijetno. Naj bo, kar hoče. Ne ostane drugega, nego prepustiti se varstvu božjemu ter skrbni kapitanovi in njegovih mornarjev.

Popotniki smo polegli po ozkih posteljah, ki so bile razvrščene ob stenah parnika. Ne-

kaj ležišč je stalo na tleh, nekaj jih je viselo pod stropom. Izbral sem si prvo nadstropje, da bi imel bolj zračno stanovanje. Postelj je bila prav dobra. Kako bi se dobro počivalo, ko bi plaval parnik mirneje! Lahnega guganja bi ne vpošteval, še lažje bi zaspal. A zibelka se zaganja močnejše semintja, ker zunaj buči in šumi brez prenehanja. Človek postane ob takem nepokoju nervozen, da ne more misliti na počitek.

Sosed mi je bil neki meščan iz Stralsunda. Seznanila sva se že poprej na poti iz Stockholma, zato sva si izbrala tudi na ladji isto stanico. On je počival v pritličnem ležišču, jaz pa, kakor omenjeno, v golobnjaku. Ko je vihar še prizanašal, sva govorila razne reči ter si slednjič voščila lahko noč. Toda ni bilo miru. Veter prihaja hujši ter buta s takšno silo v parobrod, da pokajo stene. S stropa viseča svetilka se zaganja tako daleč od ene strani na drugo, da se bo vsak čas prevrnila. Nihče ne more spati, večina vstaja, omahuje po tleh in se vprašuje, kaj bo. Posebno boječ je bil neki mlad človek z Ruskega. Pravil je, da so imeli tudi v Finskem zalivu, ko se je peljal iz Peterburga v Stockholm, viharo vožnjo, toda ta je še hujša. Prav te misli je bil moj tovariš iz Stralsunda. Vozil se je že večkrat po tej vodni poti in trdil, da omahuje danes ladja nenavadno močno. Ker pa on ni vstal, sem imel še jaz toliko poguma, da sem se pustil v ležišču zibati. Rekel je, da naj bomo brez skrbi, kajti če bi bil posebno hud vihar, vedeli bi bili pomorščaki že pri odhodu iz Trelleborga zanj in bi se ne bili podajali na morje.

„Kako to?“ ga vprašam.

„Zato, ker dobijo brzojavno naznanilo, kadar se je bati nevihte.“

„Odkod neki?“

„Od zapadne strani se jim da svarilo z Danskega, od severne strani pa s finskega obrežja in iz Botniškega zaliva.“

„Kaj pa, če pride vihar nenadoma?“

„Tudi to je mogoče, vendar se prigodi le redkokrat. Vremenski opazovavci so pa kolikortoliko izvedeni, da se je zanesti na njihove meteorološke izkušnje. Kadar se

opazujejo na morskih obrežjih Baltiškega morja take razlike glede temperature in vetrov, da je pričakovati v bližnjih urah nevihta, se brzojavi po vseh pristaniščih dotično poročilo. Ta naznanila so rešila že stotinam ljudi življenje. Ko še ni bilo observatorijev, so izgubile časih cele vasi vse moštvo, a sedaj ne gré nihče na ribji lov, če se izda od vremenske opazovalnice svarilo. Poprej so se podajali ribiči popoldne ali proti večeru na morje, ako nebo ni obetal nič hudega. Ponoči pa jih je hipoma zasačila nevihta in nobenega ni bilo več domov.“

„Zakaj ne ostajajo bližje obrežja, da bi se lažje rešili? In čemu hodijo po noči na lov in ne po dnevu?“

„Na obrežju bi se ne ujelo veliko. Več milj daleč se morajo peljati, da dobijo kaj prida. Lov je ugoden le ponoči. Takrat prijemajo ribe najraje za trnke in prihajajo trumoma v nastavljene mreže.“

Vihar je začel razsajati še huje. Čul se je vsakovrsten vrišč. Šumenje in pljuskanje bi se prenašalo prav lahko, saj se sliši tudi v lepem vremenu, toda vetrovi so se polotili z vso silo našega plavajočega stanovanja ter se zaganjali kot besni vanj. Odtod žvižganje, pokanje, škripanje, in ne vem še kakšne vrste ropot. Vse kaže, da se bije zunaj hud boj med prodirajočim parobrodom in med razburjenimi valovi. Sedaj sva vstala tudi midva.

Tovariš je šel na krov, da poizve, ali nam preti resna nevarnost. Jaz pa sem tačas sedel na klopico v kabini, položil poleg sebe svoje blago in premišljeval, ali me jutranje solnce še obsije na površju, ali ne več.

„Pogum!“ kliče moj znanec, vrnivši se nazaj. „Hudo je, toda bližnje nevarnosti ni.“

Tedaj se otresa na vse strani, ker se mu je zmočila obleka. Potem nadaljuje svojo poizvedbo:

„Kapitan je rekel, da naj se ne vznemirjamo brez potrebe. Parobrod nima nobene poškodbe, pomorščaki so na delu, skalovitega sveta nikjer ni, da bi zadeli vanj, in poleg tega je upanje, da se vihar kmalu poleže.“

Same tolažilne besede, ki vplivajo jako blagodejno in katerim človek ob času stiske kaj rad verjame.

Nismo se varali, da bo bolje. Parnik omahuje vedno manj, vrišč pojema, svetilka na stropu ne dela več tako velikih kolo-barov. Pozna se, da so se začele zapirati zatvornice, skozi katere so pihali razljučeni vetrovi. Poleg tega izginja tema in po pomirjeni vodni planjavi se razliva rožnata zarja. O pridi, pridi zlato jutro!

Glej v daljavi luč! Kaj pomenja? To je stolp-svetilnik pri Arkoni. Še nekaj četrtink ure, pa dospemo do severnega konca otoka Rujana (Rügen). Potem smo na suhem, na trdi zemlji, kjer se ni treba bati viharjev.

Ladja se približa Arkoni, a se ne ustavi v ondotni luki, temuč plove ob vzhodni strani dalje. Obrežje je deloma strmo ter sestoji iz belega skalovja, toda skalovje ni apnenec, ampak kreda. Tukaj so celi griči, ki niso drugega, nego kupi belega, mehkega blaga, same krede. Kmalu se prikaže pristanišče Zasnica. Bilo je med četrto in peto uro zjutraj, ko smo se pripeljali tje. Parnik krene v varno zavetje, mi pa stopimo z veseljem na obrežje.

Otok Rügen je sedaj pruska last. Nekdaj so ga posedovali Slovani in mu rekli Rujana. Pri Arkoni je še ohranjeno visoko zidovje, s katerim so se Slovani zavarovali zoper sovražnike. Tudi se kaže kraj, kjer je stal tempelj, posvečen bogu Svantovidu. V lopi cerkve Altenkirchen je vzdana kamenita soha, o kateri pravijo, da predstavlja omejenega malika. Otok ima na vseh straneh polno zalivov, da je vsled tega razdeljen v več ozkih polotokov. Svet je dobro obdelan ter zaraščen na mnogih krajih z bukovim drevjem. Na otoku je več železnic. Ko čitaš imena posameznih naselbin, spoznaš kmalu, kdo je bil tukaj prvotni gospodar. Večina imen se končuje na-ic: Kubic, Melnic, Muhlic, Našvic, Starvic, Zasnic itd. Nekatera imajo končnico ov: Carov, Dacov, Grosov, Markov, Polhov, Svantov. Zoper druga imajo prives in: Besin, Bobin, Rambin, Rapin, Selin.

31. Na Pomorskem.

Tako primitivne železnice še nisem videl, kakor je na otoku Rügen. Kdo bi mislil, da dobi kaj takega pri Prusih, pri narodu, ki se vedno baha s svojo nadvlado! Poleg proge je le malokatera čuvajnica, gotovo zato, da so manjši stroški. Vlak sam nadomestuje čuvaja s tem, da ima obešen ob sprednji strani stroja močen zvonec, ki poje venomer. Vsak ga sliši in se lahko ogne prihajajoči nevarnosti.

Popotni tovariš iz Stralsunda mi je pokazal neki grič ter dejal, da je to hunski grob. Če je to grobišče, gotovo ni hunsko, ampak slovansko, kjer spe v zadnjem počitku naši pradedje. Sedanji Nemci torej o stari zgodovini te zemlje ne vedo mnogo. Zato sem se razgledoval sam po okolici, skozi katero smo hiteli ter si jo tolmačil po svoje. Oddaleč opazim na mali višini precej hiš, iznad katerih moli zvonik svoj vrh visoko v zrak. To je mestece Bergen, glavna postojanka na otoku. Slovani so jo imenovali Breg, Nemec je naredil iz nje Bergen. Nad njo se vzdiguje še višji grič, kjer je bila svoj čas trdnjava. Na ostankih podrtij so postavili stolp, raz katerega se baje vidi ves otok, kakor je dolg in širok.

Kmalu smo dospeli iz Zasnice do morske ožine Strela Sund. Kam sedaj z vlakom? Kakor igraje so ga zapeljali z nami vred na ladjo in šlo je vse skupaj na onstransko obrežje. Ta morska vožnja je zaradi krasnega vidika na mesto Stralsund jako lepa, škoda, ker traja samo pol ure! Ko smo bili na suhem, je zdrčal vlak z ladje ter nas nesel ob mestni periferiji na kolodvor.

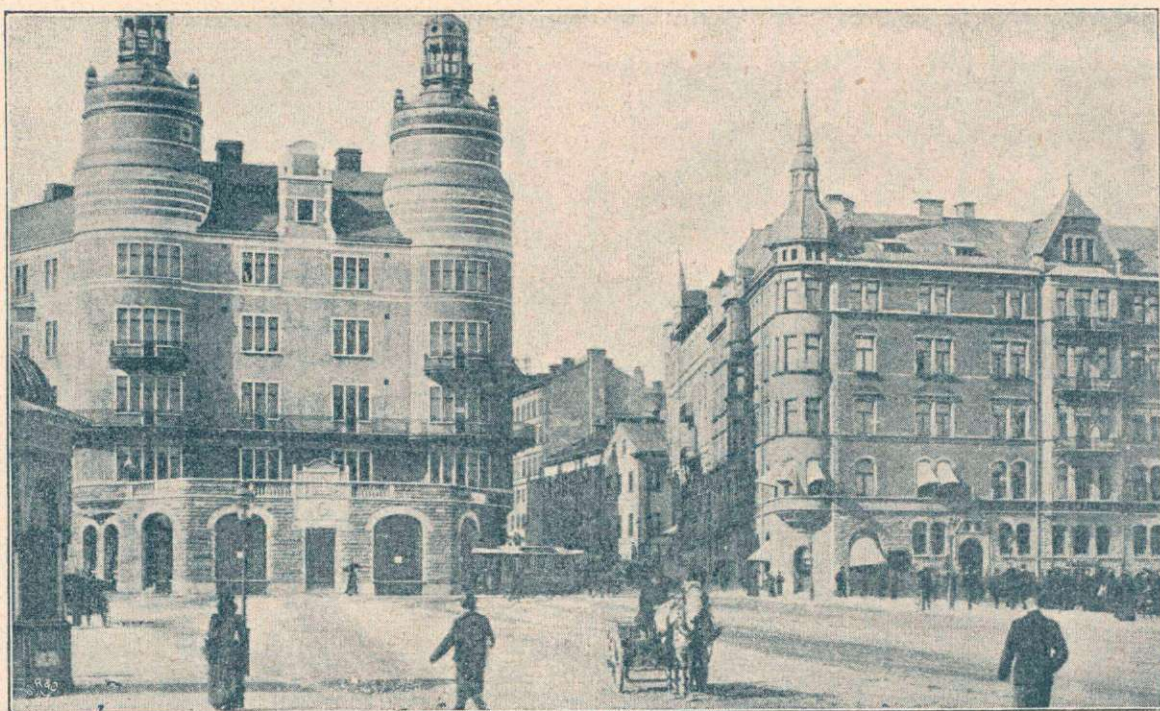
V Stralsundu sem se mudil dve uri. Tačas je bilo mogoče ogledati mesto vsaj površno. Okoli in okoli je obdano z morjem ter zvezano po treh jezovih s kontinentom. Nekdaj je bilo utrjeno, v novejšem času so utrdbe podrli in na njihovem prostoru napravili košate nasade. Glasoviti vojskovodja Waldstein je oblegal močno zavarovani Stralsund ob času tridesetletne vojske ter prisegel, da ga mora vzeti, „naj bi bil tudi

z verigami k nebesom priklenjen.“ Izgubil je osemnajst tisoč vojakov, a kljub temu ga ni dobil v svojo oblast. Ostal je Švedom in pripadel leta 1815 pruski državi.

Da dobim več časa, peljem se s kolo-dvora z električno železnico na glavni trg, kjer je častitljiva mestna hiša svetovalnica, stara zgradba iz trinajstega stoletja. Poleg nje stoji ne dosti manj stara cerkev sv. Nikolaja. Še bolj znamenita je iz opeke sezidana Marijina cerkev, ki krasi s svojo mo-gočno vnanjostjo vse mesto. Prištevajo se najlepšim gotskim stavbam severne Nemčije. Visoko poslopje sestoji iz treh podolgovatih

vino, zato sva ostala tovariša za nekaj ur. Vprašam ga to in ono o ruskih razmerah. Kmalu uvidim, da jako varčuje z govorjenjem. Sklepal sem iz tega, da mi ne zaupa. Bržkone je izmed onih političnih ljudi, ki smatrajo vsakega človeka za ovaduha. Morda ima prav!

Nadaljna vožnja gre v obližju Baltiškega morja, vendar smo toliko oddaljeni od njega, da ga ne vidimo. Pokrajina je brez naravne lepote, enakolična, ravna. V mestu Greifswald je bila nekoliko daljša pomuda. Stopim iz voza ter grem parkrat gori in doli. Tu vidim, da so v vlaku tudi vozovi četr-

PALAČA NOBLOVEGA INSTITUTA V STOKHOLMU.

ladij, iz povprečne ladje in iz mnogo kapel. Sploh ima Stralsund še nekaj drugih cerkva, vse iz stare gotске dōbe. Źal, da so v rokah luteranov, ki s svojimi templji ne vedo česa početi. Ob delavnikih so jim čisto prazni, kvečjemu ako stopi vanje noga radovednega tujca, občudujočega stavbensko umetnost srednjega veka. Ohranjenih je tudi nekaj hiš, ki kažejo s svojimi vznesenimi pročelji starinski značaj mesta.

Počasi sem stopal skozi dolg drevored, imenovan Frankenwallstrasse, proti kolo-dvoru. Tukaj sem se seznanil z nekim ruskim Poljakom. Vračal se je v svojo domo-

ttega razreda. V njih je po sredi velik prazen prostor in le ob straneh stoji nekaj klopi, da popotniki lahko sedejo. Četrtni razred je za priprosto ljudstvo prav pametna naprava. Treba je samo malo potrpljenja, pa se pride prav tako hitro in kar je glavna reč, precej ceneje naprej, kakor v ostalih razredih. Nedavno se je baje železniški minister peljal po tej progi v četrtem razredu. Oblečen je bil seveda manj elegantno, da ni vzbujal kakega suma s svojo vnanjostjo. Nihče ga ni spoznal, a minister je potoma videl in izvedel marsikaj, kar je dobro vedeti visokim dostojanstvenikom.

32. Skozi Poljsko v Vratislavo.

Peljal sem se po nepregledni ravnini, ki je bila nekdanj poljska last, a je sedaj v trdi roki Prusije. Uboge Poljake so razdelili enako plenu trem mogočnim državam. Nekaj jih je dobila Avstrija, nekaj Ruska in nemajhen del je pripadel oholim Nemcem. Poslednji ne želijo ničesar bolj, kakor da pripravijo ta narod ob njegov domovinski ponos. Ponemčujejo ga na vse načine ter rabijo celo nasilna sredstva, da bi ga odtujili, a vse kaže, da je trud zaman. Kako? Narod, ki ima mnogo bolj slavno zgodovino kakor njegov sedanji gospodar, naj bi pozabil svoje častno pokolenje ter se izgubil v naročju Germanije? Ne, nikdar! Ako se že pokori Nemcu, pokori se mu kot pruski Poljak, a nikoli ne bo postal poljski Prus. Kljub zatiranju se Poljaki vztrajno drže starih tradicij in vprav preganjanje jih dela še bolj čile. Odtod njihovo sedanje geslo: „Če smo Poljaki, nočemo biti samo na pol, ampak popolni.“ V Berolinu so že mnogokrat videli, da prehud jesih vje samega sebe. Država, ki pravi, da je prva v Nemčiji in da je Nemčija prva na svetu, se je prepričala, da je glede germanizacije njen trud zastonj. Hujšega sovražnika poljske narodnosti menda ne bo več, kakor je bil Bismark. Glasoviti mož je očitno rekel, da obljube, ki jih je kralj Friderik Viljem IV. (1840 — 1861) dal Poljakom, niso vredne piškavega oreha. In kaj jim je kralj obljubil? Nič drugega kakor pravico, ki jim itak gre po božji in človeški postavi. Ko so se mu ob nastopu vlade klanjali podložniki, je vzdignil desnico proti nebu ter govoril glasno, da ga je vsak lahko razumel: „Vpričo Boga in v navzočnosti vseh zbranih obljubujem, da hočem vladati kot pravičen in usmiljen knez. Ne bom se oziral na osebe, ampak na resnico in pravico. Vse svoje podložne želim objeti z enako ljubeznijo. Oči mi bodo odprte pri vsaki potrebi, zaprte pa, kadar bo zahtevala pravičnost.“ Kar je govoril Friderik Viljem v onem slovesnem trenutku vobče in kar je še posebej obljubil Poljakom, to seveda

ni bilo po volji velikemu tiranu Bismarku. Toda kakor je Bismark kapituliral v boju zoper katoličane, tako je bil tudi njegov napor zoper Poljake brezuspešen.

Vse je migljalo v lučicah, ko smo se pripeljali v središče pruske Šlezije. Bližala se je deseta večerna ura ter ni ostalo drugega, nego poiskati prenočišča. Svojega popotnega tovariša vprašam, kje bi se dobil pripraven hôtel. Vratislava mu je bila namreč nekoliko znana, ker je bil že poprej enkrat tukaj.

Vse je bilo mirno, ko sem stopal zjutraj po dolgi, ravni ulici Taschenstraße. Prišel sem do globokega, z vodo napolnjenega okopa, ki obdaja notranje mesto. Na sredi vode so lesene hišice, v katerih prebivajo labudi, gosi in race, pri obrežju pa so privezani čolni. Nad okopom se vzdiguje zaraščen grič, venčan z visokim razglednim stolpom. Pravijo mu „Liebighöhe“. Pot me pripelje do mestnih nasadov ter vodi dalje proti Lesingovemu mostu, pod katerim teče Odra.

Dospevši na ono stran reke ugledam katoliško nadškofijsko cerkev. Zgradbi se pozna, da stoji že več stoletij. Nad glavnim vhom stražita dva stolpa, ki se ponašata sicer z visokim zidom, toda imata čisto kratki piramidalni pokrivali. Ob straneh svetišča sta prizidana dva druga stolpa, ki pa segata samo do višine cerkvene strehe. Sedaj nameravajo dograditi še ta dva, da bosta enako visoka s svojima tovarišema ob glavnem vhodu. Ko dobijo vsi štirje primerno nadstrešje, imela bo stolnica velikansko vnanjost. Njena notranjščina sestoji iz treh gotskih ladij. Ob evangeljski in listni ladji se vrstijo kapele, v katerih opaziš nekaj starih pomnikov. Postavljeni so v spomin umrlim tukajšnjim škofom. V soseščini stolnice je več cerkvenih poslopij, med njimi nadškofijska palača, bogoslovsko in deško semenišče ter nekaj drugih katoliških zavodov. Dalje opaziš v obližju še par cerkva, da lahko imenuješ ta okraj eminentno katoliški oddelek Vratislave. Med mestnimi prebivalci se jih prišteva namreč več kot polovica luteranski veri.

Ne daleč od nadškofijske stolnice je na sredi Odre prostoren otok. Ker je pozidan z raznimi poslopji, skoro ne veš, da si na otoku. Reka se cepi tukaj v dva oddelka ter se združuje šele ob koncu mesta v eno strugo. Vsled tega so z vodo obdane ulice po mostovih zvezane z ostalim mestom.

Ko si prišel z otoka, nahajaš se v središču Vratislave. Tu te zanimajo stari gotski templji, ki so mestu v večji kras kakor njegove moderne palače. Med častitimi stari nami je najvažnejša cerkev sv. Elizabete, segajoča s svojim zidovjem tja v trinajsto stoletje.

Nekaj korakov dalje je obširen čveterooglat trg, kateremu pravijo „Ring“. Vsaka njegovih strani ima drugačno ime. Glavna posebnost je na sredi trga stoječa mestna hiša, stara gotska stavba iz štirinajstega stoletja. Po pravici jo prištevajo najbolj znamenitim poslopjem Vratislavskim. Vnanjeste so okrašene z raznovrstno gotsko ornamentiko, nad pročeljem se vzdigujejo vitki stolpiči, vse pa nadkriluje glavni stolp, moléč visoko v ozračje. Pred velikimi vrati opaziš kapelici podobno hišico, vrh katere je kamenit rabelj, ki drži meč v roki. Kip te spominja sodne pravice preteklih časov.

Nemci težko pripoznavajo, da je postavil sijajno mestno hišo cesar Karol IV. (1347 do 1378). Tudi to zamolčujejo radi, da se je nekaj zgodovinsko važnih stavb sezidalo takrat, ko je bila Vratislava poljska lastnina. Pozneje je prišlo mesto v oblast češkega vladarja Karola IV., ki je okrasil tudi Vratislavo z marsikako lepo zgradbo, ki priča še dandanes, kako je pospeševal kralj kiparsko in stavbarsko umetnost. Ni čuda, saj je bil najbolj omikani vladar svojega časa. Prav zato je skrbel na vso moč za duševno omiko naroda.

Ko so se začele ulice polniti z ljudmi, sem prišel že nazaj v Kaiserhof. Na ta način se je bilo mogoče izogniti vrvenju, ki vlada čez dan v takih mestih. Kadar so ceste napolnjene z ljudstvom in z vsakovrstnimi vozovi, hoja ni samo težavna, temuč tudi zamudna in celo nevarna. S čakanjem, s pre-

rivanjem in z umikovanjem izgubljaš čas, ki je itak pičlo odmerjen. Vsled vedne opreznosti postaneš lahko tudi nervozen, ako se le kolikaj nagibaš k tej običajni bolezni sedanjega časa. Seveda so vozniki previdni, ker so pod strogim policijskim nadzorstvom, toda kljub pazljivosti se primeri večkrat kaka nezgoda. Najbolj predrzni so kolesarji, ki švigajo s svojimi biciklji kot mušice semintja ter morajo imeti jako krepke živce, da si upajo mimo toliko ljudi in vozov dirjati iz ulic v ulice. Če se kateremu zgodi kaj neljubega, bi skoro dejal: Habeat sibi. Zakaj pa se podaja v očividno nevarnost! A z neko vrsto vozačev sem imel sočutje, z vladarji električne železnice. Če se vstopiš ob sprednji konec tramvaja ter opazuješ krmilca pri njegovem delu, spoznal boš, da so ti vozniki usmiljenja vredni ljudje in pravcati sužnji svojega poklica. Niti sekunde ne smejo prezreti, kajti vsak hip jim lahko pride na proti voz ali človek. Vedno je treba zvoniti, zavirati in ustavljati, da se odvrne nesreča. Jaz bi bil že od samega zvonjenja ves top ter bi se lepo zahvalil za tako službo. Koliko trpijo še posebej oči zaradi prahu in močnega solnčnega odsvita! Zato nosijo ti reveži temna očala, da si nekoliko obvarujejo pogled.

Čakajoč na vratislavskem kolodvoru vlaka, ki gre proti Dunaju, sem videl med drugimi popotniki tudi neko *d i j a k o n i s o*. Spremila je dve znanki ter imela pri poslovu še mnogo govoriti z njima. Ne vem, kakošnemu redu se prištevajo luteranske dijakonise, menda nobenemu, saj je Luter odpravil samostansko življenje. Nekaj sličnega je pa vendar ostalo protestantizmu, ker se po večjih mestih nahajajo zavodi, katerim pravijo „Diakonissenanstalt.“ V njih se vzgajajo mlada dekleta za bolniške postrežnice ali sploh za kaj takega, kar je v zvezi s krščansko ljubeznijo. Poznajo se te ženske po črnem krilu, po kratki črni ogrinjalki in po belem robcu na glavi. Da je med njimi in med katoliškimi usmiljenkami velik razloček, ni treba dostavljati. Znano je, da luteranska vera ne pripoznava one popolnosti, ki izvira iz prosto-

voljnega izpolnovanja takozvanih evangeljskih svetov. Katoliške redovnice imajo klavzuro, ali če je nimajo, hodijo po dve in dve skupaj ter jim je že po vnanjem vedenju poznati, da nimajo ničesar opraviti s svetom. Dija-konisa pa hodi prosto okoli, gre sama, ka-mor hoče in se obnaša tako, kakor vsaka druga ženska. Ta, o kateri govorim, ni imela razen črne obleke ničesar na sebi, kar bi jo ločilo od lahkoživih gospic. Vse vedenje je kazalo posvetnost ter neko nasprotje z re-dovniško prikrojeno obleko. Lepi rdeče-lični mladenki je nedostajalo samozatajevanja, tiste lastnosti, v kateri se vadijo naše re-dovnice.

33. Srečna vrnitev.

Pot gre proti koncu. Res, da sem še daleč od doma, kajti pruska Šlezija in kranjska dežela slučajno nista sosedi. Toda dandanes se taka daljava ne vpošteva več.

Proti koncu pa gre tudi denar. Tukaj se ga iznebiš nekaj, tam nekaj in polagoma se naredi zevajoča vrzel v blagajni. A pomisli, da je denar naš najboljši služabnik. Vse, kar-koli bi zahtevali, dosežemo z njim. Nespa-metno bi torej bilo, ako bi nam gospodaril tako zvest privrženec. Milovanja vreden vsak, kdor se mu klanja, kdor se preveč boji zanj ter ga skrbno zaklepa. Sredstvo postane na-men, ker se zamenja pomen obeh pojmov. Tisti, ki bi moral gospodariti, hlapčuje, oni pa, ki bi moral hlapčevati, gospodari. Res narobe svet!

Od Vratislave dalje se drži železnica reke Odre. Pozna se, da dela voda ob času de-ževja škodo po njivah in travnikih. Peljemo se mimo več poljskih mest, katerim so Nemci bolj ali manj izpremenili imena. Le Ratibor se jim še ustavlja, temu so pustili pristno slovansko korenino. Polagoma se začne ka-zati nekaj gričev. Na enem se sveti bela cer-kev. Poljaki zahajajo radi tja gori častit sveto Ano. Od glavne železniške proge se cepijo postranske železnice na desno in levo. Vedno več opaziš tovarn, iznad katerih se vzdigu-jejo visoki dimniki. Tod okoli mora biti zelo razvita obrtnija.

No — sedaj smo prišli čez mejo. V Odrovu (Oderberg) zapustimo pruske vozove ter se preselimo v avstrijske. Potem hitimo skozi rodovitne moravske pokrajine dalje in dalje proti Nižjemu Avstrijskemu. Glej, že se kaže častito znamenje Dunaja, stolp sv. Štefana.

Nastanil sem se pri „zlati raci“ v sredini mesta ter pohajal skoro dva dni semintja. Dunaj se lahko meri z drugimi prestolnimi mesti Evrope. Tako krasnih trgov in tako okusno razvrščenih, kakor so na primer v okolici cesarskega gradu, drugod ne najdeš veliko. Zato ima Dunajčan popolno prav, ako trdi: „Es gibt nur ein Wien.“

Stopil sem skozi mogočna vrata, ki pe-ljejo proti cesarskemu dvorcu. Tu se odpre obsežen prostor, okrašen z nasadi. Grem bližje ter obstanem pred sijajnim spomin-kom, ki predstavlja junaka na konju. V rokah drži zastavo, dvignjeno visoko v zrak. Nad-vojvoda Karol je to, zmagovalec pri Aspernu.

„Kajne, kakšen umotvor! Dandanes bi se težko našel umetnik, ki bi izvršil kaj ta-kega. To je Fernkornovo delo. Spominek je dal narediti naš milostljivi cesar Frančišek Josip.“

Obrnem se okoli, da pogledam človeka, ki je govoril te besede. Ponižno se odkrije ter mi pokaže knjižico, katere nisem hotel pogledati. V njej se baje čita, da ima njen posestnik pravico, tujce spremljevati po Du-naju ter jim razkazovati mestne znamenitosti.

Mož, ki se mi je ponujal za kažipota, je utegnil imeti kakih štirideset let. Iz velikih kalnih oči in z bledega obraza se je bralo pomanjkanje. Prav tako ga je izdajala zara-ščena neurejena brada, da že dalj časa ni rabil frizerja. Najbolj značilen pa je bil nos, kažoč, da imam žida pred seboj.

„Naša vojska je že omahovala pri Aspernu“, nadaljuje v svoji razlagi. „Tedaj je zagrabil nadvojvoda Karol zastavo Zachovega polka ter peljal z njo v roki armado zoper Napo-leona. Pogumno so se zagnali Avstrijci proti sovražnim četam ter si priborili slavno zmago nad Francozi. To je bilo 22. maja 1809.“

Razlagovalec je znal jako dobro svojo lekcijo, ker gotovo jaz nisem bil prvi, ki mu jo je predaval. A niti za trenotek nisem dvomil, da bi se vdal vsiljevalcu. Ni boljšega sredstva, nego molčanje. Z njim se najlažje izogneš nadležnežu.

„Ako drago“, govori jud dalje, „ogledate si lahko zastavo Zachovega polka, prav tisto, ki jo je imel v roki nadvojvoda Karol v vojski pri Aspernu. Hrani se v vojaškem muzeju, ki ga lahko obiščete v mojem spremstvu. Saj zahtevam le malenkost, ako me vzamete za tolmača.“

nekaj mi bo vendar pokazal, kar bi moral jaz dalj časa iskati.

Med najinim pogovorom je zasvirala godba na cesarskem dvorišču. Kažipot pove, da svira vsak dan ob eni uri popoldne, samo ob nedeljah ne. Ko prideva na dvorišče, katero oklepajo ob vseh štirih straneh visoka poslopja, zbrana je bila ondi precejšnja množica ljudstva. Ker se nahaja tukaj glavna straža, stali so vojaki v dveh vrstah s puškami v roki, godba pa je igrala po dokončani cesarski pesmi še nekaj drugih točk v splošno zabavo. Imenitnejši Dunajčanje

KAP ARKONA S STARIM VENDSKIM OBKOPOM.

Žid je pripovedoval naprej in naprej ter — našteval s svojim namazanim jezikom dunajske znamenitosti. Trdni sklep, da se nočem meniti s tujcem, mi začne polagoma omahovati in se slednjič popolno omaje.

„Koliko zahtevate za tri ure?“ ga vprašam.

„Samo en goldinar, gospod, in skromno kosilce na vrh. Ni veliko, kajne, pa sem popolno zadovoljen. Ne živim v obilnosti; sproti zaslužim, česar potrebujem.“

Naj bo, sem si mislil. Revež se mi smili, morebiti danes še ni pokusil gorkega. In

se menda ne mešajo med to ljudsko množico, zato so bili med navzočimi le ljudje nižjih stanov. Takoj mi pride na misel, da naj v gneči dobro zavarujem svojo denarnico. Žepni tat bi sicer ne bil dobil veliko, ker se mi je drobiž nagibal proti koncu, a toliko vendar, da bi bil on zadovoljen, jaz pa žalosten.

Dvorišče, kjer smo stali, se imenuje Francev trg. Sredi trga opaziš namreč na visokem podstavku kip cesarja Franca I. († 1835). Cesar je opravljen v dolgi obleki, eno roko ima iztegnjeno, v drugi drži žezlo.

Ob vznožju pomnika se čitajo besede, ki jih je Franc zapisal v svoj testament: „Amorem meum populus meis.“ Lepi, v marmor zarisani izrek naj se pa ohrani v daljna stoletja.

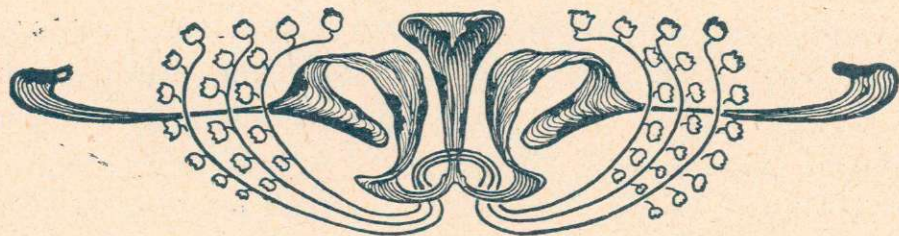
Ne bom pripovedoval, kod sva hodila s tolmačem tisto popoldne, in kaj mi je vse pokazal. Peljala sva se celo v cesarski grad Schönbrunn, kjer sva se izprehajala pod mogočnimi kostanji ter ogledala ondodni zverinjak. Moj spremljevalec se ni dosti zanimal za reči, katere je že velikokrat videl. Toliko bolj pa je bil vesel, ko je prišel čas izgovorjenega kosilca. Opozori me, da vé v mestnem središču za dobro gostilno, ki sicer nima imenitnega naslova, a se dobi v njej za zmerno ceno izborna jed in pijača. Odvrnem mu, da rad verjamem, ker sem se že tudi sam prepričal, da časih v preprosti hiši bolje postrežejo gostu, nego v slavnem hotelu. Vendar opomnim, da bi šel raje v klet mestne svetovalnice. Stopila sva torej mimo državnozbornske palače ter prišla pred sijajno magistratno poslopje. Iz pritličnih prostorov peljejo stopnjice pod zemljo, kjer se odpre pred nama velika razsvetljena dvorana. Tu je pozabil židek za nekaj časa skrbi svojega ne baš veselega zemeljskega potovanja.

Kaj hočem še poročati? Menda je dovolj. Drugo jutro sem se poslovil pri „zlati raci“ ter se odpeljal na zapadni kolodvor. Bila je nedelja. Mnogo Dunajčanov je čakalo vlaka, ki jih odpelje iz krasne cesarske prestolnice na kmete. Hvalili so vreme in ugibali, ali ostane ves dan tako lepo. Večina med njimi je bila turistovsko opravljena, tudi gospice

so imele nahrbtnike in kriva peresa za klobukom. Nekateri so študirali zemljevide ter delali načrte, drugi so brali časopise. Premišljeval sem, kam je družba namenjena. Pridemo v St. Pölten, a prav malo jih je izstopilo. Pridemo v Melk, kjer se vzdigujeta dvostolpna cerkev in benediktinski samostan nad Dunavom, pa tudi tukaj se nočejo izprazniti vozovi. Pridemo v Amstetten, kjer gre glavna železniška proga proti Lincu, toda vsa družba, vsaj tista, med katero sem bil jaz, se pelje z menoj proti Gorenjemu Štajerskemu. Kosilo so si dali prinesiti kar v voz ter so lepo v miru zauživali božje darove tačas, ko je pihal vlak skozi ozko sotesko reke Anize. Šele v Admontu je bil konec njihove vožnje. Od tu so se pogumnejši namenili na gore, manj pogumni pa so rekli, da se bode raje izprehajali po nižji božji naravi ter z ravnine gledali lepe vršace okoli Admonta.

Ako si na tujem, čakaš že težko, da prideš kaj kmalu domu. Daljne dežele, naj so še tako lepe, se ti ne morejo priljubiti, da bi pozabil domačije. Tudi jaz sem se vračal z željo, da bi prejkoprej ugledal naše planine. Kolesa so se vrtila, kakor bi imela peroti ter me srečno prinesla pod domači krov.

V kratkem času sem prepotoval veliko daljavo, kajti dandanes je preračunjeno vse na naglico. Podnevi in ponoči nikdar in nikjer pokoja. Kaj bi bilo, ako bi še mati zemlja posnemala zgled svojih brzoživečih otrok? Kaj, če bi se začela tudi ona hitreje pomikati v svojih tečajih? Da, tedaj bi se dosegel vrhunec napredka. Žal, da bi bilo v tem slučaju vsega konec.

IVAN PODLESNIK :

TELOVADBA IN ŠPORTI.

omudimo se še nekaj časa v telovadnici, kjer pripravljajo pravkar telovadci orodje za orodno telovadbo. Tu so razdeljni telovadci v vrste po zmožnostih in močeh. Voditelji vrst so predtelovadci. Priprave se vrše pod spretnimi rokami urno, brez hrupa in zmešnjav. Tu vidimo vrsto, ki pripravlja drog, druga dviguje bradljo, tretja postavlja orodje za skok v višino, ona zopet konja na šir, druga konja na vzdolž; tam stoji vrsta pri pripravi za plezanje, ona pri krogih, tam ona pri lestvah i. t. d. V kratkem času so priprave končane in vrste prično na povelje načelnikovo vse obenem telovaditi. Predtelovadec vsake vrste izvede prvi vajo na orodju, na katerem telovadi vrsta. Za njim se vrste drugi telovadci v vzornem redu. Množino vaj, kolednih in teznih, vidimo izvajati na drogu in bradlji: vzklopi, naupore, premahi, spadi, prevleke, vzmeti, vese, premiki, velevzmiki, podmeti i. dr. se združujejo v elegantne vaje, katere izvaja telovadec za telovadcem, ta z manjšo, oni z večjo eleganco in pravilnostjo. Pestra slika je to. Njen celotni vtisk pomnožuje vzorni red, paznost in mladostna živahnost telovadcev. Na bradlji občudujemo fine naskoke, elegantne uleke, vzlake, potake, pravilne prednože, živahne odsune, hipne stoje, vese, vzpore i. t. d. Vrsta na konju izvaja elegantna kola s finimi obrati, pravilne naskoke in odskoke, premahe i. dr. Pri vrsti, ki telovadi na plezalnem orodju občudujemo naglost mladih plezalcev; pri vrsti, ki skače v visočino nam ugaja elegantni skok — tako da ima vsako orodje svojo zanimivost in svoje prednosti. Če pa se spustimo v podrobnosti posamnih vaj, če zasledujemo fine niti, ki vežejo vaje na

(DALJE).

posamnih orodjih v celoten, harmoničen sistem, potem šele spoznamo veliko silo, ki tiči v telovadnem sistemu in ki nudi vsakemu telovadcu poseben užitek in korist njegovemu telesu.

Prememba.

Telovadci menjavajo orodja. Vrste se menjajo od enega orodja k drugemu. Telovadce, katerih izvajanja na drogu smo poprej občudovali, vidimo sedaj telovaditi na konju in vrsta, ki je telovadila prej na konju, stoji sedaj pri drogu, pripravljena k vajam na tem orodju. Tako se menjavajo vrste, da pokažejo telovadci svojo spretnost in izurjenost na raznih orodjih.

Novo povelje. Vrste začno zopet telovaditi. Vse hkrati. Občudujemo eneržijo načelnikovo, ki vodi z imponujočo mirnostjo ves ogromni aparat. Njegovo bistro oko opazi vsako nepravilnost in se razveseli nad vsakim dokazom moči in spretnosti svojih vojakov - telovadcev. Taki javni nastopi so merilo za disciplino, spretnost, vztrajnost, moč in eleganco telovadcev. Samo kratki manevri so taki nastopi po delu in naporih v telovadnici prebitih večerov, kjer je treba učiti, hrabriti, popravljati in vzgajati vsakega telovadca posebej, ako se hoče, da odneso gledalci javnih nastopov harmoničen, trajen in navdušujoč vtisk. Telovadcem so javni nastopi samo preizkušnja, in zadovoljnost in hvala občinstva samo priznanja njih delu in vzpodbuda za naprej. Pravo delo telovadca in voditelja je le v rednih telovadnih urah, kjer se vzgaja mladost od najnižjega do najvišjega; kjer se meri in množi moč, budi vztrajnost, vzbuja samozavest in pogum, rodeva čut za disciplino, krepi telo, razveseljuje srce, preženo skrbi in kamor prihaja veselje. V rednih telovadnih urah se zdru-

žujejo vsi različni značaji telovadcev na eni poti v ogromno moč, ki sledi velikemu cilju dovršenosti, telesne in duševne popolnosti, jakosti, lepote, enakosti, bratstva . . . V telovadnici smo si enaki. Isti cilj je moj kot tvoj. Hoče se mi moči, zdravja, veselja, kakor tebi. Vsi gremo po isti poti in če nas kdo prehit, smo si gotovi, da se vrne in pomaga nam zostalim. Lepo je to in treba je, da prenesemo te naše cilje iz telovadnice v življenje. Tudi tu si bodimo enaki v stremljenju za lepim, plemenitim, dobrim. Tudi v življenju si bodimo bratje in pomagajmo drug drugemu, da lažje dosežemo veliki cilj človeštva. Kot potrebujemo v telovadnici vztrajnosti in dela, da se povzpemo iz nižje vrste v višjo, tako se zavedajmo tudi pri vsakem našem delu v življenju, da je vztrajnost moč, ki vodi velika dela do velikih ciljev. Za vse to pa je tudi neobhodno potrebno, da ne telovadimo samo s telesom, temveč, da je tudi naš duh vedno vzprejemljiv za vse kar je lepo in dobro in da niso naša srca samo zakladi poguma, ampak tudi zakladnice plemenitosti in prave bratske ljubezni.

Za telovadbo na orodju vidimo telovadce pripravljati se za skupinske vaje, ki se izvajajo lahko na orodjih ali brez orodja. Skupinske vaje so momentane efektne slike spretnih telovadcev, ki jih sestavljajo različne skupine zelo hitro. Te vrste vaj nimajo posebne prednosti in je njih učinek na gledalce odvisen največ od hitrosti sestave in okusa sestavljalca skupin. Nekatere so zelo slikovite in efektne.

Večjega pomena so borilne vaje, katerim gotovo prednjači elegantni boks, mečevanje in vaje v metanju. Zlasti v boksu, katerega imenujemo lahko višek prostih vaj, se pokaže vsa spretnost, moč in eleganca telovadca. Te vaje so zelo naporne, a slikovite kot balet.

* * *

Telovadba, pri kateri smo se mudili dosedaj, sloni na Tyrševem telovadnem sistemu. Različni so vzroki, ki vodijo mladino v telovadnico. Temu se hoče moči, onemu zdravja,

tretjemu zabave; četrti prihaja v telovadnico samo iz ljubezni do telovadbe i. t. d. Naj so ti vzroki še tako različni, eno je gotovo: vsak redni in vztrajni telovadec odnese gotovo poleg telesnih koristi tudi mnogo duševnega užitka in razvedrila. Vidimo pa prihajati v telovadnico tudi odrasle može in mladeniče. To je prav, to je dobro, kajti ne samo mladini, temveč tudi odraslim je telovadba potrebna v okrepitev telesnih moči in v odvrnenje različnih bolezni, kar posebno povdarjajo zdravniki.

Mladina ima tudi v šolah svojo šolsko telovadbo, ki pa je preomejena; odmerjena ji je le pičla ura na teden, urejena je premalo sistematično in kar se posebno pogoša pri šolski telovadbi, je, da ni individualizirana. Vaje v šolskih telovadnicah se izvajajo preshematično. Tu bi morali govoriti šolski zdravniki, katerih nastavljanje po naših šolah je živa potreba!

Govoriti bi bilo treba še o eni telovadni panogi namreč o zdravstveni telovadbi. Vsake telovadbe namen je, da ohrani telo zdravo, da ga utrdi in napravi težko pristopno različnim boleznim. Namen zdravstvene telovadbe pa je, zdraviti bolne ljudi potom telovadbe. Tu so merodajni v prvi vrsti zdravniki, ki se pečajo s tem načinom zdravljenja. Le oni naj odločujejo kako in s katerim orodjem naj telovadi bolan človek. Tudi pri zdravstveni telovadbi imamo lepe telovadne sisteme, katerim prvači znameniti Lingov sistem. Tega izpopolnuje Zander, izumitelj mnogih aparatov, ki služijo telovadbi bolnih. Tudi Herz, Kuckenber, Schweninger, Boyheon, Goldscheider, Ewer i. dr. so izpopolnili orodno telovadbo za bolne s konstruiranjem mnogih telovadnih aparatov. Kot stroji so nekatera teh orodij, komplicirano in fino sestavljena. Nekateri zdravniki jih porablajo z lepimi uspehi.

Isti namen kot telovadba imajo

III. Športi.

Da tega namena ne dosejajo tako uspešno kot telovadba, je krivo, da urijo športi telo, kakor smo omenili že v začetku, samo eno-

stransko, pri tem ko je smoter telovadbe, izuriti telo vsestransko do najzadnje mišice v njem. Glavno služijo športu ljudem, katerim se hoče v prvi vrsti zabave.

Oglejmo si nekatere.

Eden najbolj gojenih in najzdravejših športov je gotovo hribolaztvo. Zlasti v zadnjih desetletjih, odkar skrbe različna društva za varna, markirana pota in zanesljiva zavetišča in prenočišča, se je hribolaztvo lepo razvilo in zanimanje zanj prodira tudi med manj dobro situirane sloje. Ta šport ima poleg ugodnosti, ki jih nudi človeškemu zdravju, tudi mnogo plemenitega in lepega na sebi. Celodnevno bivanje v svežem, čistem gorskem zraku, razgledi po lepih planinah, pokritih s kristalno snežno odejo, vzhajajoče in zahajajoče solnce itd. — to vse dviga človeka od nizkega in slabega k plemenitemu in ga sili, da vtaplja svojega duha v veličastvo narave, h kateri se želi povrniti človeštvo našega časa. Veličastni planinski mir vpliva blagodejno na razigrano živčevje meščana, ki preživi cele tedne in mesece v zaduhlem, prašnem mestnem ozračju. Čisti zrak prekoplje in osveži dihalne organe; hoja po strminah utrdi mišičevje in orjaška moč, ki kipi z visočin in strmin, prehaja v dušo človekovo in jo dviga do drznejših in plemenitejših smotrov. Mirna, imponantna harmonija planinskega sveta vmiri nervozne, vsled prenapetega poklicnega življenja utrujene duhove in jih sili, da iščejo in uživajo lepoto stvarstva.

Šport hribolaztva zahteva mnogo previdnosti in svariti je treba neizkušene, da se ne vdajo omami vratolomnih, nevarnih tur. Kot vsak šport zahteva tudi hribolaztvo vaje; vsako prenapenjanje moči ima slabe posledice. Važna za hribolazca je primerna obleka, zmernost in prava razdelitev hrane. Priporočati je, da se med hojo ne govori mnogo, ne kadi in ne pije. Kako žalosten vtisk napravijo mnogi hribolazci, katerim služi ta šport samo v to, da najdejo več prilike za nezmernost v pijači! Kako malenkosten se vidi človek, ki leze na visoko goro za tako nizkim smotrom! Ima-li tak človek kaj

duševnega ali telesnega dobička od svojega športa? Prav nič! Mladenič ali mož, ki hodi na planine, naj bi bil kot drevo visoko pod vrhom. Kot narava sama, močna in plemenita, lepa in bogata užitkov, naj bo planinec — potem šele bo prinašal s svojih potov zaklad lepote, telesne in duševne jakosti. Komur pa ni dana prilika, da bi mogel redno v prostem času obiskavati planine — saj ta šport zahteva precéjšnih materijelnih žrtev — ta naj se zadovolji z navadnimi peš-izleti v prosto naravo, ki je lepa povsod in v najskrivnejših in najpreprostejših njenih delih najde človek dovolj lepote, če jo le zna iskati. Delavska društva naj bi organizirala peš-izlete; sistematično naj bi jih gojila, kajti kdo potrebuje bolj kot naš delavec vsaj en dan v tednu plemenitega telesnega in duševnega krepčila, ki ga daje priroda?

Odprimo okna naših domov, da sije cel dan solnce v naša stanovanja, tisto ubogo mestno solnce! Zaprimo vrata za seboj in z nami naj gredo žene, otroci, bratje in prijatelji za en prosti dan v tednu ven v gozd, kjer žubore studenci, na gore, kjer se dotika vrhov sinje nebo, na polja, kjer zori naš kruh — v prirodu, da se napijemo lepote barv, da se okopljemo v solčnih žarkih in si osvežimo pljuča v čistem zraku! Doma pustimo skrbi in žalost in samo veselje naj hodi z nami! Če storimo tako, bomo prinašali v svoje domove zdravo svežost, veselje in ljubezen se bosta vračali z nami. Naša telesa bodo pomlajena in lažje nam bo šlo delo izpod rok. Pustimo dolgočasno, brezplodno posedanje po zaduhlih mestnih gostilnah; ne pustimo, da se dolgočasijo naše družine v samotnih naših domovih, če le moremo se napravimo vun na pot k vesoljni naši materi naravi. Pri nji se pomenimo o naših težnjah in pri nji si obljubimo, da si ostanemo zvesti v naših stremljenjih, zvesti pri delu in zvesti v uspehih. Če sije solnce, če cvetó vrtovi in če zore njive, zakaj ne bi bili veseli tudi mi? Poglejte ve žene prirodu v pomladi! Se vam li ne zdi kot v porodnih bolečinah trpeča mlada mati? Kako lepa, kako veličastna je! Poglej, mož, raz-

orano njivo, poglej to lepo zemljo! Ne čutiš li hrepenenja, da bi vsejal vanjo najplemenitejšega semena? In ti, mladenič, življenja in hrepenenja poln, poglej planino kako mogočna, kako krasna je v svojem veličastvu! Ne čutiš li hrepenenja, da bi dosegel njen vrh! S pesmimi v srcih in z odprtimi dušami naj bi romalo delavstvo v prostost, katero nudi svobodna priroda, od nje pa naj bi se vračalo polno lepote, polno moči.

Izleti, katere goje društva v zabavo svojim članom, niso mnogokrat nič drugega kot dolgočasni železniški transporti iz mesta v mesto ali trg, kjer se išče vse zabave samo v gostilnah. Izleti spadajo tudi k športu hribolaztva, ki je najbližji telovadbi, zato pa tudi najbolj koristen in previdno gojen tudi najlepši izmed vseh športov.

Sorodni športi so si: plavanje, drsanje, vožnja s skiji in veslanje.

Pri plavanju vpliva zlasti dvoje zelo ugodno na telo: Mišičevje celotnega organizma deluje in se krepi, voda pa vpliva utrjujoče na kožo. Poraba telesne moči pri plavanju je zelo različna in odvisna od spretnosti plavalca in načina plavanja. Ljudem, ki bolehajo na srcu ali na pljučih je treba priporočati zelo veliko previdnosti pri gojenju tega športa. Tudi nervoznim ali nevrasteničnim ljudem ni priporočati, da bi se neprevidno vdajali vodi, posebno ako ni njih telo privajino temperaturnim izpremembam.

Drsanje je priporočati zlasti mladini. Dasi ni telesna poraba moči pri drsanju velika, vendar vpliva ta šport zelo ugodno na ljudi, ki morajo prebiti cele dneve v zaduhlih stanovanjih ali pisarnih. To velja pa

zlasti za tovarniško delavstvo in delavsko mladino.

Vožnja s skiji je sorodna drsanju, vendar je poraba moči pri tem športu večja kot pri drsanju vsled tega, ker se ta šport ne goji po ravninah kot drsanje, temuč po strmih bregovih in gorah.

Veslanje, kakor vsi gori navedeni športi, ki se goje na prostem, imajo te prednosti pred drugimi športi, da vdihava človek, ki jih goji, sveži zrak. Pri veslanju pa se razvija tudi zelo lepo mišičevje gorenjih delov telesa, ki pridejo manj v poštev pri drugih športih kakor drsanju, kolesarjenju in vožnji s skiji.

Bolj kot k športom spada k telovadbi ples, katerega pa je iz medicinskega stališča odločno zavračati. Že tisto neprestano, mnogokrat tako neestetično vrtenje po zaduhlih, prašnih in zakajenih prostorih vpliva jako slabo na plesalčeva pljuča. Hitra izprememba temperature ima navadno kot posledico prehlajenje. Enakomerno, vedno se ponavljajoče premikanje istih delov telesa plesalca, ki navadno ne goji drugih športov ali telovadbe, da bi si utrdil ude, ima čisto zle posledice. Žalostno je zlasti videti delavstvo in kmečko ljudstvo, ki se v mnogih krajih s toliko strastjo udaja temu športu. Cele popoldneve po zimi ali po leti in cele večere se prepleše. Tudi s socialnega stališča je obsojati ta šport: Tam kjer se pleše, se pije, kjer se pije pa se izpodkupi zdravje in po nepotrebem trati čas in denar. Kolikim nesrečam, pretepom in ubojem je kriva ravno plesavska strast! Naj nadomeste ples zlasti med našim delavstvom lepši in koristnejši športi, poleti posebno izleti!

(KONEC.)

PR. KS. STERŽAJ:

OB BOHINJSKEM JEZERU.

FANTAZIJA.

ahno me nesite naprej, vi temnozeleni valčki, nalahko zibljite moj čoln.

Nad mano nebo v večernem mraku, ob vrhovih gora nežno zardelo — ob straneh tiho zelenje, in skrivnostno šepetanje pod menoj.

Le dalje, le varno h kraju!

Mrak izginja, večerna zarja se žari, vzplamteva, pojenjuje . . . lučca za lučco se prižiga nad menoj in v globini spodaj — vse samo eno, neizmerno, izpreminjajoče se nebo, vse lepa pesem-hvalnica Stvarniku . . .

Nemo sedim, strmim — valčki pojo pesem-uspavanko . . . roki se skleneta, oči se zapro — o, naj zasanjam kakor dete v zibelci . . .

* * *

Vidiš, jezero, ták o te ljubim.

Odprto, jasno in čisto kot globoko, nedolžno oko, gubeče se v temnem gorskem zelenju . . . Nad teboj dopoldansko solnce, rahlo zastrto s finimi meglenimi pajčolani — zrak in jezero svetlomodro se iskreče . . .

In na tebi nekaj čolnov, v njih domačinke v živobojnih krilih in belih rokavcih, pojoč in smeje se, jasnih obrazov, kot je tvoja gladina . . .

Ob obrežju otroci, ki se igrajo z okroglimi kamenčki — v srcih polni velikega hrepenenja in neizpeljivih želja . . .

V globini tvoji resnoba, smrt in groza . . .

Vidiš, jezero, ták o te ljubim . . .

* * *

Pod smreko ležim in zrem preko jezera v daljavo. Nikjer človeka. Daleč od mene na obzorju se vidijo tri enako velike, pre-

mikajoče se pike — vedno niže, vedno bliže . . . šumenje, frfotanje — glasen padec. In jezerska gladina se vznemiri na onem mestu, krog za krogom se širi dalje . . . tri divje race pomole svoje glave iz vode in veslajo v živahnih kretnjah, brezskrbno in smelo.

Nikjer človeka . . . samo doli pod cerkvico sv. Janeza troje gosposko oblečenih deklic . . . Vse tri v svetlih krilih in v belih slamnikih. Ob obrežju skačejo, hite do čolna, poskačejo vanj z živahnim smehom in krikom . . .

Zaprl sem oči in poslušal neenakomerne udarce vesel ob jezersko gladino . . . Nato prijetni, nekoliko otožni glasovi narodne popevke, in zopet vesel šum.

Neko čudno hrepenenje mi je objelo mračno dušo, kakor domotožje po domači hiši, po otroških brezskrbnih letih in po mladostno razposajenem smehu, kriku in viku . . .

O leta, kakor mirna in tiha vodna gladina — brez trpljenja in skrbi, leta nepozabna, srečna! . . .

Nenadoma je prenehalo petje, vesla so obstala — z glasnim šumom in frfotanjem so se dvignile race iz vode in v velikem loku odletele na nasprotni breg.

In zazdelo se mi je, kot bi bil nekdo z drzno roko zagrnil vse prijetne slike mladih dni . . .

* * *

Hej, kako se širi jadro in hiti solncu naproti! — Kako se napenja veter in upira v belo tkanino, kako reže čolnič mirno, temno gladino, kako se dvigajo bele pene ob straneh čolna . . .

Da, to je veselje . . . to je moč, kakor moč in sila mladega, podvzetnega človeka.

Da, tako bi hotel sam, upirati se in napenjati svoje sile — hotel bi postati veter ali val . . . hotel bi neprestano voziti naprej, solncu naproti . . .

* * *

Veselo se žari solnce v zadnjem večeru . . . in polagoma izginja, pojema za gorami . . .

In ko pojema, se spuščajo temne, tihe nočne sence iz bukovega gozda vedno niže v dolino . . .

Na mostu sloni zamišljeno mladenka in zre za odhajajočimi valovi Savice in njeno hrepenenje hiti ž njimi vred v daljavo, v solnčno deželo oranž in citron . . .

Zadnji solnčni žarki so obsvetili njeno postavo, zaigrali v črnih laseh . . . za njimi

pa prihaja nočni mrak skrivnostno, objemajoč razgreto lice mladenkino . . .

Ah, ne bo li mrak objel vse njeno hrepenenje, vse njene solnčne misli, in svetli solnčni žarki bodo izginili za gorami . . .

* * *

O jezero bohinjsko! Kako lepi so ob tebi poletni solnčni dnevi! Kako polni nežnih sanj in pestrih podob! Celo nebo se zrcali v tebi, kakor v mirni duši lepa misel . . .

A glej, listje okoli rumeneva, blede. In nebo se oblači, dež rosi izpod oblakov, gladina jezerska narašča, vznemirja se — —

Vrhovi okoli so se odeli v belo odejo, mrzli vetrovi prihajajo v dolino, polja se praznijo — ukanje pastirjev je potihnilo — jesen prihaja in ž njo hlad in otožnost.

Tudi v srca . . .

JOŽ. VANDOT:

TAM ZA MORJEM . . .

Kot devica lice skrila
v žalosti bi pajčolan,
za gorami, za lesovi
umrl nocoj je beli dan.

Kot oči bi mehke zrle
skozi črni pajčolan,
zvezde gledajo srebrne
v daljni, sinji ocean.

Stesal ladjo sem ponosno,
vzel sem veslo mlad mornar,
pa pojadril sem črez morje
v jasnih dalj blesteči žar.

Tam za morjem, ah, za morjem . . .
otok čarni tam leži,
v dvorcih zlatih, v božje jutro
sreče pesem hrepeni.

Plava ladja svetla moja
brez miru naprej, naprej,
in srebrne zrejo zvezde
izza večnih, modrih mej . . .

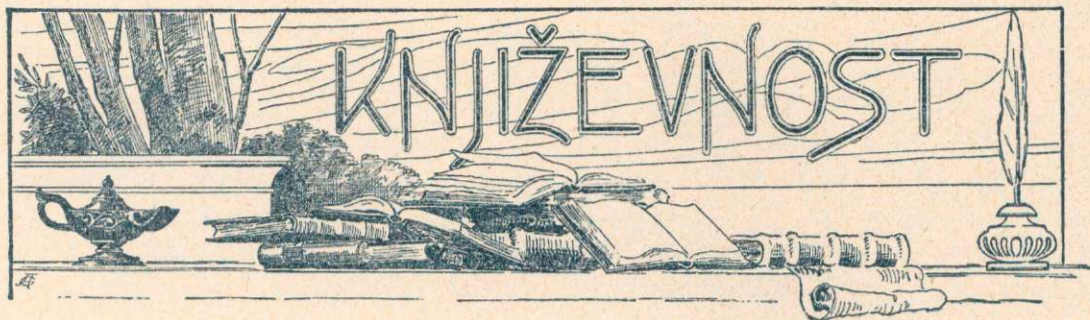
RODBINSKI PRIIMKI IZ RASTLINSKIH IMEN.

(DALJE.)

147. MUHOVEC, G., Št.: neka trta, grüner Kanigl.
148. MUSIČ, Pr., MUŠIČ, Štaj., G., N.; mušič = milium, Hirsengras.
149. MUŽIČ, Pr. = sempervivum tectorum, netresk.
150. MOŽINA, D., N., Št., Pr. (že l. 1496. v Zaspu na G.) = eryngium, Mannstreu.
151. MUŠKA, Št. = Silvaner, neka trta.
152. NADLIŠEK, Pr. (že okrog l. 1520. pri Sv. Križu na Vipavskem: NADLISCHEK), tudi -IK, nadlišček = 1) mandragora, drisljivka, 2) circaea, Hexenkraut.
153. OBUED, Kor.: koroška izreka besede obod = votla buča ali repa.
154. OMAN, G., Št. = inula, Alant.
155. OČKO, Št., Kor. = bellis perennis, marjetica.
156. OREHEK, G. (že l. 1737. OREHEGK pri Moravčah, Gor.), OREŠEK, Ljublj., OREŠEC, OREŠIČ, Št., OREŠNIK, D., Št., OREŠNIK, Kor., OREHOVEC, Št., D., OREHOVNIK, G., OREŠAR, Dol., OREHAR, Gor. (že l. 1592. v Kranju), AREH, Kor., Št., ARIH, Kor., G., ARH, D., G. — oreh.
157. OSET, Št. = osat (v štaj. narečjih na vzhodu); zmanjš. OSETIČ, Št.
158. OZIMEK, D., OZIMEC, -IC Kor., OZIM, OZMEC, Št., Ozimič (pokvarj.), Št.: ozimec, ozimek = zimski pridelek, na primer z. lan, rž, ječmen itd.
159. OTROB, Kor.: otrobi.
160. OSTROŽNIK, Št. = delphinium consolida (Rittersporn).
161. OŠEP, Št.: ošip, neka trta — ali pa pokvarjeno iz ožep = hyssopus.
162. OTAVA, G. (že l. 1608. v Kranju): otava.
163. OVNIČEK, D., ime neke dolenske trte.
164. OŽINGER, Št.: morda iz oženk, tudi ožnik = Asand, asa foetida (iz n. Asand je postalo Ažant, Ožent, iz tega Oženk).
165. OVSENJAK, i. dr. glej pod AVSEC (št. 8.)
166. PEČEK, N. = 1) neka vinska trta, 2) cicer arietinum, 3) peček v hruškah, jabolkah i. dr.
167. PEZDER, N., PEZDIR, G. = lesen odpadek od lanovega stebelca pri trenju. Tudi zmanjšane oblike: PESDERZ, PEZDERC, PEZDIREC.
168. PETRAK, Štaj. = helleborus viridis, zeleni teloh.
169. PERŠIN, PRŠIN, N. = petroselinum sativum, peteršilj.
170. PIBER, G., PIBERNIK, Gor., D., PIBROVC, G., PIBRIC, PIBRC, G. (že l. 1560. pri Škofji Loki): morda od „pibere“ = pimpinella saxifraga, Steinbibernell.
171. PEČNIK, D., G., Štaj. = 1) lychnis Carthusianorum, 2) primula auricula.
172. PEČENKO, tudi poital. PECENCO, Pr. = neke vrste jabolko.
173. PILPAH, D., Št. (že l. 1768. v Gornjem gradu) = Weißharz, smola iz smrek, borovcev itd. (nemški „Büllpech“). PILPAHER, Št. = nabiralec take smole.
174. PITAMEC, -MIC, Prim. (v Vipavi že l. 1598.): pitomec = sagina, Mastkraut.
175. PLAHUTA, Št. = specularia speculum, Venusspiegel; odtod PLAHUTAR, Gor., PLAHUTNIK, Št., G.
176. PLEVEL, G.
177. PISANEC, Štaj. = quercus pedunculata, Stieleiche, 2) neko jabolko.
178. POBELŠEK, POBEVŠEK, G., od „pobel“ = tussilago farfara.
179. PODLIPNIK, D., G. (že l. 1772. na Bledu), PODLIPIC, N.: lipa, pod lipo.
180. PODOREH, Pr.: pod + oreh.
181. PODOVŠOVNIK, Kor.: pod olšo (jelšo).
182. PRAPROTNIK, G., D., N., Št., PRAPOTNIK, Št.: iz „praprot“.
183. PREMEK, PREMK, N.: premek, opremek, najslabše žito.
184. PROŠEN, Gor. (že l. 1513. v Št. Vidu nad Ljubljano), PROSENJAK, ponemč. PROSINAGG, Št., PROSENC, Lj., PROSENIK, D. (l. 1515.): iz „proso“.

185. PŠENICA, G. (v Oselici že l. 1560.), PŠENIČAR, G. (l. 1630. pri Žiréh), PŠENIČNIK, Št., ŠENIČAR, D., UŠENICA, Lj., UŠENIČNIK, G. — vse iz „pšenica“, dial. šenica, všenica.
186. RABZEL, -ELJ, D., REBOZA, Štaj.: rabozel = 1) melilotus officinalis, 2) neka vrsta plevela.
187. RAVŠ, RAUŠ, Kor., RAVŠL, Št.: ravš, ravšelj = rhododendron, dragomastnik.
188. REBEC, Pr., N. = neka trta.
189. REBULA, Pr. = neka trta.
190. REBERŠAK, Št., -ŠEK, G.: rebrščak = quercus sessiliflora.
191. REPIČ, D., Št., Pr. = raphanus raphanistrum, njivska redkev.
192. REPINEC, REPINC, ponemč. REPINZ, N., G., Št. = arctium lappa, Klette.
193. REPA, Štaj., REPAR, D., N., REPÉ, G., Kor., REPIK, Pr., REPINA, Štaj., D., REPENŠEK, REPANŠEK, Št., REPŠE, D., REPOLUSK, REPOLUST, Št. — vse iz „repa“.
194. RESNIK, Št., D., G., Kor. = 1) resasti ječmen, 2) „neka rastlina“; mogoče je tudi, da je Resnik = Vresnik, od „vres“ („resa“) = erica.
195. REŠEK, D. = sonchus asper, Gänse-distel.
196. RIČEK, Št. = camelina sativa ali pa silene linicola.
197. RIGA, Štaj. = aconitum lycoctonum.
198. ROMAN, Pr., RMAN, D. = achillea millefolium, glej št. 37: ERMAN, HERMAN.
199. ROBIDA, G., Št. = kopina; ROBINIK, -NEK, G., Kor. je morda = Robidnik.
200. ROMIH, Št. = neka vrsta sliv.
201. RUKULE, G. (l. 1560. v Škofji Loki): rukulja = 1) sisymbrium officinale, 2) eruca sativa, 3) diplotaxis?
202. RUKLIČ, Št., morda od ruklja = Raute?
203. ROŽENCVET, Št.
204. ROŽMARIN, Št.
205. RUŠ, Kor. = pinus mughus; zmanjš. RUŠIČ, Pr.; izpelj. RUŠNIK, Št.
206. RŽIŠNIK, G., RŽENIČNIK, Št., RŽEN, D., G., RŽEK, G. — iz „rž“, „ržišče“, „ržen“. Glej št. 38.
207. SLAK, D. = convolvulus, Windling; zmanjš. SLAČEK, Št.
208. SIRK, D., Št. = sirek = 1) sorghum vulgare, 2) koruza.
209. SLAMARŠEK, Štaj., SLAMONIK, D. (l. 1576. v Podzemlju): slama.
210. SLADIČ, D. = 1) polypodium vulgare, 2) sladki koren.
211. SLIVAR, N., SLIVNIKAR, Št., SLIVNIK, Št. (okrog l. 1670): sliva.
212. SMOLA, D.; SMOLIČ, D.; SMOLAK, Kor., SMOLEJ, G., SMOLE, N., G. (l. 1560. v Škofji Loki, l. 1490. v Vipavi), SMOLNIK, Št. (l. 1496. v Konjicah), SMOLIK, D., SMOLNIKAR, G.: smola.
213. SMOLČNIK, Št.: od „smolek“ = brina ali pa „smolec“ = 1) gallium aparine, sli-povka, 2) asperula arvensis.
214. SMREKAR, G., D., Pr., SMEREČNIK, G.: smreka.
215. SRABOČAN, Št., SREBOT, N., SREBOTNIK, Št., SREBOTNJAK, N.: iz „srobot“ = clematis vitalba.
216. STOKLAS, Št., STEKLASA, D.: stoklas, steklasa = bromus, Trespe.
217. SRPAN, Notr. = cirsium erisithales, Kratzdistel, škrbinec.
218. STRNIŠA, Notr., STERNISCHA, D. (l. 1619. v Krškem), STERNISCHER (l. 1718. na Kranjskem), — iz „strnišče“.
219. SUMEREKHER, SUMMERECKER (leta 1640. na Kranjskem), beri: Smrekar; glej številko 214.
220. SVETLIN, G. = neka vrsta jabolk. Glanzreinette; pa tudi — oenothera.
221. ŠEBENIK, Notr. = rumena vijolica, cheiranthus cheiri, Goldlack.
222. ŠČERBIČ, ŠERBEC, Štajer.: ščrbec = peucedanum cervaria, Hirschheil.
223. ŠMIGOVC, pokvarj. SCHMIGOZ, Št.: šmigavec = primula veris, trobentica, jeglič.
224. ŠKRBINEC, D., ŠKRBINC, G. (že l. 1511. v Kranju SKARBINITZ, leta 1511. v Rudolfovem SKERBINEZ): škrbinec = sonchus oleraceus, osat.
225. ŠTOR, STOR, Štaj., G., N. (l. 1520. pri Sv. Križu na Vip.): štor.
226. T(E)RČEK, N., G. (l. 1560. v Škofji Loki) = štor.
227. T(E)RDINA, G.: trdina = trda trava (na Gor.). (KONEC.)

SLOVENSKA. — PREVODI.

Pavel Bourget: **Razporoka**. (V slovenščino prevel A. Kalan. I. zvezek „Leposlovne knjižnice“. Založila „Katoliška Bukvarna“. Ljubljana, novembra 1906.) I. zvezek „Leposlovne knjižnice“ prinaša prevod znamenitega romana francoskega pisatelja, člana francoske akademije znanosti, Pavla Bourgeta „Un divorce“. (1905.) Predno ocenimo delo samo, obrazložimo celo literarno delovanje Bourgeta, ki je eden izmed najslavnejših modernih pisateljev Francoske. Bourget je prvi, ki je začel boj proti Zolinemu naturalizmu in je njegov vpliv tudi strl. Že leta 1873. je Bourget, star komaj 21 let, obsodil Zolino literarno delovanje. Proglasil je v oni dōbi, ko je Zola še neomejeno vladal, načelo, da naj roman goji ljubezen do „boljšega življenja“, opisuje „lepe značaje“ in povzdiguje ona čuvstva, ki v nas „okrepijo moč in veličastvo idej“. Zolá je tedaj ravno izdal svojo „naravno in socialno zgodovino“ neke rodbine iz dōbe drugega cesarstva, „La fortune de Rougon“, „La curée“ in l. 1873. „Le ventre de Paris“. Bourget je ta dela ostro obsodil. „Priznana resnica je“, piše, „da slog in manira odkrijeta svojstva in najglobljo naravo duhá; iz tega stališča se nam Zolá razodeva kot človek, za katerega notranji svet ne obstoji . . . Smili se nam francoski jezik, ki ga je Zolá tako strašno pokvaril, tisti jezik, o katerem je dejal neki pisatelj, da že samó njegov izgovor zapušča na ustnicah žená smehljaj . . . Junaki Zolinih romanov se delé zgolj v dva razreda: eni, Saccard, Renée, Maxime, so podli, pohotni in lakomni, drugi, Silvère in Florent, bolni otroci, ki kakor v sanjah pohajkujejo okoli ter se topé vsled

Pavel Bourget.

krivih idej v ginjenosti . . . Pri Zoli opazujemo manijo, vriniti naravoslovje v umetnost s tem, da mesto moralnega razmotrivanja uporablja fiziološke probleme. To je umetnost, ki ji ni mar za lastno dostojanstvo, kajti kraljestvo čuvtsev, kjer vlada umetnost, bo vedno nedostopno naravoslovnemu raziskavanju, ki ne more nikdar razkrojiti bogate duše.“

To je bil prvi nastop Bourgeta. Bourget je bil rojen l. 1842. v Amiensu in takrat, ko je nastopil proti Zoli, je bil licenciat leposlovja na pariški Sorboni. Pisal je izpočetka razen par pesmi večinoma le literarne kritike, kjer mu je bil vzor Taine. Že takrat se je poglobil v psihološke študije, ki so mu pozneje pripomogle do tega, da so ga imenovali najboljšega psihologa med modernimi pisatelji. In res — Bourget je opisal žensko dušo takó, kot morda nihče pred njim. Njegovo svetovno naziranje se je tedaj naslanjalo na Taina. Bil je pristaš neke evolucijske teorije, ki opazuje človeške strasti počenši od neznatnih kali do tiste točke, kjer strasti prikipe do viška in izzovejo konflikte med posameznikom in družbo. Iz tega je nekako empiriško izvajal stalne za-

kone ter neko pozitivistiško moralo, ne da bi zašel v naturalizem, ki mu je bil do dna duše zoprn. Medtem je bil Zolá izdal „Germinala“, „Ubijalca“, „Nano“ in „Njih ekscelenco Evgena Rougona“. Zolá je bil na vrhuncu svoje slave. Bourget pa je sklenil sistematično izpodkopati njegov vpliv in vsako leto, kadar je izdal Zolá kak naturalistiški roman, ki je opisoval posebno življenje nižjih slojev, je Bourget izdal psihološki roman iz višjih krogov. Bourget je v njih opisoval ljubezen v vseh njenih nijansah. Tako so nastali od l. 1884. do 1889. romani: „Irréparable“, „Cruelle

énigme“, „Crimes d'amour“, „André Cornelis“, „Mensonges“ in „Le disciple“. Zlasti zadnje delo je psihološko mojstrsko izvedeno. Bourget je pridobil zase pravo literarno elito in ko je dokončal svoja romana „Deuxième amour“ in „Coeur de femme“, so se vneli zanj še tisti nesmrtniki, ki so sedeli v francoski akademiji znanosti. Zolá se je takrat z vsemi močmi potegoval za sedež v akademiji, pa ni šlo. L. 1895. je bil imenovan za člana akademije elegantni psiholog francoskih žena, Pavel Bourget, komaj 44 let star.

Odslej se je Bourget še bolj vglobil v načelna vprašanja in romani, ki so izšli okoli l. 1890., se vedno bolj nagibajo k pozitivnejšemu svetovnemu naziranju. Sicer je slej kot prej analiziral liki anatom ljubezenska čuvstva, razvoj ljubezni, njeno razmerje do ostalih strasti, dušne boje zapuščenih dam, celó njihove toalete in budoarje, toda v „Učencu“ in v romanu „L'étape“ zmaga v njem svetovno naziranje krščanstva popolnoma V „Učencu“, „Le disciple“. 1889., je Bourget obsodil „svobodomiselstvo“, ki s svojo moralo ne more nadomestiti etičnega sestava krščanstva in ki nikoli ne more doseči višine onega nauka, ki uči vernike moliti: „Oče naš, kateri si v nebesih“. Najlepše pa je združil dovršeno obliko s plemenito vsebino v „Razporoki“.

Dovršen je predvsem slog in tehnika tega romana. Ko čitaš te lepo zaokrožene periode, umerjene in harmonične, ter slediš strogo logičnim izvajanjem, se nehoté spomniš na elegantni klasiški slog Goethejevih „Wahlverwandtschaften“. In vendar ne pogrešaš nikjer strogega realista in predvsem nedosežnega dušeslovca. Kakor živa stoji pred nami junakinja, madama Gabrijela Darras, ki je bila preje omožena z aristokratom Edgarom de Chambault, sedaj pa živi skupaj s republičanskim buržoajem Albertom Darras, ki je pristaš „laiške“ morale ter se iz načelnih razlogov z Gabrijelo, ločeno od svojega prejšnjega moža, noče poročiti cerkveno. De Chambault je ravnal s svojo soprogo brutalno, ker je bil lahkoživ pohotnež, dasi ga Bourget ne slika popolnoma brez vsakih boljših lastnosti. Gabrijela se loči od njega in podá roko Albertu Darrasu, ki ga je ljubila že iz mladih let. Darras, ki je veren učenec francoskih pozitivistov, zagrizen svobodomislec, drugače pa pošten in delaven, pridobi Gabrijelo za svoja naziranja. Ona se vname za njegovo mrzlo in pusto etiko in za njegovo hladno pojmovanje sveta, kakršno si je sestavil sam na podlagi najplitvejšega in odurnega racionalizma. Toda na dnu Gabri-

jelinega srcá počiva tolažilna krščanska vera, ki uteši srce ter povzdiguje misli do idealnih višin, kamor ne sega mrzla zloba svetá in bogotajne družbe. Njena vera iznova oživi, ko vidi, kako bogato se razvija seme katoliških nauk v duši njene mlade hčerke Jeanne, ki ima kmalu sprejeti sv. obhajilo. Ta nežna mistika, združena s tihim očitanjem vesti, da njena poroka z Albertom ni cerkveno veljavna, ukloni njenega duha pred neizprosno voljo božjo, ki zahteva cerkveno sankcijo zakona in njegovo nerazvezljivost. Ta boj v njeni duši je Bourget izvedel v vseh njegovih nijansah, saj je odnekaj proučeval žensko dušo. Testimonium animae naturaliter christianae je vodilni motiv Gabrijelinega dušnega preobrata. Toda Gabrijela se od svojega drugega moža ne more ločiti: morala bi žrtvovati vero svoje lastne ljubljene hčerke. Albert ji namreč zažuga, da bo dal svojo hčerko vzgojiti v duhu bogoneznanstva, ako se loči od njega Gabrijela. To je tista zagata, iz katere Gabrijela ne najde nobenega izhoda. Toda njen drugi, civilni zakon povzroči še drugo zló: odtuji jo od lastnega sina iz prvega zakona, Lucijana. Lucijan se je seznanil s svobodomiselno Berto Planat, študentko medicine. Ker je Bertina preteklost precej temna, hoče Albert Darras Lucijanu braniti poroko z Berto in ko se Gabrijela pridruži mnenju moževemu, se Lucijan odvrne od nju ter ju zapusti. To Gabrijelo potere docela. Onemogla in strta vsled udarcev krute usode, ki jo z Albertom veže povrh še z ljubeznijo, katere ne more v sebi zamoriti, se vdá in živi naprej v zvezi, ki je ni blagoslovil Bog in ji povzroča najhujše muke. In takó se konča roman z resignacijo Gabrijele: „... In čuteč se jetnico te razporoke — kakor je pomenljivo dejal duhoven — proklinjala je mati Lucijanova in Jeannina to zločesto postavo, kateri se je slabotna žena vdala v izkušnjavi, ki uničuje družinsko in versko življenje, to postavo anarhije in nereda, ki je obetala svobodo in srečo, ki pa ji je, kakor tudi že toliko družin, donesla le sužnost in bedo!“

Svojo tezo je Bourget od kraja do konca dokazal z neizprosno logiko. Gibalo Gabrijeline tragike tiči v besedah častitljivega učnjaka, oratorijanca patra Evrarda, ki ji odkrije pota božja: „Maščevalna roka božja ne deluje z izrednimi sredstvi; logika krivde ji zadostuje.“ To logiko krivde je Bourget izvedel in njegova tendenca ni prav nič izkričila realnosti dejstev in značajev.

Prevod gospoda A. Kalana se lepo prilagoduje eleganci Bourgetovega sloga. „Leposlovna knjižnica“ pa, ki je začela s takim epo-

halnim delom, je bogato izpolnila, kar je v svojem programu obetala. Zato ji želimo obilnega uspeha. Skrajni čas je že, da premagamo tisto slovstvo, ki duhá ne povzdiguje, temuč ga prodá strastem v sramotno sužnost.

IZVIRNA DELA.

KNJIGE „DRUŽBE SV. MOHORJA“ ZA L. 1906.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1907. 144+80.—Letošnji Koledar nudi 81.979. udom raznovrstnega berila. Na prvem mestu žaluje družbeni odbor za prerano umrlim velezaslužnim predsednikom L. Einspielerjem ter objavlja „v trajen spomin“ nebroj brzojavk in sožalnih pisem, kar se zdi precej naivno. — Leposlovni del ima pet črtic. Prva Troštova „Mlin ob potoku“, ima mnogo dobrih in pametnih misli, a je premalo psihološko utemeljena. Lepo in natančno je opisal P. Perko pridnega in odločnega „Pastirja Ceneta“, prvo službo in njene težave. Pisatelj se je globoko zamislil v otroško dušo in nam podal lepšo sliko nego je Koledarjeva. — Permove črtica „Divji lovec“ in „Tujec“ od Fr. S. Tr. imata obrabljen motiv, a sta hvalevredni, zlasti zadnja. — Popis hoje na Triglav se je izborno posrečil znanemu hudomušnemu Janku Mlakarju. Ob mnogih krepkih, večkrat pristno planinskih dovtipih bravec ne ve, bi se li smejal žejnemu Tonetu in jezični Ivanki, ali bi občudoval stričevo vztrajnost in potrpežljivost in sočuvstvoval z njim vsled toliko naporov in neprilik, ki jih pojasnujejo primerne slike. — V pesniškem delu ima lep ciklus Fr. Neubaue in nekaj pesmi Sorin¹⁾. — Poučni del je vrlo zanimiv, tuptam premalo ilustriran.

Ne verjamemo pa, da bi se vsi Novjorčani ponašali z „Glasom Naroda“, dasi je res, da skoraj „niti v stari domovini ne najdemo takega dnevnika“, ki bi tako sovražil vse, kar je sveto slovenskemu ljudstvu; zato se le čudimo Mohorjevi družbi, da dela reklamo za tak umazan list!

Sveta družina. Molitvenik. — Spisal Jožef Seigerschmied.

Zgodbe sv. pisma. Slovencem pričel razlagati dr. Frančišek Lampe. 13. snopič. Spisal dr. Janez Ev. Krek. Str. 385 — 512. — Najlepši dar, kar jih je sploh doslej podala Mohorjeva družba svojim družbenikom — to se pač sme z gotovostjo trditi — so Zgodbe sve-

tega pisma. V njih je podana Mohorjanom prilika temeljito se poučiti o resnicah, ki najgloblje segajo v človeško življenje in so vendar po navadi vedno še premalo natančno poznane in umevane. Najbolj pa zaslužijo resnice evanĝelija in njega zgodbe, katere nam Mohorjeva družba podaja ravno v sedanjih zvezkih Zgodb, da jih natančno poznamo in umevamo. Pod peresom slovenskega razlagalca zgodb vse oživi, vse se pokaže v pravem življenju in nam ni več tako tuje, kakor je bilo prej. Osebe in dogodki, ki so se nam prej zdeli kakor iz nekakšnega drugega sveta, nam postanejo znani in domači in pokažejo se nam v življenju, kakršnega poznamo tudi mi. Vsako potezo svetopisemsko, naj se zdi še tako neznatna, nam pisatelj razloži tako, da si jo zapomnimo za vselej. In ravno to napravi pripovedovanje zelo živo in zanimivo. V pričujočem zvezku obdeluje razlagavec zadnje mesece tretjega leta javnega delovanja Gospodovega, njegovo delovanje v Pereji, njegovo zadnjo pot v Jeruzalem in njegovo delovanje v zadnji Veliki noči do ustanovitve sv. Rešnjega Telesa. Ona živahnost in poljudnost, katere smo vajeni v njegovih Zgodbah, preveva tudi ves pričujoči zvezek. Razlaga stoji na višku sedanje svetopisemske razlage, je dogmatična in filozofska in vendar umljiva tudi preprostemu bravcu. Pisatelj razlaga, kakor doslej, sinkronistično in dosledno prevaja grški pripovedni aorist s sedanjikom. Želeti je, da Mohorjani tudi cenijo Zgodbe, kakor njih velika vrednost zasluži, in jih z veseljem prebirajo. Prepričani smo, da kdor začne Zgodbe brati, težko pričakuje njih nadaljevanja v prihodnjem zvezku. Duhovniki pa imajo v Zgodbah prelep zgled poljudne razlage evanĝelijev.

Pri severnih Slovanih. Potopisne črtice s slikami. Spisal Josip Lavtižar. Izdala Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1906. Str. 191. — Znani marljivi potopisec Josip Lavtižar, ki je pred malo leti popisal svoj pohod pri Jugoslovanih in ki zdaj priobčuje v „Dom in Svetu“ črtice s svojega potovanja po severni Evropi, nam je podal zopet novo delo, kjer opisuje svoje obiske pri naših severnih bratih. Knjiga nam je posebno raditega dobrodošla, ker se bode naše ljudstvo, kateremu je to delo namenjeno, natančneje seznanilo z življenjem severnih Slovanov, s katerimi govorimo podoban jezik. Po kratkem uvodu, kjer nam poda pisatelj praktičen navod, kako naj se pripravimo na dolgo pot — začne svoje popotovanje. Pisatelj obišče Velegrad, Krakov, Vieličko, Bohnijo, Tarnov, Lvov, južno in zapadno Galicijo, Šlezijo, Tešin, Olomuc, Brno in Prago.

¹⁾ Primerjaj pesem „Na planini“ s pesmijo „Na planine“ v „Dom in Svetu“ 1901, str. 366.

Med zgodovinske, geografske, etnografske in kulturne skice vpleta pisatelj različne epizode in dogodke, ki so se mu pripetili med potjo, tako da ni knjiga preveč enolična in dolgočasna, kar se rado dogaja pri takih potpisih, kjer se veliko obnavljajo zgodovinski spomini. Raditega bi bilo tudi želeti, da bi pisatelj opustil toliko nepotrebnih števil v itak že preširoko raztegnjenih zgodovinskih opombah. Isto velja glede opisa raznih znamenitih stavb. Jezik teče pisatelju jako gladko in neprisiljeno. Želimo le, da bi se ta zanimiva knjiga veliko prebiralala med Slovenci.

Uporniki. Povest. Spisal Ivan Lah. — Knjiga, ki leži pred nami, je prvo večje in obenem zgodovinsko delo znanega pisatelja Laha, ki je čitateljem tega lista že davno znan. Povest se godi leta 1827 in je — kakor jo pisatelj sam na nekem mestu imenuje — predigra k letu 1848., v katerem je bila odpravljena tlaka. „Uporniki“ so bili dolenjski kmetje po Posavju, ki so se bili uprli tlaki. Izpočetka je bilo takih mož seveda malo, a tisti, kolikor jih je bilo, so zanetili upor zelo naglo, da se je razširil v kratkem času po mnogih vaseh. Ko so prišli pobirat nato grajski oskrbniki in hlapci desetino, so jih kmetje napodili prazne domov in ko so zato zaprli graščaki nekatere upornike, so se vzdignili razjarjeni kmetje, napadli grad in oprostili siloma svoje zaprte drugove. V upor je posegla nato gosposka, kaznovala voditelje upora z zaporom, a graščake je oškodovala za neprejeta desetino na ta način, da je prodala upornim kmetom posestva in tako dobljeni denar izročila gradovom. To je ogrodje in sredi njega se shajajo in razstajajo mladi ljudje, premagujejo razne ovire in se ženijo, mladi grofiči zapeljujejo kmetska dekleta, razjarjeni kmetje se pa zato krvavo maščujejo nad sitim plemstvom. Povest, ki ima nekaj neznatnih historičskih nedostatkov v kronološkem oziru, je pisana v poljudnem slogu in kaže zlasti Dolenjce v njihovi pravi obliki. Svoje kisle vino pijó, ki pa ozdravi po njihovem mnenju vsako bolezen, veselé se življenja, verujejo na vraže, boje se oblasti, a tudi hitro vzplamtijo. Pozna se pisatelju, da še precej dobro pozná življenje narodovo. Velika hvala gre pisatelju zato, da se je lotil zgodovinske snovi, ki jo pri nas zanemarjajo zlasti v našem času ter mesto, da bi obdelovali epične snovi, tratijo čas s praznim sentimentalizmom. Lah je primeroma še mlad pisatelj, a to, kar nam je podal doslej, nekaj obeta. Pisatelj naj nadaljuje v tej smeri, da se pri nas udomači zdrav realizem kot protiutež proti praznemu sanjarjenju nekaterih modernih.

Odbor družbe sv. Mohorja naznaja, da je izmed razpisanih nagrad za dve povesti določil prvo nagrado v znesku 3000 K povesti pod geslom «Življenje je boj», spisal gospod Engelbert Gangl, učitelj v Idriji, drugo nagrado v znesku 1500 K povesti „Novo življenje“, spisal gosp. dr. Fr. Detela, ravnatelj v p. v Novem mestu.

Ksaver Meško: **Mir Božji.** Ljubljana 1906. Zopet cela veroizpoved razdvojenega srca, ki je venomer ginjeno in ob vsaki priliki vznemirjeno. S pisateljem se zopet enkrat vozimo po kupejih na mehkih blazinah, se srečavamo z damami s polnimi boki in koprnečimi očmi, hodimo po sanjavih smrekovih gozdih, srečujemo izgubljene, prevarane in zapeljane koristke, ki se nam smilijo in katere z nežnimi besedami in primerno eleganco, kakršna se nasproti takim usehlím cvetkam mora rabiti, rešujemo iz blata in jih vendar ne rešimo, se tudi pomolimo k Bogu in ga prosimo, naj vendar enkrat umiri naše od dvomov razjedeno srce in seveda vmes vedno tožimo za izgubljeno mladostjo, ki nam jo neusmiljena usoda nikakor noče vrniti. Topot se pisatelj v uvodni črtici tudi znaša nad gotovimi voditelji neke stranke, ki „stoje v mogočni pozi sredi njive in govore zveneče, mogočne in samozavestne besede in razglašajo vsemu svetu v vse štiri vetrove, kako težko, plodovito seme sejejo. In za njimi stoji dolga falanga kake stranke.“ Ksaver Meško pa ni med njimi. On je vse kaj drugega. On svojega mišljenja ne prodaja tem robotim ljudem, ampak tistim damam po kupejih, ki po svetu iščejo zabave. „In s previdno, nežno roko, na lahko tipaje je pričela iskati duri do mojega srcá, da jih odpre in pogleda vanje in v njegove skrivnosti. Odprl sem ji, ker je bila tako krasna in tako dobra...“ Tudi ni res, da je Meško preveč intimen. Kaj še! On ljubi le odkritost ter se svojega kolarja ne sramuje, kadar se razgovarja z nesrečnimi, izgubljenimi dušami. On le včasih „vrže z lahko, neskrbno roko med množico par bledih biserov in ne pogleda več nanje.“ Pravo bogastvo njegove duše je neizmerno, toda on ga vsega ne razgrinja pred maso, dasi pravi na drugem mestu, da je pravi „svečenik umetnosti in svečenik božji“, da so njegove besede „kipeče svetega navdušenja, izlivajoče se same od sebe in s sladkostjo iz srca v srce, iz duše v dušo“. Njegove misli so le za duše, „izbrane izmed tisočerih.“ Njegove najboljše primere v njegovih zelo malo plastičnih čr-

ticah so vzete iz nežnega erotičnega življenja, skoro vse se gibljejo okoli „poljubov ljubljene ženinca“, okoli nevest, ki vzdihujejo poltiho, napol onemoglo od sladkega razkošja, pričakovanega dolgo s hrepenenjem v duši...“, tudi nebeško solnce vzhaja kakor „deva, vstajajoča iz postelje ob gorkem pomladanskem jutru, spomnivši se sladkih sanj o iz srca ljubljenu.“ V „Potu na hrib“ nas pelje Meško po stezi, kjer nas povsod čakajo spomini in nas seznanjajo z neko damo, ki je prišla k njemu na posete z „vdanimi, čakajočimi očmi.“ Meško ji je pravočasno dopovedal, da ne bo nič s to stvarjo, kajti njegova ljubezen je „odpovedi polna.“ Krasno pa je „Poglavje o Mimici.“ Komaj štirinajst let je stara, a že jo ljubijo zamišljeni, sanjavi študenti. Tudi Meško je med njimi. Dijak Trstenjak se zaradi šestnajstletne Mimice vda celo pijači, dovršil pa je komaj sedmo šolo. Pod oknom ji pojo „V sladkih sanjah spiš kraljica“, kar so najbrž sami spesnili. Njena pisemca odpirajo kakor „svetinje, blagoslovljene v sveti deželi ali v Rimu“. Nekoliko bolj brutalen je konec. Ta Mimica gre v Budimpešto in se tam takó izgubi, da jo po odgonu pandurji priženejo nazaj v domovino. Mladi študenti jo srečajo, ona pa jih pogleda, kakor da bi jih ne bila preje nikoli poznala. „In kje si danes, naša mala Mimica? ... Padala si in utonila na dnu blatnega življenja... In mi smo te ljubili s tako toplo, obožavajočo ljubeznijo.“ V „Romanci o izgubljeni“ smo že zopet v kupeju, drugega razreda seveda. Gospodična Silvija spozna v kupeju pisatelja v kolarju. „Sklonila se je naglo bližje, mehke tople prsi so se mi naslonile ob roko, zlati kodri so se mi doteknili lic“ in tako dalje. „Naslonila se je v kot ob okno, da je napol ležala. Izpod obleke ji je gledal nagajivo majhni čeveljček, kakor igraje je zibala nogo sem in tja.“ To je seveda lažje opisovati kot psihične finese. To gospodično so tudi nekdanje ljubili, ko še ni bila stara „trinajst let.“ Gospodično Lojzko, njeno prijateljico so pa imeli radi celó, ko še dvanajst let ni imela in gospod pisatelj se je z gospodično Silvijo sprehajal po ulicah, ko je bil bogoslovec in se ni menil zato, ko so za lepim parom gledali častniki. Kajti Silvija je bila že takrat pokvarjena punica, sedaj pa je celó koristka na nekem sumljivem kabaretu v Budimpešti. Še Meško je ne more v kupeju izpreobrniti in ona se odpelje v zloglasno Budimpešto. Lepe so sličice „Cerkev“, „Kapelica“, dasi tudi tu ne manjka zapeljanih punic. Najlepša je „Romanje na Goro“, semtertja tako lepa, da ne pojmiš, kakó je zašla

v to zbirko. „Ljudje“ je zeló srednja stvar, kjer nekaj neverjetnih slučajev ne zasluži motta, postavljenega na čelo črtice: „Zahvalim te, Oče in zemlje Gospod, da si skrtil to modrim in razumnim in razodel malim“. Lepa črtica je „Na cesti“, dolg konfiteor „O človeku, ki se je vračal.“ Neodoljivo hrepenenje po mladosti je pač precej nemoško. Vsekakor bodo te črtice rade čitale elegantne in občutljive dušice, ki vzlic svoji neznanski deviški finesi niso tako hudó škrupulozne, da bi se nad njimi „pohujševale“, kot oni „hinavci“, na katere se tako hudo jezi pisatelj v uvodu.

Junaki. Epske pesnitve. Napisal A. Aškerc. Ljubljana 1906. Cena 3 krone. Naš slovenski Melanhton Trubarjeve konfesije nam sedaj predstavlja štiri junake, kneza Volkuna, kneza Ljudevita, Rópoša Štefana in last not least — kralja Matjaža. Svoje zlé pesniške usode ni mogel boljše zapečatiti kot s temi brezpomembnimi, nerodnimi verzi. Zdi se ti, ko bereš ta ritem, da se pelješ na zbitem, starem kmečkem koleslju, ki odskakuje po strašno razvoženi poti in ti neprijetno razrahlja vse uboge ude. „In tisti pravi knez naš, to je Nemec — je Bojuvar! To čutimo že davno. — Saj veste, kaj bil storil je Borut — V zadregi strašni, ko pritiskali — Avarji divji so na nas. Pozval — Bil dobrodušni knez je na pomoč — Sosedo Bojuvarje. Prišli so — In rešili so nas Avarjev res, — A za plačilo vzeli so seboj — Svobodo našo! In namesto jarma — Avarskega, zdaj nosimo na vratu — Že dolgo let žuleči jarem nemški! — Res, res je to!“... Še v spanju bi utegnili mučiti bravca to blagoglasje in zató knjige ne priporočamo nervoznim ljudem. Treba je dobrega želodca, da se to brez škode prebavi.

POLJSKA.

Pregled poljskega slovstva ni lahak in to zlasti iz dveh vzrokov: 1. vzrok leži v naravi poljskega slovstva samega, ki je med vsemi slovanskimi slovstvi najstarejše in se je razvijalo od XV. stoletja do dandanes nepretrgano in vsestransko. Je torej silno razvito in raznolično. 2. vzrok leži v političnih razmerah Poljakov. Ker nimajo nobenega političnega središča in žive v treh državah pod jako različnimi političnimi razmerami, radi tega nima tudi poljsko slovstvo nobene koncentracije niti krajevne niti vsebinske. To pomankanje koncentracije se občuti zlasti pri listih. Medtem, ko bi na primer socialni demokratje pri dru-

gačnih razmerah bili zadovoljni z enim glavnim glasilom, morajo imeti sedaj za Avstrijo svoje, za Rusko svoje in za Poznanjsko svoje. Podobno je pri drugih listih.

Splošno imajo Poljaki sledeča književna središča: za Rusijo Varšavo (največje in najvažnejše od vseh), za Avstrijo Krakov in Lvov, ki se med seboj celo razlikujeta, za Poznanjsko v Poznanju. Listu se lahko skoraj na prvi pogled pozna, kje da izhaja.

Radi tega ne mislim Slovencem podajati pregleda celega poljskega slovstva, ker bi bilo

grafija poljskih zemelj. III. Jan Karłowicz i Aleksander Jablanowski: Ljudstvo. Obraz poljskega ljudoznanstva. IV. Dr. Feliks Koneczny: Zgodovinska geografija. V. Dr. Alojzy Winiarz: Družabni in politični ustroj v Poljski. VI. Dr. August Sokolowski: Politična zgodovina Poljske.

Druzega dela sta izšla doslej dva zvezka, ki prinašata zgodovino poljskega slovstva od dr. Wojcechovskega. Izhaja v veliki osmerki, v obliki našega „Dom in Sveta“, zvezek na 112 straneh s številnimi prilogami, s krasnim tiskom in slikami za ceno ene krone. Vsak zvezek

RODBINSKI PREPIR PRED MIROVNIM SODNIKOM.

V. K. MAKOVSKY.

pretežavno delo in za Slovence ne zelo zanimivo, ampak hočem samo semtertje omeniti kakšen važnejši pojav.

Poljska. **Obrazy i opisy.** Wydawnictwo Macierzy Polskiej. We Lwowie. — Poljska. Slike in popisi. Izdaja Matica Poljska. V Lvovu.

Pod tem naslovom je začel izhajati opis Poljske v slikah in v besedi. Doslej je izšel prvi del v 6 zvezkih in prva dva zvezka drugega dela. Prvi del ima sledečo vsebino: I. zvezek: Marija Konopnicka. Krajobraz Poljske. II. Dr. Evgen Romer: Zemlja. Fizična geo-

ima najmanj po kakih 50 krasnih umetniških in izvirnih slik. To delo ni samo mogočna priča silne poljske kulture, ampak tudi trajen izraz nepodlegle poljske misli.

Jan Kasprovicz. **Krzak dzikiej roży.** Nedavno je izšel v drugi nekoliko izpremenjeni izdaji zbor poezij Jana Kasprovicza pod naslovom: „Krzak dzikiej roży“. (Grm divje rože). Poleg tega zbornika je on še napisal: Zbor poesy. Lvov 1902; *Ginacemu swiatu* (Umirajočemu svetu). *Dies irae*. *Salome*, *Święty Boże*, *Święty Mocny*, *Moja pieśń wie-*

czorna, Lvov 1902. — Bunt Napierskiego. Poetična drama. — Baśn nocy Świątojanskiej. — Poesye. — Skarga. Drama. — „Salve regina in Moja pieśn wieczorna.“ — Poesye, tom II. — Poleg teh zbranih spisov je napisal še veliko drugih pesniških del, ki so doslej še razmetana po raznih listih, kakor versko-socialno poezijo „Christus“, narodno igro „Świat sie konczy“ („Sveta bo konec“), vrsto pri povedek v verzih „Z chlopskiego zagonu“ („Iz kmečkega sveta“), in ciklus lirskih pozij in povesti „Ausina lacrimans.“

V začetku je bil Kasprovič predvsem pesnik ljudskega gorja in prerok nove, lepše

življenjenosne vigredi že žari na okolo“ in „smrti prevzetna sila“, ki „uničuje življenja najlepše kali“, mora biti strta, ako se le „možatost in pogum vrnejo v duše, katere so hoteli v sužnost ukloniti“.

Kasprovič opeva torej nesrečno usodo ljudstva, mu prerokuje lepšo bodočnost in ga navdušuje k pogumni borbi za njegove pravice. Pri tem pa ne zre na narod sentimentalno in naivno, ampak trezno in razumno, ker ga ljubi goreče. Ako je bil v začetku socialen pesnik in je opeval gorje ljudstva, poglobil se je pozneje in je postal filozofičen pesnik in opeva gorje človeštva. Predmet njegovim poznejšim

RAZDELITEV DEDŠČINE.

V. K. MAKSIMOV.

usode naroda. Silno čuti njegovo trpljenje in bolesi, toži čez težke pogoje življenja, žaluje nad slabostjo človeške volje in nad brezplodnostjo naših prizadevanj. Toda vedno mu velja krepče načelo, da „kakor najde ruda v ognju očiščajočo moč, tako človek v bolestitih“, in veleva blagosloviti bolest in ne odpirati srca obupu, ki slabi duha. Nada lepših dni podpira v njem silo vztrajnosti in ogenj mladeniških let, še ne ohlajen od ledenih src in ne zadušen od pogledov na človeško brezpravje in zlobo, navdušuje ga z vero, da se „odsev

tvorom je ono starodavno prašanje, ki je mučilo že toliko velikih razumov in ki odmeva iz poezije celega človeštva od davnih Judov in od najplemenitnejših zastopnikov izvoljenega ljudstva pa do največjih mislecev modernega človeštva: Kaj je zlo? Zavest človeškega gorja in slabosti je glavni predmet poeziji Jana Kasproviča, za Mickieviczem morda največjega in dandanes med Poljaki najbolj priljubljenega pesnika. V njegovem najnovjšem zborniku: „Grm divje rože“, zveni navadna poezija v medlem slovenskem prevodu takole:

I.

Verjel sem vedno v luči moč,
ki vlada brezdnom mraka;
a vendar večkrat mi oko
grenké solzé pretaka.

Iz morja solz se naenkrat
pošast pred me postavi
in tožni kaže mi obraz,
ki se Obup ji pravi.

Upadlo lice kaže mi,
s pogledom mračnim mami,
v objem me stiska, ah, že svet
mi gine pod nogami.

Potem sledi:

II.

V temini blodi moja duša
za lučjo vrši megleno,
polj elizejskih več ne vidi,
zgubljena nad Geheno.

Tam gori pa nad dušo mojo
žaluje angel beli,
a tu smejo se zaničljivo
zavržencev krdeli.

Smejó zavrženci se z duše,
ker, kosček jasne moči,
ki solnce tvori, nima sile,
zlomiti žezlo noči.

Dodam še:

III.

Njim nevoščljiv sem, ki že spe v
grobovih,
zavitih v šelestečih trav tišine;
več ne ječi jim duh v teles okovih,
ne slišijo več stokov solz doline.

Oglašajo se spevi pri duhovih,
na lahkih krilih plavajo v daljine;
v obraz žari jim solnce in v njegovih
topé se žarkih in blišče z višine.

Le včasih se spustijo na mogile,
oblite s svitom meseca valovi
in lahno v travi svilnati šušitjo

in bitja, ki življenja boj jim sile
je strl in zdaj ječe tu nad grobovi
z otožnim spevom v sanje zatopijo.

Henrik Sienkiewicz: „**Na polu chwały**“
(Na polju slave). — S to povestjo se je obo-
gatilo poljsko slovstvo za nov biser. „Na polju
slave“ je lepa, slikovita, plastična povest z iz-
vrstno karakteristiko ljudi in časov in se čita
z napreženim zanimanjem do konca. Toda no-
bena povest Sienkiewicza še ni bila na Polj-
skem sprejeta tako hladno. Kritika jo komaj
omenja, čitajoče občinstvo je ravnodušno. Vzro-
kov je več: Sienkiewicz ni več modern.
Moda izbira pisatelje kot dama sukneje. Sien-
kiewicz je star, on je romantik, sedaj so pa v
modi mladi, impresionisti, dekadenti. Res je
tudi, da se Sienkiewicz izpisuje in se njegovi

tipi in niti njegovih romanov vsi ponavljajo.
Vsi romani imajo podobno vsebino: Vitez se
zaljubi v devico, čudna usoda ju razbije in
sežene na razne strani in potem se po celem
romanu iščeta, dokler se na koncu ne najdeta.
Vse druge osebe in dogodki so samo figure,
ki pospešujejo ali zadržujejo to glavno de-
janje. Vedno isti motiv pa izgubi zanimivost.
Glavni vzrok pa, da je občinstvo postalo tako
hladno nasproti svojemu slavnemu ljubljencu,
so politične razmere. Revolucija je tako pre-
vzela vse mišljenje, da je vse drugo ostalo na
strani. To je glavni vzrok splošnega pojava
na Ruskem, da sedaj leposlovje prepada, knjige
in časopisi se ne kupujejo, na drugo stran
pa neizmerno narašča število političnih listov
in njihovih čitateljev.

PREGLED POLJSKIH ČASOPISOV.

Poljsko slovstvo je tako obširno in tako
bogato na najraznovrstnejših časopisih, da je
jako težko imeti vsaj čez važnejše jasen pre-
gled. Radi tega hočem tu po vrsti naštetih in
opisati najvažnejše poljske časopise. Moj pre-
gled seveda nima nobenega znanstvenega na-
mena. Ustreči hočem samo onim, ki bi slu-
čajno kdaj radi zvedeli, kakšne vrste je ta ali
oni časopis ali kje se dobi, a nimajo pri roki
poljskih bibliografskih pripomočkov:

1. **Książka.** Miesięcznik poświęcony kry-
tyce i bibliografji polskiej. Izhaja v Varšavi
šesto leto po enkrat na mesec, urejuje Adam
Mahrberg. Zvezki imajo obliko velike osmerke,
po 36 strani v dveh vrstah, tisk je droben in
ličen, zunanost preprosta. To je jako važen
bibliografski list. Na prvi strani ima pod na-
slovom obširen seznamek vsebine dotične šte-
vilke in potem se pričinja takoj članek, ki ima
vsebinsko s polja poljske bibliografije. Po vstop-
nem in navadno edinem članku se pričenjajo
ocene. Ocenjujejo vsako knjigo strokovnjaki
dotične vrste. Najpred pride teologija; potem
bibliografija, enciklopedija, zborniki; dalje filo-
zofija, psihologija, etika, estetika; nato sledi
matematika in prirodoslovje; antropologija,
etnografija, arheologija; jezikoznanstvo, filo-
logija, zgodovina; slovstvena zgodovina in te-
orija; plastična umetnost; godba; pravo, so-
ciologija, ekonomija, pedagogika, knjige za
mladino; zdravilstvo; zemljepisje, krajezn-
stvo, popotovanja; poezije, povesti, drame;
knjige za ljudstvo; publicistika; poljedelstvo,
gozdarstvo, vrtnarstvo; tehnika, raznoterosti.
Ocene so kratke, jedrnate, duh je zmerno libe-
ralen. Potem sledi kronika. Za kroniko se po-

daja pregled člankov najvažnejših časopisov, dalje pridejo knjigarske vesti in potem bibliografija v ravno istem sporedu, kot popred ocene. V bibliografiji se naštevajo vse knjige, ki so izšle dotičnega meseca, a o katerih še ni prišla ocena ali o katerih radi njihove neznatne vsebine sploh ne bo prišla.

Książka je najvažnejši poljski kritični in bibliografski list in je neizogiben vsakomur, kdor se intenzivneje peča z modernim poljskim slovstvom.

2. Przewodnik bibliograficzny. Miesięcznik dla wydawców. Kriggarzy, antykarzy, jakoteż dla czytających i kupujących książki. Izdaje akademija znanosti v Krakovu, urejuje dr. Vladyslav Vislocki, izhaja 29. leto po enkrat na mesec v obsegu 1 $\frac{1}{4}$ —2 pol, cena letno 4 krone, s pošto 4.50 kron.

Ta list prinaša jako natančno znanstveno bibliografijo poljskega slovstva dotičnega meseca, toda nobenih ocen. Služi torej bolj knjigarjem, antikvarjem in založnikom, drugim pa le, ako so z poljsko literaturo že dobro znani.

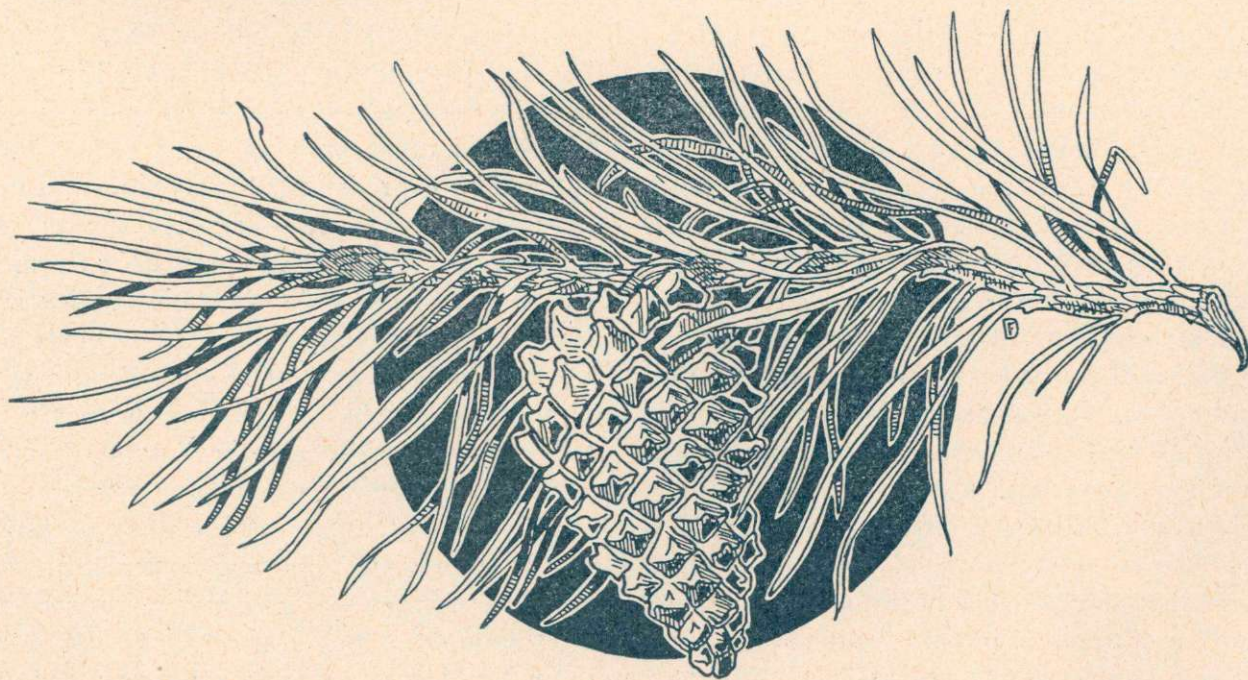
3. Przegląd bibliograficzny kniggarni Gebethuera i Volffa v Varšavie. Miesięcznyk da czytający publiczności. Izhaja štirikrat na leto na 24 ali pa 36 straneh, razdaja se brezplačno, s pošto samo, ako se povrne poština. To je pravzaprav katalog največje poljske knjigarne, ki je pa tako dobro urejevan, da ima tudi bibliografsko vrednost.

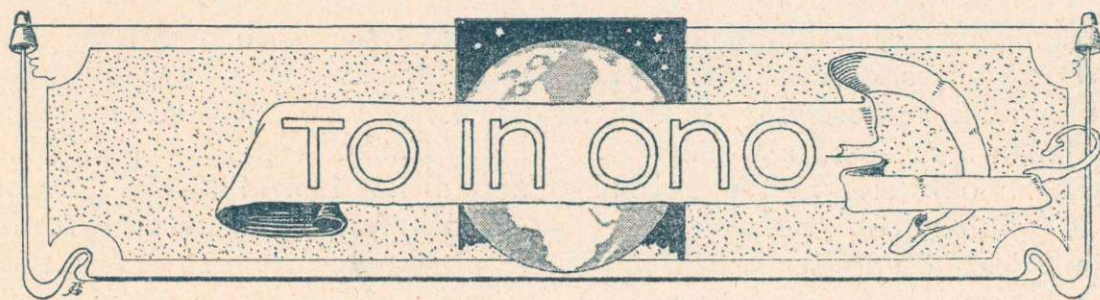
4. Przewodnik naukowy i literacki. Dodatek do „Gazety Lwowskiej“. Odgovorni urednik Adam Krechnowiecki, izhaja 24. leto po enkrat na mesec na šestih tiskovnih polah (96 strani)

v Lvovu kot priloga uradnega dnevnika Gazeta Lwowska, naročnina letno 8 kron, naročniki dnevnika dobe ga kot prilogo brezplačno. Ta list je lepo opremljen in ima dobre obširnejše članke iz poljske politične in kulturne zgodovine. List ni to, kar pove njegovo ime „Znanstveni in slovstveni sprevodnik“ ampak je pravzaprav samo strokoven zgodovinski list. Članki so navadno aktualni, zanimivi in temeljiti.

5. Krytyka. Miesięcznik poświęcony sprawom społecznym, nauce i sztuce. Izhaja osmo leto po enkrat na mesec v Krakovu, urednik Wilhelm Feldmann, stane na leto 12 kron, posamezne številke obsezajo po šest tiskovnih pol. Vsebina se deli na sledeče oddelke: 1. Kulturne zadeve, 2. Politika, 3. Socialno vprašanje, 4. Poezija, 5. Novele in drame, 6. Slovstvo, 7. Od meseca (mesečni pregled poljskih in tujih listov), 8. Znanstvena in slovstvena poročila. „Krytyka“ se razteza torej čez jako obširno polje. Njena glavna prednost je dober pregled časopisja, zlasti tujega, nepoljskega, v katerem zaznamenjuje vsak važnejši članek o poljskih zadevah ali sploh v takih stvareh, ki morejo zanimati Poljaka. „Krytyka“ je pisana v modernem in v socialističnem duhu in kot taka ne priznava nobenih temeljev obstoječega družabnega reda. Sodelujejo nekateri najbolj sloveči „moderni“ poljski literati, kakor: Stefan Żeromski, St. Przybylszewski, Vaclav Sieroszewski; prof. Baudouin de Courtnay; I. Stosaszewska; Leopold Staff; Ostap Ortvin; dr. V. Slovaczevski i. t. d.

(KONEC SLEDI.)

NAŠE SLIKE.

V klubu ruskih nihilistov. Stranka ruskih nihilistov je trdno organizirana tajna družba, kateri sta napisala program Heczen in Bakunin, ki sta v Londonu skupno urejevala list „Kolokolj“ in jela odtod razširjati svoje anarhističke nazore. Težnje nihilistov je Bakunin v svojem „revolucionarnem katekizmu“ označil sledeče: „Nihilist živi zgolj zato na svetu, da uniči ves obstoječi družabni red, ... ves izobraženi svet z njegovimi postavami, šegami in moralo vred.“ Sedaj je z nihilistiškimi nazori okužen zelo velik del ruske inteligence, zlasti dijaki in dijakinje. Najgrše delo nihilizma, ki dela zgolj z bombami in nožem, je bombni atentat na blagega Aleksandra II. leta 1881., ki je ustavil reformno delo carjevo in uničil življenje enega izmed najbolj prosvitljenih ruskih carjev. Trdno so se organizirali nihilisti l. 1879. na kongresu v Voronežu, ker jih je ojunalo dejstvo, da so porotniki oprostili znano nihilistko Vero Sasulič, ki je l. 1878. izvršila atentat na peterburškega mestnega glavarja generala Trepova. Združili so se v klubu „Ljudska volja“. Sedaj je glavni sedež nihilistiškega gibanja London in švicarska glavna mesta, kjer živijo voditelji, ki najemajo zločince. Med slednjimi je mnogo Fincev in Kavkazcev. Naša slika nam kaže večer v ruskem nihilistiškem klubu. Vsi poslušajo govor mlade nihilistke dijakinje. Skoro najbolj verno sledi njenim izvajanjem mladi častnik. V ospredju podobe je star revolucionar zatopljen v težke misli. Drugi napravijo vtisk zanemarjenih, zapeljenih in bolnih fanatikov. V tem brezboštvu in tej umski ter nravni anarhiji tiči vse zlo Rusije.

Rodbinski prepir pred mirovnim sodnikom. Razen posebnih kmečkih sodišč ima ruski mužik največ opraviti pri mirovnem sodniku, ki ga izvolijo posamezna okrožna zemstva. Pred mirovnega sodnika spadajo civilne pravde, kjer gré za svote do 500 rubljev, v kazenskih zadevah pa prestopki in zločini, za katere je določena kazen do 1 leta ali pa 300 rubljev globe in prepiri glede dedščin. Tak prizor nam kaže naša slika.

Stolypin je sedaj ministrski predsednik na Ruskem. Stolypin je za dumo, ni pa kos nalogi, ki jo ima proti strahovladi revolucionarcev, ki so od dné do dné bolj predrzni in jih policija celó podpira.

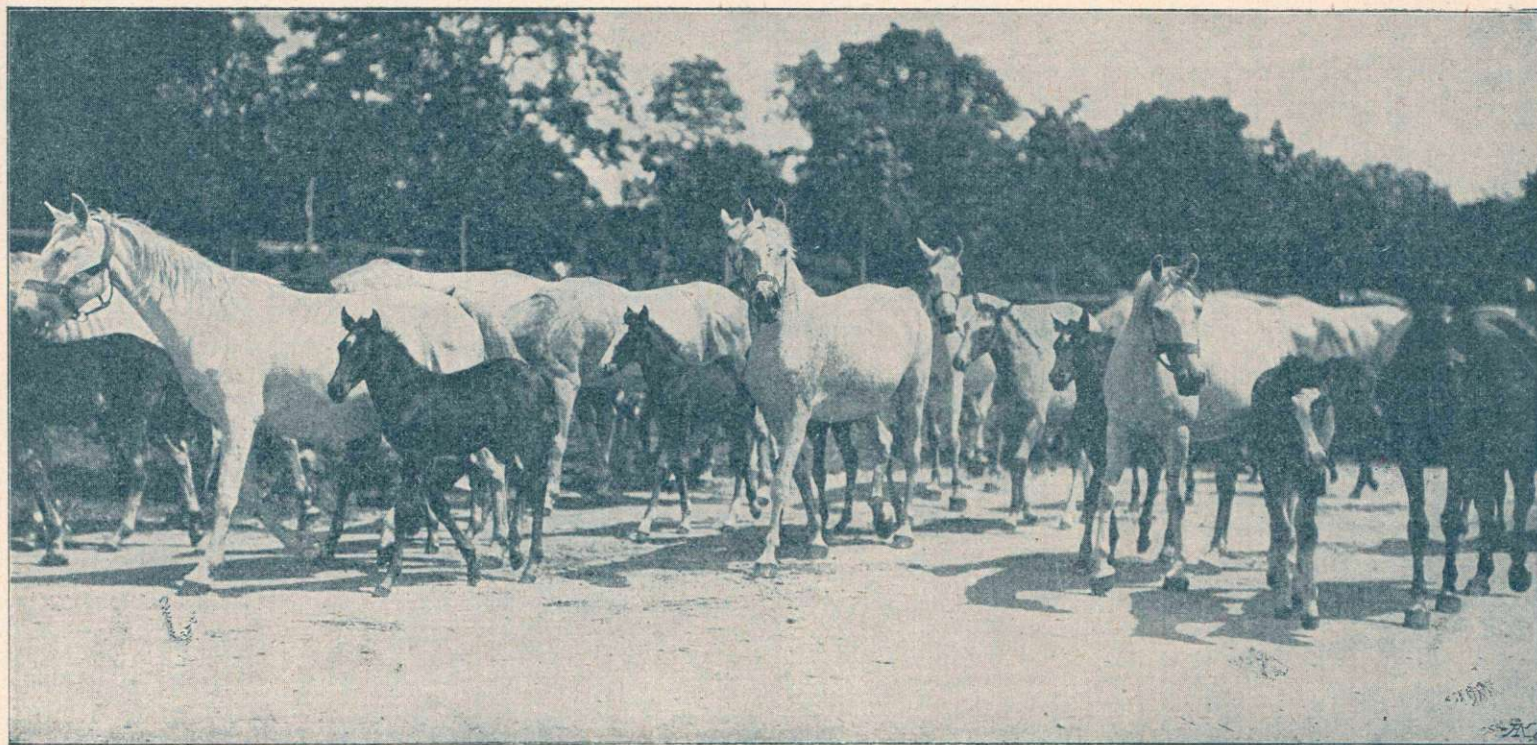
Noblov institut v Štokholmu. Milijonar Nobel je ustanovil v Štokholmu zavod, kjer se na-

haja Noblova akademija, ki upravlja veliko ustanovo Noblovo. Iz te ustanove dobi vsako leto nagrado kak znanstvenik, pisatelj, tehnik ali kdorkoli, ki je storil kaj važnega in koristnega za človeštvo. Lani je dobil nagrado med drugimi tudi Sienkiewicz.

Slovensko gledišče.

Nekaj novega se pojavlja na našem odru, a povzdiga nas ne. Kar vidimo, je to, kar že zdavna poznamo: vprizorjeno zremo našo slabost in še bolj nas tišči k tlom tista v eni drami nakopičena strast kakor naši vsakdanji pogreški, ki nas ne težijo takó hudo, ker jih polagoma ali prebolimo ali premagamo. Zato je vtisk, ki so ga v naši duši zapustile te tragedije, mučen in moreč. Vsaka doba ima svojo umetnost in zato imata naši zadnji dve desetletji, ki značita največjo umsko in nravno brezvladje, kar ga je kdaj poznala zgodovina, tudi svoje nedovršene in neizdelane tragedije. Le mišljenje, ki služi modi in je vsakokratnemu okusu naprodaj, more pripisati moderni dramatikii neko absolutno vrednost in označiti jo za višek naših kulturnih pridobitev. Taka kritika ne vpošteva organske zveze, ki spaja umetnost enega stoletja z umetnostjo naslednjega, ne vidi kontinuitete med pravimi umotvori vseh dôb ter ne ume iz te celote razbrati zakonov, ki ravnajo in določujejo razvoj umetnosti in so edini resnični kriterij za njihovo pravo vrednost: ta kritika hvali zgolj dramatikoo zadnjih dveh mesecev. In — ali je moderna dramatika — mi tu mislimo samo na tisto, ki so nam jo za moderno predstavljali na našem odru začetkom naše letošnje sezone — res vzrastla na modernem svetovnem naziranju? Mi prav dobro vemo, da d o c e l a ne! Tudi veda dandanes vsaj v svojih najidealnejših zastopnikih ne kaže življenja tako brezupnega in sirovega kot te tragedije in ne sankcionira nenravnosti in divje samovlade čuvstev ter strasti tako apodiktično kot te razkosane drame. Laiška, „civilna“ morala je fantom, a te drame še senca fantoma niso, ker sploh nobene etike ne poznajo. Ali morda ugovarjate, da v njih ni tendence, da so prav zato času primerne, oprte na vedo „brez predpostav“, brez tendenc? Ne, gospodje oficielni kritiki — ta dramatika je vsa od kraja do konca tendenčna, kajti glasno oznanjuje v vsakem prizoru in v vsaki besedi

IZ CESARSKE KONJUŠNICE V LIPICI NA KRASU: NA PAŠO!

breznačelnost in bogoneznanje modernih dedičev materializma. Le to je, kar ji daje nekaj pravice, da se imenuje moderno; da pa se na obzorju moderne kulture jame svitati zora idealnejšega naziranja in pojema tisti mrak, ki ga je Zola zanesel iz empirijske tendenčne vede v leposlovje, tega ne pojasnuje ne ta zaostala dramatika — ne kritika, ki ji hlapčuje.

To hlapčevanje naše oficijelne kritike se končuje tam, kjer se začneja korupcija. Ta kritika obstoji iz nerodno skupaj sestavljenih izstrižkov — dunajske „Presse“ in če prebereš prvi stavek teh panegirikov, dobro veš, kakšen bo zadnji, ne da bi ga bral. Kakor Mefisto kaže konjsko kopito, tako te ocene tendenco. Spominjamo se neke ocene nekega W. o Hauptmannovi „Elgi“. W. je jako odkritosrčen, navajal je mnenje Kerrovo o „Elgi“ in sam se je potrudil samó pridružiti se temu mnenju. „Tragedija najljubkejše grešnice“, to je kvintesenca te modrosti. O kako ljubka je ta aroganca in kako nizkotna, čisto taka kot Elgina! Kaj je pravzaprav Hauptmannova „Elga“? ¹⁾ V velikih, sanjskih potezah izvedeni značaj popolnoma propale žene. Tisti nenadni, hipni, sirovi in histerični prehodi iz divje strasti v še bolj divje sovraštvo, tista neznačajnost, perfidnost in zloba, tista zvita nežnost in tisto blazno koprnenje, lahkomišljenost in potratnost, intimnost z ničvredno sobarico, tista popolna odvisnost od hipnega razpoloženja čustev in kapric, to vse je znak iz cestnega blata pobranih, v beznicah udomačenih žen, ki se v zakonolomstvu počutijo kakor v svoji, jim čisto primerni sferi: to

so tiste — „najljubkejše grešnice“. Morda mislijo ti ocenjevalci iz prvih vrst fotelov v našem parterju, da mi teh značajev ne razumemo, da za časom zaostajamo ali da se v te finese niti poglobiti ne moremo? In vendar se nam dozdeva, da jih prav razume le tisti docela, ki ni več v toku tega propadajočega časa, ampak izven njega. Mi dobro vidimo tisto psihološko delo. Niti ene črtice ni Hauptmann pozabil na tej demonični in nizkotni ženski, vse je narisal in označil na njej kakor v simbolu, njenim besedam je natančno odmeril moč, naglas in stopnjema je njenim strastem dodajal vedno več sile in zlobe. Vse strune je ubral na duši te pokvarjene, v radosti in boli prekipevajoče narave, celo melodijo je ustvaril iz tragedije te perverzности, te neženske žene. A to je tudi vsa njegova umetnost.

Umetnost to ni, kakor jo mi umevamo. Ta ženska zloba je včasih morda gigantska, a ni lepa. V tem značaju ni umerjenosti, ni soglasja, ni povzdigujoče sile, ni usmiljenja in ni dobrote. To je bolehavo in ni lepo, ni umetnost, ampak rafiniranost in manira Semtertja je skrbno izdelana kaka posameznost, toda celota je brez ideje, brez pravca in brezsmotrena, Zadet je kolorit, miljé, celo kadenca besed in stavkov, a misel je temna. Pesimistično, z Bogom in s svetom sprto, obsovaženo in neveselo razpoloženje leži kot môra na teh tragedijah. Chopin je tej zagonetni ženi napisal melodijo, Hauptmann jo oznanja kot tip, jo proslavlja in ovekoveči to zloba, ki ljubečemu soprogu zakliče v obraz: „Sovražim te, pljunem nate!“ To je z dobroto enakopravno in enakovredno zló.

¹⁾ Gerhart Hauptmann: Elga. Sanjska drama, 1905. Pri nas vprizorjena 19. t. m.

„Elga“ ni edina drama te vrste na našem odru. Nekaj tednov prej so uprizorili D' Annunzijevo „Giocondo“. Tu se nobena, nad „pedsodki“ vzvišena kritika ne more izgovarjati na netendenčnost moderne dramatike. Tu je tendenca postavljena na kraljevski prestol in d' Annunzijeva poetična proza ji poje vznesene slivospeve. D' Annunzio je prvi umetnik-propovednik Nietzschejevega nadčloveka v italijanskem leposlovju in njegov Lucij Settala v „Giocondi“ je do dna duše vdan morali, ki je onstran dobrega, „al di là del Bene“. Seveda, tako oduren ni kot Elga. On je umetnik in dobrotja njegove žene, Silvije Settale, v njem vzdrami plemenita čustva. Toda Gioconda Dianti, „največji misterij v minljivem telesu“, ga nagiba k življenju, vdanemu razjedajoči strasti, anarhiji erotičnih afektov, ljubezni brez etičnih vezi, brez obveznosti, brez domačega pokoja. Zato sledi Giocondi, ki ga premišljeno in brutalno odtuji lastni

Ruski ministrski predsednik Stolypin.

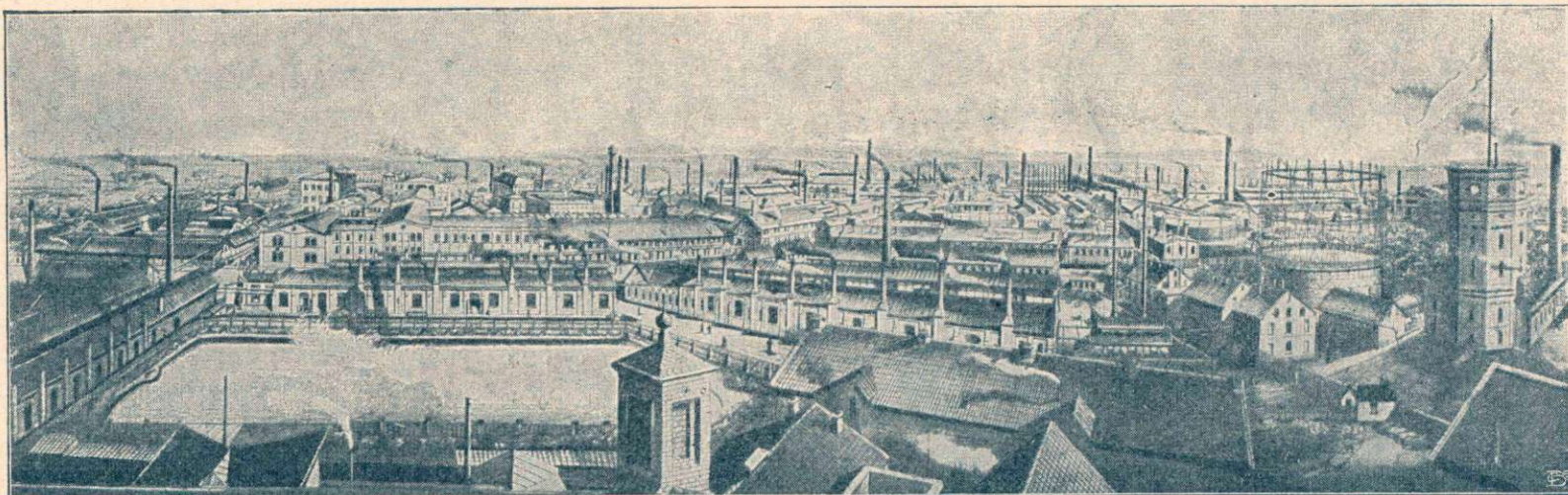
ženi in iztrga iz njenih lepih rok. Silvija Settala ni lepa, diči jo zgolj veličastvo možu vdane duše, ponižnost, krepost in ljubkost verne žene. Nasprotno pa je Gioconda tajnostna kot sfinga, lepa kot poganski kip, senzitivna in prava inkarnacija nebrzdanih, sedaj krutih, sedaj laskavih in omamljajočih naravnih sil. Ona razumeva Lucijevo umetnost in do njega ima ona tisto „pravico, ki ji jo daje ljubezen“.

To je bilo ravno, kar smo hoteli poudarjati. To je neprikrit paganizem. Ta erotična sila s katero Elga olepšuje [svoje zakonolomstvo, in ki jo Lucij Settala smatra za razvoj svoje umetnosti za nujno potrebno, je deviza starega paganstva, večni sujet francoske, skandinavske in nemške moderne in gotov znak propada. Vi pravite, da to ni tendenca, da je to „l' art pour l' art? Ne, takó zamore opravičevati to umetnost le tisti, ki se hoče izogniti neljubim principielnim vprašanjem! V Silviji Settali je toliko vzvišenosti, dobrote, usmiljenja in ženskega veličastva, samozatajevanja in nravne moči, da bi bila lahko

premagala Lucijevo omahljivost in „misterioznost“ njegove brezobzirne metrese, ako bi bil le pesnik hotel. Čisto nenaraven in nenavaden je ves psihološki razvoj v „Giocondi“ in to le zató, ker je pesnik hotel na odru kronati svobodno in neukročeno ljubezen, ki zametuje vsako božjo in etično sankcijo. Kaj ne, kakó smo naivni, vi gospodje kritiki? In vendar smo tako zeló realistični, da zahtevamo vsaj to, da odgovarja psihološki razvoj tistej od modernih takó povzdigovani realnosti. Silvija hoče premagati zli vpliv, ki ga ima Gioconda na Lucija. Moža samega je že omehčala in ga priklenila nase. Lucij sicer omahuje, a morda izbrišejo Silvijine nežne roke iz njegovega spomina sledove one nesrečne strasti. Silvija vè, da Gioconda ustvarjajočemu umetniku ni nujno potrebna. „Kako morete dokazati, da ste uverjeni o tem, da ste vi za njegovo umetnost potrebni? Nihče ni potreben človeku, ki ustvarja... Lepota svetá je neskončna!“ Takó pravi Silvija Giocondi. In vendar takoj potem žrtvuje svoji lepi dve roki, da reši kip Lucijev, ki ga Gioconda hoče razbiti. Tisto umetnost reši, ki je nastala iz divje ljubezni Lucijeve do njegove metrese. Ali je potrebna taka žrtev? Ali je psihološko upravičena? Edino mogoča? Silvija Settala je premagana, dušno in telesno hira, trpeča žena se je žrtvovala zastonj in njena pravica do moža se je morala umekniti „pravici ljubezni“, pravici umetnosti, pravici življenja, ki ne pozna mejá, začrtanih od tistega zakona vesoljne harmonije med senzitivno naravo človeka in njegovim nadzemskim ciljem, ki mu pravimo moralni svetovni red. In ta zmaga Giocondina pravite, da ni tendenčna?

* * *

Vprizorili so pa letos na našem odru tudi dramatiškega prvenca Zofke Kvredrove „Egoizem“. Hlastno ga je pograbila oficielna kritika in s svojo pretirano hvalo je pokvarila še tisto, kar je na tej enodejanki zares dobrega. Sama analiza dela ne zadostuje; treba je umotvor presojeti tudi z višjega stališča kot je gola analiza; kaj pomaga, če se kritik drži načela, ki ga je uvedel v literarno kritiko Taine, če študira zgolj milieu, v katerem je nastala igra, njene takozvane „psihiške predpogoje“? To je potrebno, a ni zadostno, kritika ne sme samó razložiti, kakor meni Hermann Bahr, ampak tudi oceniti. Formalno je ta Kvedrina enodejanka precej dovršeno delo, eno se tesno spaja z drugim, vse teži rapidno h končni katastrofi, nobena postranska epizoda ne moti razvoja dejanja in glavni moment je položen v psihološki razvoj junakinje. Jelva Metlikovčeva, učiteljica „na klavirju“, ki že štirinajst let željno in koprneče čaka na tisti trenotek, ko se ima poročiti s Vidom Belinom, je verno po življenju posnet značaj. Študenta Vida je iskreno ljubila, postarala se je v tej ljubezni, vso mladost mu je žrtvovala, stradala je in se mučila s poučevanjem, sedaj pa sanja o lepi opravi, dolgih domačih haljah in noblesi

KRUPPOVE TOVARNE ZA JEKLO V ESSENU.

soproge profesorjeve. Toda Belin je postal drugih misli. Nada Zimnikova ga je priklenila nasé, mlada, razkošna, vzor lepote in radostnega življenja. Ali tu se odkrije Kvedrova, ki je ni izmodril bankerot Ellen Keyevih in Marholminih utopij: Vida Belina se je lotila „velika sila“ ljubezni, kakor se je polastila D' Annunzijevega Lucija Settala in proti temu ni ugovora. In nikdo izmed dvornih kritikov naše „literarne elite“ ni opazil, da je ta velika in sveta sila čisto navadno erotično čustvo, ki ga mora človek, kateremu še ni pošla vsa moralna sila, premagati. Tudi Zofka Kvedrova tega ne pojmi in celó njena Jelva Metlikovčeva ne, še njej se zdi ta „velika sila“ zares velika in opravičevanja vredna, njej, ki jo to spoznanje žene v smrt! Z okna skoči in se ubije, kako sirova tragika! Naposled pa ni to nič čudnega, kajti Jelva ni ena izmed tistih žená, ki vedó, da taka perfidnost ljubimčeva ne zasluži drugega, kot da se gre preko nje z mirno resignacijo nasproti novemu življenju. Te moralne moči pa Jelva nima.

Sicer bi proti temu morda ne ugovarjali, če ne bi bila Kvedrova nalašč privedla Jelve do tega konflikta in ne bi bila ta tedenca tako očita. Jelva pozove k sebi ljubimko Vidovo, da se izkuša z njo, da sama vidi lepoto, ki je omamila ljubimca. Vid pa se v Jelvini navzočnosti patetično sklicuje na „pravico svoje nove ljubezni“. In to naj je realizem? Ta brutalnost in brezobzirnost? Ta naivnost Jelvina, ki sama želi videti Nado Zimnikovo? Morda se v slovenski drami še nikjer ni tako očito pokazalo, kakó pretirani verizem zataji samega sebe in kakó zeló je odvisen od svojega principielnega naziranja. Tendenca in večna tendenca! Tega se ne iznebi noben verizem. To je tisti magiški trikot, v katerega je Favst vkljenil svojega Mefistofela.

* * *

Vzorne pa so letos naše igralske moči, predvsem gospod in gospa Taborsky. Občudovali smo ju v „Giocondi“, v „Elgi“ in v „Egoizmu“ Zofke Kvedrove. Gospod Taborsky se je posebno pokazal v

Hauptmannovi „Elgi“. Dozdaj smo morali biti jako skromni v svojih zahtevah, kar se tiče igralcev — junakov. Pretirani patos je „odlikoval“ vse od prvega do zadnjega ali pa mrtva apatičnost. Gospod Taborsky igra umerjeno, svojo temperamentnost uporablja povsod na pravem mestu. Njegova igra je distingvirana, kar je znak pravega umetnika. Ne manjka mu onega globokega umevanja iger, ki od igralca zahtevajo, da igra tudi najmanjše pomenljive geste ter pogodi vsako najmanjšo nijanso. Pri tem se nam zbuja še druga misel. Tak igralec je zares zmožen, da nam vzgoji dobro občinstvo, ki se bo polagoma privadilo na dobre igre. Gospod Taborsky ima vse zmožnosti, ki jih zahtevajo klasiške igre. Sedaj bi bil pravi čas, da se naša intendantca spomni na klasiške umotvore, na Hamleta, Macbetha in Favsta. Zakaj naj se naš repetoar angažira zgolj na brezpomembne sanjske drame, ki so moderne, a nimajo nobene trajne vrednosti? To tembolj, ker je gospa Taborska vredna sovrstnica svojega soproga. Ta je edina pripomogla k uspehu „Elge“ in „Egoizma“. Kakó lahko je stopnjevala preobrat v Jelvini duši brez tistega obupnega vzdihovanja in stokanja, brez katerega dozdaj naše junakinje niso mogle izhajati! Tudi Silvijo Settalo je igrala tako dovršeno, kakor to zahteva D' Annunzijeva rafinirana umetnost. Kako izborna lady Macbeth bi bila Taborska! Toda kaj bi potem počel ubogi l' art pour l' art? . . .

Franc Terseglav.

* * *

Na našo opero smo letos lahko ponosni. Vprijazili so „Bisere“ (Le Pêcheurs de perles) od Bizeta. Gospod Quřednik je glasbeno fino izobražen, njegov glas je vseh legah mogočen, poln in obvlada vse težkoče. Gospod Reznov, ki v tenorju preseza celo visoki C, je za našo opero najboljša pridobitev. Nežna in krasna je tudi naša marljiva Skalova. Bariton Betetto je izvrstna moč, vodstvo naj gleda, da si ga ohrani.

☪

Aleksander Rembowski. Po kratkem trpljenju je v Varšavi umrl poljski zgodovinar, pravnik, publicist, pisatelj znanstvenih del in član akademije umetnosti v Krakovu, A. Rembowski v 59. letu. Poljsko znanstvo je s smrtjo Rembowskega zadela velika izguba, zakaj Rembowski je bil mož velike nadarjenosti in vestne delavnosti. Študiral je v domovini pravo in v Heidelbergu politično znanstvo. Prva njegova spisa sta že zbudila pozornost pravnikov in politikov: „O gminie, jej urządzenie i stosunki do państwa“ in „Die polnische Agrargesetzgebung und Stadtgemeindeordnung vor 1791.“ Oba spisa sta izšla l. 1872. in od tega časa je vsako leto izšlo izpod peresa Rembowskega kakšno delo iz stroke prava, politične ekonomije ali pa iz zgodovine. Izmed njegovih učenih spisov imenujemo: „Publiczne gospodarstwo gminy — Stanislaw Leszczynski jako statysta — Konfederacja i rokocz w dawnym prawie państwowem polskiem — Historia pulku szwoleżerow“. L. 1895. ga je krakowska akademija imenovala svojim članom. Kot ravnatelj knjižnice v Varšavi je Rembowski še razvil svojo naučnopublistično delavnost objavljajoč članke, ocene, poročila, zgodovinske črtice v vseh varšavskih tednikih in mesečnikih. V zadnjem času je največ pisal za „Kurjer Warszawski“. *Fr. Št.*

Moric Rosenfeld — pesnik ghetta. Zanimiv pojav v svetovni književnosti je popularni židovski pesnik M. Rosenfeld. Rosenfeld je sin vaškega ribiča in je rojen iz židovske družine v okraju Suvalk na Ruskem. V mladosti je imel kot otrok ghetta redko srečo poznati melanholično lepoto litevskih gozdov; stare legende zemlje, v kateri so bivali njegovi starši, dalje čitanje sv. Pisma in njegova poezija sta zbudili v fantu zanimanje za pesmi in ga pripeljali k razvoju pesniške nadarjenosti. Ko je bil 16 let star, poizkušal je pisati verze; v istem letu je moral zbog preganjanja židov zapustiti Rusijo; zavetišče je dobil v Londonu. Tu je bil trgovec, brusilec diamantov, kapičar in si je služil še na drug način kruh. Sedaj ima manjšo trgovino s papirjem in je 49 let star. Ko je prišel v London, nadaljeval je svoje pesnikovanje: opeval je revščino in trpljenje; opeval ju je v preprostih verzih, v katerih je izražal samo to, kar je videl in sam preživel... Rosenfeld piše verze v židovskem žargonu, ki ima kot podlago staro nemško narečje, v katero se je tekom časa primešalo veliko besedi hebrejskih in slovanskih. Omikani židje ta žargon prezirajo, češ, da je to prehodni jezik in jezik izgnancev. Kadar bo prišla ura svobode, napisal je neki židovski pesnik, umakne se žargon hebrejskemu jeziku, temu krasnemu in antičnemu cvetu, ki more cveteti samo takrat, ko bodo židje svobodni. Dozdaj „jezik prgancev“ ni bil likan; še Rosenfeld ga

je povzdignil v književni jezik. — Rosenfeld je spisal dozdej kakih 300 pesniških proizvodov. Najprej je izdal „Nationale Versen“, v katerih se nahajajo žalostne misli o prepadu židovskega naroda in boleštni spomini na prejšnjo njegovo slavo, a upanje, da se židovskemu narodu zopet vrne rajska dežela, izgubljena Palestina, odmeva iz vseh pesmi, zlasti iz „Hanneroth Halalu“ in „Jüdischer Mai“. Socialna neenakost, stiskanje revežev tvori predmet več pesmi (Die areme Gesind, Die Lichtvarkoeferin, Der blinder Bettler). Najboljše Rosenfeldove pesmi so „Pesmi delavca“. Rosenfeld je bil sam delavec, zato iz lastnega nazora riše žalostne delavske razmere, a vendar nikoli ne izgublja upanja v zmago pravičnosti. Vse pesmi židovskega pesnika so dovršene po obliki in vsebini. Dramatiško dejstvo je v njih ozko zvezano z liriškim izražanjem; ritem se tesno prilega k misli. Četudi Rosenfeld v nekaterih pesmih posnema Heinea, Schillerja, Moora in Shelleya vendar po izbiri epitetov, naivnih slikah in preprostem jeziku se kaže preprostega sina svojega naroda. V njegovih pesmih vibrira melanholična in zasmehovalna, pobožna in hkrati revolucionarna, zbadljiva in optimistična židovska duša; njegove pesmi so pesmi trpljenja, upanja in zahtev židovskega naroda; v njih se strinja vzhod z zahodom, častitljiva preteklost s sedanostjo. — H koncu podajamo zgled Rosenfeldovih verzov:

Ich hab a kleinem Jungele
A Sühnele gar fein!
Weren ich dersch ihm, dacht sich mir,
Die ganze Welt is mein.
Nor selten, selten seh ich ihm,
Mein Schöнем, wen a erwacht,
Ich treff ihm immer schlafendig,
Ich seh ihm nor bei Nacht.
Die Arbeit treibt mich früh araus
Und lass mich spät zurück . . .
O fremd is mir mein eigen Leib,
O fremd mein Kind's a Blick.
Ich kum zuklemmterheit aheim
In Finsterniss gehüllt,
Mein bleiche Frau derzählt mir bald,
Wie fein das Kind sich spielt.

— — — — —
„Da steht dein Papa, Teuerer,
A Pennile dir, na!“
A Traum bewegt die Lippelach:
„O, wu is, wu is Pa?“
Ich bleib zuwehtagt un zuklemt,
Varbittert, und ich klär:
„Wenn du erwachst a Mal, mein Kind,
Gefindest du mich nit mehr.“

Fr. Št.

